

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ Κ'.

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1957

ΑΡΙΘ. 177.

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΜΑΣ

Α'.

Δέν μπορούμε νά κλείσωμε τή σειρά τῶν ἰσολογισμῶν πού παρουσίασε σέ προηγούμενα ἄρθρα τούτη ἡ στήλη, πρὶν καταθέσῃ τὸν ἰσολογισμό του κι' ἕνας ἀκόμη σημαντικώτατος παράγων τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ: ἡ δημοκρατία.

Ἄς θυμηθοῦμε ὅμως μιά στιγμή πού βρισκόμαστε στήν ἔρευνά μας. Ζητᾶμε νά βροῦμε, τί εἶναι ἐκεῖνο πού ἔφερε τὴν κρίσι, πού περνᾷ σήμερα ὁ πολιτισμὸς μας, τί πρέπει ἐπομένως νά γίνῃ γιὰ νά μὴν φθάσωμε ἀπὸ τὴν κρίσι στήν κατάρρευσι, αὐτὴ τὴ φορὰ κάθε πολιτισμοῦ γενικὰ κι' ὄχι ἐνὸς συγκεκριμένου πολιτισμοῦ σὰν ἐκείνους πού ἀνέτειλαν καὶ ἔδυσαν στὸ παρελθόν⁽¹⁾. Κι' ἐπειδὴ δὲν δεχτήκαμε σχήματα a priori, ὅπως εἶναι τὸ «μοιραῖο» τοῦ Spengler, βαδίζομε στήν ἔρευνά μας μὲ βάσι τὴν ἐμπειρία, γιὰ νά ἰδοῦμε τοὺς κυριωτέρους παράγοντας πού ἐκυβέρνησαν καὶ διεμόρφωσαν τὸ σύγχρονο πολιτισμὸ. Προσπαθήσαμε, λοιπόν, νά σχεδιάσωμε τὸν ἰσολογισμό πού θὰ μπορούσε νά καταθέσῃ καθένας ἀπὸ τοὺς παράγοντας αὐτοὺς γιὰ νά ἰδοῦμε, μὲ μεγάλη συνοπτικότητα βέβαια μὰ χωρὶς προκατάληψι ἀπὸ σχήματα a priori, τί εἰσέφερε ὁ παράγων αὐτός, τί καλὸ καὶ τί κακὸ, στὴ διαμόρφωσι τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἔτσι εἶδαμε σέ προηγούμενα ἄρθρα τὸν ἰσολογισμό τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῆς ἀρνήσεως, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης, τοῦ τεχνικοῦ πολιτι-

σμοῦ⁽²⁾. Θὰ μπορούσαμε νά ἐκταθοῦμε σ' ἄλλους παράγοντες, πολλούς. Γιὰ τὴν ἐπισκόπησί μας ἀρκεῖ τώρα νά κλείσῃ ἡ σειρά αὐτὴ μὲ μιά βασικὴ ἔστω ματιά, στὸν ἰσολογισμό πού θὰ μπορούσε νά καταθέσῃ, σὰν παράγων τοῦ πολιτισμοῦ μας, ἡ δημοκρατία.

Ὅμως, πρὶν προχωρήσωμε χρειάζεται ἕνα ξεκαθάρισμα. Δημοκρατία σημαίνει κατὰ κάποιο τρόπο πολιτικὴ. Μιλώντας γιὰ τὴν δημοκρατία μπαίνεις, θεὸς δὲν θεός, στῆς πολιτικῆς τὴν περιοχὴ. Καὶ τοῦτο τὸ περιοδικό, καὶ τούτῃ ἡ στήλη στέκουν μακρυνὰ ὄχι ἀπὸ τὴν πολιτικὴ μόνον, μὰ καὶ ἀπὸ κάθε τι πού μπορεῖ, ἀπὸ μίλλια μακρυνὰ, νά φανῇ πολιτικὴ. Ὅμως ἡ δημοκρατία ἔγραψε καὶ αὐτὴ τὸν νεώτερο πολιτισμὸ μας, τὸν πολιτισμὸ ἀκριβῶς, πού περνᾷ τὴ σημερινὴ κρίσι. Ἀδύνατο, ἐπομένως, νά μιλήσωμε γιὰ τὴν κρίσι πού περνᾷ ὁ πολιτισμὸς μας, χωρὶς νά μιλήσωμε γιὰ τὴν δημοκρατία. Θὰ προχωρήσωμε λοιπὸν ἔχοντας ἐμπιστοσύνη, πὼς ὁ ἀναγνώστης θὰ κρίνῃ ὅ,τι γράψωμε ἔχοντας ὑπ' ὄψι τὸ σύνολο κι' ὄχι «ἀπὸ προσκομιδῆς μέρους», βλέποντας ὅ,τι γράφεται μέσα στὸ πλαίσιο τῆς ὅλης ἐρευνητικῆς προσπάθειάς καὶ χωρὶς λογιζομένους... πονηρούς (ἢ γουν, στὴν προκειμένη περίπτωσι, πολιτικούς).

Μένει, βέβαια, καὶ κάτι ἄλλο νά ξεκαθαρίσωμε. Τί ἐννοοῦμε δημοκρατία στὴν μελέτη μας αὐτὴ. Κι' ἐδῶ ἀμέσως φαίνεται πόσο ἀλήθεια εἶναι ὅτι «κάθε ὄρισμός

(1) Τὸ θέμα αὐτὸ τὸ ἐξετάζομε εἰδικώτε-
ρα εἰς «Ἀκτίνες» 1955, σελ. 435, 436.

(2) Βλ. «Ἀκτίνες» 1956, σελ. 49 ἑπ., 97
ἑπ., 145 ἑπ., 241 ἑπ.

εἶναι ἐπικίνδυνος», ἀφοῦ κι' ὁ ὄρισμός ποῦ ἔδωσε ὁ Περικλῆς ὁ ἴδιος στὸν περίφημο ἐπιτάφιό του⁽³⁾ δὲν ἔμεινε χωρὶς ἀντιρρήσεις. Ἄς μὴ μποῦμε κι' ἐμεῖς ἐδῶ στὸ τόσο ἀμφισβητούμενο αὐτὸ θέμα. Γιὰ τὴν ἔρευνά μας ἀρκεῖ νὰ ἀποσαφηνίσουμε δύο σημεία. Ὅτι τὴν δημοκρατία ἐδῶ δὲν τὴν παίρνομε μὲ τὴν ἔννοια τοῦ πολιτεύματος, ὅπου ὁ ἀνώτατος ἄρχων εἶναι αἰρετός καὶ ὄχι κληρονομικός, βασιλεύς. Ὑπάρχει βασιλευομένη δημοκρατία καὶ ἀβασίλευτη δεσποτεία. Τὴν δημοκρατία ἐννοοῦμε μὲ τὴν οὐσιαστικὴν ἔννοια⁽⁴⁾ καί, αὐτὸ νομίζομε εἶναι τὸ καλύτερο, τὴν ἔννοια αὐτὴ θὰ τὴν βροῦμε στὶς διακηρύξεις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου, κι' ἄς ἀναφερθοῦμε ἐδῶ εἰδικώτερα στὴν γαλλικὴ διακήρυξι τῆς 26 Αὐγούστου 1789⁽⁵⁾. Ἄς πάρωμε τὴν διακήρυξι αὐτή, ἄς πάρωμε τὸν «κλασικὸ κατάλογο τῶν ἐλευθεριῶν», τὴν «liste classique des libertés» σὰν εἰκόνα τῆς οὐσιαστικῆς δημοκρατίας, ὅπως τὴν προϋποθέτει τούτη ἡ ἔρευνα. Κι' ἄς δοῦμε τὴν ἰσολογισμό θὰ μπορῆ νὰ καταθέσῃ ἡ δημοκρατία αὐτὴ γιὰ τὴν ἐπιρροή της στὸν πολιτισμὸ μας.

Καὶ πρέπει νὰ ζητήσωμε ἀπὸ τὴν δημο-

κρατία αὐτὴ τὸν ἰσολογισμό της, γιατί, ἀλήθεια, ἀπὸ τὸ 1789 ἴσαμε τουλάχιστο τὰ χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸν β' παγκόσμιον πόλεμον, ἡ δημοκρατία ἦταν τὸ χαϊδεμένο παιδί «τοῦ πολιτισμοῦ μας». Τόσο, ποῦ ἔφθασε δημοκρατία καὶ πολιτισμός νὰ θεωροῦνται ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πράγμα. Κι' ἂν αὐτὸ εἶναι ὑπερβολή, ὅμως δὲν εἶναι καθόλου ὑπερβολὴ νὰ ποῦμε, ὅτι τὸ καινούργιο ξεκίνημα τῆς δημοκρατίας στὴν Ἀμερικὴ καὶ κατόπιν στὴν Γαλλία (1776 καὶ 1789) ἦταν κάτι τὸ ἀποφασιστικὸ γιὰ τὴν διαμόρφωσι τοῦ νέου πολιτισμοῦ.

Τί προσέφερε, λοιπόν, ἡ δημοκρατία στὴ διαμόρφωσι τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ μας;

Β'.

Μά... πρῶτα ἀπὸ ὅλα, εἰσέφερε τὴν ἐλευθερία, ποῦ χωρὶς αὐτὴν δὲν μπορεῖ νὰ νοηθῆ πολιτισμός. Ὅπως κι' ἂν τὸν ἐννοήσετε, ἢ τὸν ὀρίσετε τὸν πολιτισμὸ, εἶναι κάτι ποῦ προϋποθέτει ἀνθρώπους, δηλαδὴ ὄντα ἐλεύθερα κι' ὄχι δούλους, μιὰ κι' ὁ δούλος εἶναι πρῶγμα, res, εἶτε τὸ ξέρι καὶ τοῦ τὸ λένε κατὰ πρόσωπον—ὅπως στὴν ἀρχαία Ρώμη—εἶτε δὲν τὸ ξέρι καὶ προσπαθοῦν (μάταια προσπάθεια!) νὰ τοῦ τὸ κρύψουν. Ἡ δημοκρατία λοιπόν ἔδωσε τὴν πολιτικὴν βάσι τοῦ πολιτισμοῦ, ἀφοῦ ἔφερε τὴν ἐλευθερία καὶ μάλιστα τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία, ὄχι μόνο τὴν ἐλευθερία τῆς πόλεως, μὰ καὶ τὴν ἐλευθερία ἀπὸ τὴν πόλι, ἀπὸ τὸ κράτος τὸ ἴδιο, τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, ποῦ θὰ τὴν σεβασθῆ ὄχι μόνον τὸ ἄλλο ἄτομο, ἀλλὰ κι' αὐτὴ ἡ ὁλότης.

Ἀλήθεια! Αὐτὰ τὰ «ἀτομικὰ δικαιώματα» ποῦ εἶναι οὐσιώδεις περιεχόμενον καθὲ δημοκρατικῆς ὀργανώσεως τῆς πολιτείας, τί μεγαλειώδης εἰσφορὰ εἶναι γιὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν πολιτισμὸν του! Μπροστὰ σ' αὐτὰ σταματᾷ μὲ σεβασμὸ ἡ πολιτεία, ἀκόμα κι' ἡ νομοθετικὴ παντοδυναμία ποῦ κι' αὐτὴ ἀκόμα πρέπει νὰ τὰ σεβασθῆ. Ρίξτε μιὰ ματιὰ στὰ σχετικὰ ἄρθρα τοῦ ἑλληνικοῦ Συντάγματος⁽⁶⁾:

Οἱ Ἕλληνες εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τοῦ νόμου... Ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία εἶναι ἀπαραβίαστος· οὐδεὶς καταδικάζεται, συλλαμβάνεται, φυλακί-

(3) Τὸ γνωστὸ χωρίο ἀπὸ τὸν Θουκυδίδην, Β' 37: «Καὶ ὄνομα μὲν διὰ τὸ μὴ ἐς ὀλίγους ἀλλ' ἐς πλείονας οἰκεῖν δημοκρατία κέκληται· μέτεστι δὲ κατὰ μὲν τοὺς νόμους πρὸς τὰ ἴδια διάφορα πᾶσι τὸ ἴσον, κατὰ δὲ τὴν ἀξίωσιν, ὡς ἕκαστος ἐν τῷ εὐδοκίμῳ, οὐκ ἀπὸ μέρους τὸ πλεόν, ἐς τὰ κοινὰ ἢ ἀπ' ἀρετῆς προτιμάται, οὐδ' αὖ κατὰ πένιαν, ἔχων τι ἀγαθὸν δράσαι τὴν πόλιν, ἀξιώματος ἀφανεία κекώλυται· ἐλευθέρως δὲ τὰ τε πρὸς τὸ κοινὸν πολιτεύομεν...».

(4) Ἡ βιβλιογραφία, φυσικά, εἶναι ἀπέραντη. Θὰ παραπέμψω τὸν ἀναγνώστη τῶν «Ἀκτίνων» στὸ ἄρθρον τοῦ καθηγητοῦ Χαρ. Φραγκίστα «Αἱ χριστιανικαὶ βάσεις τῆς δημοκρατίας», «Ἀκτίνες» 1956 (Νοέμβριος) σ. 385 ἐπ. ὅπου καὶ ἐπιλογή ἀπὸ τὴ νεώτερη βιβλιογραφία σχετικὰ μὲ τὴν οὐσία τῆς δημοκρατίας.

(5) Βλ. καὶ τὴν «Οἰκομενικὴν διακήρυξι τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων» ποῦ ἐψηφίσθη στὴ γενικὴ συνέλευσι τοῦ Ο. Η. Ε. τὴν 10ην Δεκεμβρίου 1948. Ἐπάνω σ' αὐτὴ τὴ διακήρυξι Γ. Δ. Δασκαλάκης «Ἡ οἰκομενικὴ διακήρυξις τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων», Ἀθήναι 1953, ὅπου (σ. 10-13) καὶ βιβλιογραφία.

(6) Βλ. ἄρθρα 3, 4, 7, 10, 11, 12, 13, 14 τοῦ νέου μας Συντάγματος.

ζεται ἢ ἄλλως πὼς περιορίζεται, εἰ μὴ ὁπότεν καὶ ὅπως ὁ νόμος ὀρίζει... Ἀδίκημα δὲν ὑπάρχει, οὐδὲ ποινὴ ἐπιβάλλεται, ἀνεὺ νόμου ἰσχύοντος πρὸ τῆς τελέσεως τῆς πράξεως... Οἱ Ἕλληνες ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι ἡσύχως καὶ ἀόπλως... Οἱ Ἕλληνες ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι, τηροῦντες τοὺς νόμους τοῦ Κράτους, οἵτινες ὁμῶς οὐδέποτε δύνανται νὰ ὑπαγάγῃσι τὸ δικαίωμα τούτο εἰς προηγουμένην τῆς Κυβερνήσεως ἀδειαν... Ἡ κατοικία ἐκάστου εἶναι ἄσυλον. Οὐδεμία κατ' οἶκον ἐρευνα ἐνεργεῖται, εἰ μὴ ὅτε καὶ ὅπως ὁ νόμος διατάσσει... Πάντες οἱ εὐρισκόμενοι ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας ἀπολαύουσιν ἀπολύτου προστασίας τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας των ἀδιακρίτως ἐθνικότητος, θρησκείας καὶ γλώσσης... Ἐκαστος δύνανται νὰ δημοσιεύσῃ προφορικῶς, ἐγγράφως καὶ διὰ τοῦ τύπου τοὺς στοχασμούς του, τηρῶν τοὺς νόμους τοῦ Κράτους...

Φαίνονται αὐτονόητα αὐτά. Κι' ὅμως εἶναι σκληρῶν ἀγῶνων καρπός. Μπορεῖ ὅσο τὰ ἔχομε νὰ μὴ τὰ πολυεκτιμᾶμε, ἀφοῦ καὶ τὴν ὑγεία του κανεὶς δὲν τὴν ἐκτιμᾷ ὅσο τὴν ἔχει! Ἐρχεται ὅμως (ἡ ἐποχὴ μας δυστυχῶς μᾶς δίδει ἀρκετὰ τέτοιες... εὐκαιρίες) ἡ στιγμή πού τὰ ἀτομικὰ αὐτὰ δικαιώματα ἀδυνατίζουν μπροστὰ σὲ τούτην ἢ ἐκείνην τὴν τυραννίδα. Καὶ τότε νοιώθουμε τὴν τεράστια ἀξία πού ἔχουν τὰ ἀτομικὰ αὐτὰ δικαιώματα σὰν εἰσφορὰ τῆς δημοκρατίας στὸν πολιτισμὸ μας!

Πρέπει, ὥστόσο, νὰ ἐξαρθῇ ἐδῶ μιὰ ἐλευθερία πού ἔχει ὀλοτέλα ξεχωριστὴ σπουδαιότητα γιὰ τὴν θεμελίωσι ἑνὸς πνευματικῶν πολιτισμοῦ. Εἶναι ἡ ἐλευθερία τοῦ στοχασμοῦ, τῆς σκέψεως καὶ μαζὺ μ' αὐτὴ καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως, καὶ τῆς φιλοσοφικῆς καὶ τῆς θρησκευτικῆς, τῆς ὁποιασδήποτε θρησκευτικῆς καὶ τῆς ἀθρησκευτικῆς ἀκόμα, συνειδήσεως. Κι' ἄς μὴν τρομάξῃ γιὰ τὴν τελευταία αὐτὴν ἐλευθερία ὁ πιστός, ὁ χριστιανός. «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν» εἶπε τῆς Πίστεώς του ὁ Ἀρχηγός καὶ κάθε παραστράτημα ἀπὸ τὴν γραμμὴν αὐτῆ, ὁσοδήποτε καλοπροαίρετο, εἶναι τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ ἴδιου ἀθέτητος. Ἡ πίστις δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ δεσμοφύλακες καὶ πολὺ σωστὰ εἶπε... ὁ Ροῖδης, πὼς ὅταν ὁ Κύριος ἔδινε στοὺς Ἀποστόλους τὴν ἐντολὴν «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» δὲν ἐνοούσε πὼς αὐτὸ θὰ γίνῃ «διὰ τῶν δικα-

στικῶν κλητῆρων». Ἐπάνω στὴν ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς μὴ χριστιανικῆς συνειδήσεως, οἰκοδομεῖ ὁ Χριστιανισμός. Δίνοντας λοιπὸν τὴν ἐλευθερία αὐτὴ ἡ δημοκρατία, παρέχει τὸ ἔδαφος γιὰ νὰ σταθῇ ὁποιαδήποτε πολιτιστικὴ ἀξία. Κι' ἡ χριστιανικὴ πίστις, πρώτη-πρώτη θ' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεκτίμητη αὐτὴ συμβολή.

Γ'.

Λιγότερο, ἀλήθεια, ἀνεγνωρισμένη φαίνεται ἡ συμβολὴ ἐκείνη τῆς δημοκρατίας πού λέγεται ἰσότης. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, ἡ προσταγὴ γιὰ τὴν ἰσότητα δὲν φαίνεται τόσο ἀξιωματικὴ κι' ἀναμφισβήτητη, θὰ ἔλεγα τόσο κατηγορηματικὴ, ὅσο ἡ προσταγὴ γιὰ τὴν ἐλευθερία. Στὸ τέλος-τέλος, ἂν οἱ ἄνθρωποι γεννιῶνται «φύσει ἐλεύθεροι» δὲν μπορεῖς, τουλάχιστον μὲ τὴν βεβαιότητα νὰ πῆς πὼς γεννιῶνται «φύσει ἴσοι», ὅσο κι' ἂν βάζῃ καὶ τὰ δυὸ στὴν ἴδια γραμμὴ ἡ «Διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου», ὅπως κι' ἡ οἰκουμενικὴ διακήρυξις τοῦ Ο.Η.Ε. Μὰ ἡ δημοκρατία δὲν παραγνωρίζει τίς φυσικὰς ἀνισότητες. Προσφέρει ὅμως τὸ ἀντιστάθμισμα ἐκεῖνο πού λέγεται ἡ ἰσότης μπροστὰ στὸ νόμο, πού ἐπὶ τέλους αὐτὸς θὰ κάμῃ καὶ τὴν ρύθμισι τῶν συνεπειῶν πού ἔχει ἡ φυσικὴ ἢ καὶ ἡ ἠθελημένη ἀνισότης στὴν εἰσφορὰ γιὰ τὸ σύνολο. Κι' ἔπειτα, γιὰ τὴ φυσικὴν ἀνισότητα ὑπάρχει τὸ ἀντίβαρο πού εἶναι ἡ ἰσότης στὴν ἀναγνώρισι τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος κάθε ἀνθρώπινου ὄντος. Κάθε ἀνθρώπινο ὄν ἀποτελεῖ γιὰ τὴν δημοκρατία μιὰν ἀνθρώπινη προσωπικότητα, σεβαστὴ ἀπὸ τὸ σύνολο, ἀπὸ τὸ κράτος, ἀπὸ τὸ νόμο. Καὶ τὸν σεβασμὸ αὐτὸν τὸν χροστᾷ ἡ δλότης, ἴσα καὶ ὅμοια σὲ κάθε ἄνθρωπο, χωρὶς καμμιὰ, μὰ καμμιὰ ἐξαιρέσει. Τὸν ὀφείλει «Ἑλλῆσι τε καὶ βαρβάρους σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις» καὶ θὰ τὸν κάμῃ αἰσθητὸ «ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους». Μπορεῖ νὰ πάρῃ τὸ κεφάλι τοῦ κακούργου ἢ πολιτεία. Δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ πάρῃ τὴν προσωπικότητά του (7). Θὰ τὴν σεβασθῇ

(7) Ἀπὸ τὰ οὐσιώδη στοιχεῖα ἑνὸς δημοκρατικῶν πολιτεύματος εἶναι ὅτι δὲν ὑπάρχει

ὡς τὸ τέλος... καὶ μετὰ τὸ τέλος!

Μὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλη ἔνστασις γιὰ τὴν πολιτιστικὴ ἐκείνη δημιουργία τῆς δημοκρατίας πὺν λέγεται ἰσότης. «Ἰσότης, μόνο στὰ χαρτιά. Στὴν πραγματικότητα ὁμοσότης καὶ μὲ τὴν δημοκρατία ὑπάρχει ἀνισότης πέρα γιὰ πέρα, ὅπως καὶ πρὶν ἀπὸ τὶς διάφορες δημοκρατικὲς διακηρύξεις!» Αὐτὴ εἶναι ἡ ἔνστασις. Νὰ εἶναι, ὅμως, ἔτσι ἄρα γε; Στ' ἀλήθεια, τὸ ἴδιο εἶναι νὰ ὑπάρχει ἡ ἀνισότης σὰν παρὰβασις, σὰν ἐκτροπή, νὰ μπαίνει στὸ κοινωνικὸ σύνολο ὅπως ὁ κλέφτης στὸ ξένο σπίτι καὶ τὸ ἴδιο εἶναι νὰ βρίζεται ἡ ἀνισότης, ἰδίως ἡ ἀνισότης λόγῳ γεννήσεως, στρογγυλοκαθισμένη, σὰν οἰκοδεσποτικὴ πὺν μάλιστα, τὸν στηρίζουν καὶ τὸν φρουροῦν ἀντιλήψεις πὺν κηρύσσονται καὶ κρατοῦν καὶ θεσμοὶ πὺν ἐπιβάλλονται, κι' ἀλλοίμονό σου ἂν σκεφθῆς κὰν νὰ διαμαρτυρηθῆς; Δὲν νομίζω πὺς εἶναι τὸ ἴδιο!

Αὐτὴ ἡ ἰσότης ὅμως δὲν εἶναι μόνο ἰσότης «ἐνώπιον τοῦ νόμου». Εἶναι καὶ ἰσότης προστὰ στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Ὅπου δὲν ὑπάρχουν ἢ δὲν ὑπάρχουν πιά, πρὸ νόμια γεννήσεως, τὸ πεδίο τοῦ ἀγῶνος αὐτοῦ εἶναι ἐλεύθερο γιὰ ὅλους. Τὸ τσοπανόπουλο πὺν γίνεται στρατηγὸς ἢ τὸ παιδί τοῦ ἄσσανσέρ πὺν γίνεται πρῆσθευτῆς, μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι συχνὴ περίπτωση, ὅμως ὁ τσοπάνης ἢ ὁ ἐργάτης τοῦ ἐργοστασίου ἢ ὁ μικροεπαγγελματίας πὺν θὰ δῆ τὸ παιδί τοῦ στρατηγὸ ἢ πρῶθυπουργό (ἢ Πρόεδρο Δημοκρατίας ἀκόμη) αὐτὸ εἶναι ὁμολογούμενὸ τυπικὸ παράδειγμα τῆς ἐποχῆς μας. Βέβαια στὴν ἀφετηρία τοῦ «δρόμου» τὸ πλουσιόπαιδο ἢ τὸ παιδί τοῦ «μεγάλου» ἔχει πὺ πολλὰ «ἀτού».

πιά πολιτικὸς θάνατος (βλ. τώρα ἄρθρο 18 τοῦ Συντάγματος). Ἀντίθετα ὁ Ἑλληνικὸς Ποινικὸς Νόμος τοῦ 1834 ὥριζε στὸ ἄρθρο 7: «Ἄφ' ἢς στιγμῆς δημοσιευθῆ ἢ τελεσίδικος ἀπόφασις ὁ καταδικασθεὶς εἰς δεσμὰ διὰ βίου εἶναι νεκρὸς πολιτικῶς. Ὅθεν ἡ μὲν περιουσία του ἀνήκει εἰς τοὺς κληρονόμους του, αὐτὸς δὲ καθίσταται ἀνίκανος νὰ διαθέσῃ καὶ πᾶσα πράξις ἀφωρῶσα ἐνυπόβουλον τι μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τούτων εἶναι ἄκυρος. Δὲν δύναται πλέον νὰ διακατέχη τι ἢ ν' ἀποκτήσῃ... καὶ αὐτὸς δὲ ὁ προϋπάρχων γάμος του διαλύεται πολιτικῶς, ὡς διὰ φυσικοῦ θανάτου».

Τὸ φτωχόπαιδο ὅμως ἔχει πὺ πολλὴ πείσμα. Καὶ νὰ πὺ εἰς τὸ τέρμα τὸ πλουσιόπαιδο, τὸ παιδί τοῦ «φτασμένου» πὺν συχνὰ μένει πίσω καὶ μόλις μπορεῖ—ὅταν μπορέσῃ—νὰ κρατήσῃ κάποιο πρὸσχημα πὺς τάχα κατὶ τέλος πάντων περιέσωσε!

Αὐτὸ φέρνει καὶ ἓνα ἄλλο ἀποτέλεσμα. Στὴ δημοκρατία δὲν παραγωνίζεται, μὰ ἴσα-ἴσα κυριαρχεῖ, ὁ μέσος ἄνθρωπος. Ἔχει λεχθῆ, καὶ μὲ πολλὴ δίκη, ὅτι ἡ δημοκρατία εἶναι τὸ βασιλεῖο τοῦ μέσου ἀνθρώπου⁽⁸⁾. Πρόδηλο τί σημαίνει αὐτὸ γιὰ τὴν καθολικότητα στὴν ἐπέκτασι τοῦ πολιτισμοῦ.

Αὐτὴ ἡ καθολικότης ὅμως φέρνει καὶ κατὶ ἄλλο: Τὸ πνεῦμα τῆς ἐνότητος. Ἐνότητος, πὺν σχηματίζεται ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς Πατρίδος (δὲν εἶναι τυχαῖο, ὅτι μόνο στὴν δημοκρατία, σὰν καθεστὼς ἢ σὰν ἐπιδιώξι θάλλει ἡ ἔννοια τῆς Πατρίδος) πὺν ὅμως περιλαμβάνει καὶ τὴν ἐνότητα πρὸς τοὺς κοινούς κινδύνους (κινδυνεύομε ἑμεῖς, νὰ χάσομε τὴν ἐλευθερία πὺν ἔχουμε κι' ὄχι ὁ τύραννος νὰ χάσῃ τὴν ἐξουσία του) καὶ στὰ κοινὰ συμφέροντα, στὸ καλὸ τῆς ὀλότητος, καλὸ πὺν—ὄλο καὶ πὺν πολλὴ τὸ νοιώθομε—δὲν εἶναι καθόλου σχῆμα λόγου. Κι' αὐτὸ ὀδηγεῖ πάρα πέρα, στὴ δημοκρατία σὰν σύστημα πὺν δὲν ἀφίνει ἀπλῶς ἐλεύθερο τὸν πολίτη, μὰ νοιάζεται καὶ γιὰ τὸ ψωμί του, τὴ στέγη του, τὴν ἐκπαίδευσί του, τὴν ὑγεία του. Ὄδηγεῖ στὴν κοινωνικὴ δημοκρατία⁽⁹⁾, πὺν εἶναι τὸ σημερινὸ κορύφωμα τῆς δημοκρατικῆς δημιουργίας στὸ σύγχρονο πολιτισμὸ καὶ πὺν ἔχει ἀξία τόσο μεγάλη καὶ τόσο καταφάνερη, ὥστε μποροῦμε μὲ τὸ «κονδύλι» αὐτὸ, ὑπακούοντας ὄχι στὴν πληρότητα μὰ στὴν κλειψύδρα, νὰ κλείσομε τὸ «ἐνεργητικὸ» τοῦ ἰσολογισμοῦ μας τούτου, τοῦ ἰσολογισμοῦ τῆς συμβολῆς τῆς δημοκρατίας στὴν διαμόρφωσι τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἄς ἔλθομε λοιπὸν στὸ ἄλλο σκέλος, στὴν πλευρὰ τοῦ «παθητικοῦ».

(8) Αὐτὸς ὁ μέσος, ὁ συνηθισμένος (common) ἄνθρωπος εἶναι ἡ βᾶσις γιὰ τὴν Οἰκουμενικὴ Διακήρυξι τοῦ Ο.Η.Ε., ὅπως δρίζεται στὸ Προοίμιό τῆς Διακήρυξεως. Βλ. Δασκαλάκη, σελ. 10, 13 σημ. 3.

(9) Βλ. Φραγκίστα σ. 388, 389.

Δ'.

Τὸ πρῶτο κονδύλι στὸ παθητικὸ αὐτὸ τὸ παρουσιάζει ἡ φιλοσοφικὴ καταγωγὴ τῆς δημοκρατίας τῶν νεωτέρων χρόνων, ἡ προέλευσις τῆς δημοκρατίας ἀπὸ φιλοσοφία, ἀπὸ κοσμοθεωρία ἀρνητικὴ γιὰ τὴν χριστιανικὴ πίστι. Στὴ γαλλικὴ ἐπανάστασι ἐδέσποζε τό, ἄς τὸ ποῦμε καθαρά, ἀντιχριστιανικὸ πνεῦμα τῶν ἐγκυκλοπαιδιστῶν καὶ ἡ ἀμερικανικὴ ἐξόρισις τοῦ 1776 ἦταν ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὶς ιδέες τοῦ Locke. Ὅμως αὐτό—ὄχι καὶ πέρα γιὰ πέρα ἀληθινό—εἶναι ἀμφίβολο ἂν εἶναι παθητικὸ. Ἀκόμα κ' ἐκεῖνος ποὺ κρίνει ἀπὸ σκοπιὰ χριστιανικὴ θ' ἀναγνωρίσῃ, ὅτι ἂν αὐτὸς ὁ σύνδεσμος τῶν ἀπαρχῶν τῆς νεώτερης δημοκρατίας μὲ φιλοσοφία ἀρνητικὴ, ἂν αὐτὸς ὁ σύνδεσμος εἶναι κὰν παθητικὸ, θὰ καταλογοισθῇ στὸ παθητικὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ σὰν παράγοντος τοῦ πολιτισμοῦ μας. Κάνοντας ἀνασκόπησι τοῦ παθητικοῦ αὐτοῦ εἶχαμε παρατηρήσει ὅτι ὁ «Χριστιανισμὸς παρουσιάσθηκε σὰν ἓνα συντηρητικὸ τάχα σύστημα, ποὺ κάθε τύραννος τὸ χρησιμοποιοῦσε σὰν φίμωτρο, σὰν ὄπλο κατὰ τῶν φιλελευθέρων ιδεῶν, σὰν ἀσφάλεια κατὰ τοῦ κινδύνου νὰ ξυπνήσουν οἱ καιμισμένοι, σὰν «ἄπιον τῶν λαῶν». Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ὁ Χριστιανισμὸς παρουσιάσθηκε σὰν ἐχθρὸς κάθε προόδου. «Συντηρητικὸς» καὶ χριστιανὸς ἔγιναν στὴ συνείδησι πολλῶν ὄροι ταυτόσημοι, πράγμα ποὺ ὠδηγοῦσε στὴν ἀναπόφευκτὴ λογικὴ συνέπεια, πὼς ὅποιος ἀποζητᾷ τὴν πρόοδο πρέπει νὰ βγῇ ἔξω ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸ γιὰ νὰ τὴν ἐπιδιώξῃ»⁽¹⁰⁾. Τότε ὅμως τί τὸ παράξενο, ὅτι ἡ δημοκρατία γιὰ νὰ σταθῇ, ἐξήγησε ἔξω ἀπὸ τὸν χριστιανικὸ περιβάλλον τὸ πρῶτο στήριγμά της, γιὰ νὰ κτυπήσῃ τὰ «θεῖα δικαιώματα» τοῦ μονάρχου ἢ τοῦ ὁποιοῦδήποτε πολιτικοῦ ἢ πνευματικοῦ τυράννου; Τόσο εἶναι αὐτὸ ἀληθινόν, ὥστε τώρα ὅπου ἡ τυραννία κ' ἡ ἀνισότης κ' ἡ καταπίεσις τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος δὲν προβάλλονται πιά σὰν «ιερά καθεστικὴ τάξις» μὲ χρίσμα χριστιανικὸ καὶ δικαιώματα «θεῖα»

καὶ «ιερά» καὶ «ἀπαραβίαστα», τώρα κ' ἡ δημοκρατία χειραφετεῖται ἀπὸ τὸ ἀρνητικὸ φιλοσοφικὸ τῆς Ξεκίνημα, ἀκόμα καὶ στὴ Γαλλία τοῦ Βολταίρου καὶ τοῦ Diderot.

Δὲν εἶναι, λοιπόν, παθητικὸ τῆς δημοκρατίας ἡ ἀρνητικὴ φιλοσοφικὴ καταγωγὴ. Ὅμως ὑπάρχουν ἄλλα κονδύλια στὸ παθητικὸ τοῦ ἰσολογισμοῦ μας. Καὶ τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ κονδύλια αὐτὰ ἀνάγεται στὴν ἀξία ποὺ ἀνεφέραμε πρώτη-πρώτη στὸ ἐνεργητικὸ καὶ ποὺ ἀποτελεῖ τὴν πεμπτοῦσία τῆς δημοκρατίας: στὴν ἐλευθερία.

Ἀπὸ δυὸ πλευρὲς ἐμφανίζεται τὸ παθητικὸ αὐτό. Ἡ μιὰ εἶναι, πὼς ἡ δημοκρατία μὲ τὴν ἐλευθερία ἀπεργάζεται, μοιραῖο αὐτὸ καὶ ἀναπόφευκτο, τὴν αὐτοκαταστροφὴ της. Ἐλευθερία στὴ σκέψι, ἐλευθερία στὸν τύπο, ἐλευθερία στὴ συσσωμάτωσι, ἐλευθερία στὶς συγκεντρώσεις, ἐλευθερία γιὰ ὅλους... καὶ γιὰ τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἐλευθερίας. Ἐλευθερία νὰ καταλύσῃ τὴν ἐλευθερία! Ἐλευθερία στοὺς ὑποψηφίους τυράννους καί—αὐτὸ εἶναι τὸ χειρότερο κ' ἐκφυλιστικὸ ἀλήθεια—στοὺς ὑποψηφίους δούλους, νὰ καταλύσουν τὴν ἐλευθερία τους. Ἔτσι ὅμως, ἡ ἐλευθερία δὲν βαστᾷ πολὺ. Μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἐθελόδούλων ποὺ—ἄλλο ἐκφυλιστικὸ φαινόμενο κ' αὐτό—ἔχουν πῶς πολὺ ζῆλο ἀπὸ τοὺς ἐλευθεροὺς ἀνθρώπους, ὁ ὑποψήφιος τυράννος ἐπικαλεῖται τὶς δημοκρατικὲς ἐλευθερίες, ὥσπου νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν τυραννίδα του... καὶ νὰ καταλύσῃ κάθε ἔννοια ἐλευθερίας! Ὅποτε ἡ δημοκρατία—τραγικὸ δῆλημα—ἢ θ' ἀφίση νὰ καταλυθῇ ἢ ἐλευθερία ἢ θὰ κάμῃ αὐτὴ ἡ ἴδια ἓνα προληπτικὸ περιορισμὸ τῶν ἐλευθεριῶν, ὅποτε... μὰ εἶναι πιά δημοκρατία τότε;

Βέβαια, ὑπάρχουν ἀπαντήσεις σ' αὐτό. Ἡ δημοκρατία δὲν αὐεὶ καθόλου νὰ εἶναι δημοκρατία ἀμα ἐμποδίζῃ τὴν ἐκνομὴν κατάλυσι τῶν ἐλευθεριῶν. Ἀλλὰ αὐτό, ὅταν ἡ κατάλυσις εἶναι πράξις. Ὅταν ὅμως εἶναι ἰδέα; Μπορεῖς νὰ φθάσῃς νὰ ἐγκαταστήσῃς καὶ τὸν λογοκριτὴν σὰν πέδη τῶν ἰδεῶν ἐκείνων ποὺ ἡ «δημοκρατικὴ» λογοκρισία θὰ τὶς θεωρῇ ἀντίθετες στὴ δημοκρατία; Θὰ γυρίσωμε δηλαδὴ στὸ συμβούλιο τῶν δέκα τῆς ἐνετικῆς δημοκρατίας,

(10) «Ἀκτινές» 1956, σ. 51.

στὸ «στόμα τοῦ λέοντος», στή «γέφυρα τῶν στεναγμῶν» καὶ τὰ παρόμοια;

Μὰ σπουδαιότερη ἀκόμα φαίνεται ἡ ἄλλη πλευρὰ τοῦ παθητικοῦ στὸν τομέα τῆς δημοκρατικῆς ἐλευθερίας. Ἡ πλευρὰ αὕτη παρουσιάζεται, ὅσο προχωροῦμε ἀπὸ τὴν ἀτομιστικὴν στὴν κοινωνικὴν δημοκρατία. Εἶπαμε πὼς ἡ κοινωνικὴ δημοκρατία ἀποτελεῖ τὸ πιὸ πρόσφατο μὰ καὶ τὸ πιὸ λαμπρὸ ἐπίτευγμα τῆς δημοκρατίας. Ναι, ὅμως ἡ κοινωνικὴ δημοκρατία προχωρεῖ (οὐκ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι) εἰς βάρος τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας⁽¹¹⁾! Φαίνεται πὼς, μὲ τὸ αἴτημα τῆς κοινωνικῆς δημοκρατίας, ὅπως καὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ἐφθάσαμε στὸ δίλημμα τοῦ ἀκέραιου ψομοῦ καὶ τοῦ χορτάτου σκύλου. Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου θὰ ἔχῃ, ἐλευθερία ὅπως τὴν διεκήρυξε ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις, ἡ κοινωνικὴ δημοκρατία!

Πρέπει πράγματι, νὰ ἔχωμε ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ διακήρυξις τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν εἶχε ἱστορικὰ συμβαδίσει μὲ τὴν φιλελευθέρα οἰκονομικὴ σχολή⁽¹²⁾ πού ἀπέκλειε κάθε ἐπέμβασις τοῦ κράτους στὴν οἰκονομικὴ δραστηριότητα τοῦ ἀτόμου. «Ὅσο μπορεῖ λιγώτερο κράτος!» ἦταν τὸ σύνθημα. Κι' αὐτὸ τὸ σύνθημα ἀποκλείει κάθε κρατικὸ παρεμβατισμὸ. Κι' ὅμως ἡ κοινωνικὴ στροφή τῆς δημοκρατίας εἶναι κατὰ τὸ ἀδύνατο ἢ μᾶλλον κατὰ τὸ ἀδιανόητο, χωρὶς τὸν κρατικὸ παρεμβατισμὸ.

Καὶ στὸ σημεῖο αὐτό, ἡ σημερινὴ δημοκρατία ἔχει σχέσι μὲ τὴν δημοκρατία τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ μὲ τὴν διακήρυξι τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου (ἄρθρα IV καὶ V) ὅση τὸ μαῦρο μὲ τὸ ἄσπρο! Δυὸ παραδείγματα

φθάνουν. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις δὲν εἶχε καμμιά εὐνοια στὴ συσσωμάτωσι, τίς συντεχνίας. Τὶς θεωροῦσε κατάλυσι τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου. Στὴ σημερινὴ δημοκρατία τὸ ἄτομο δὲν μπορεῖ νὰ ζήσῃ παρὰ σὲ ὀργανώσεις, πολὺ πιὸ δεσμευτικὲς ἀπὸ τίς συντεχνίας τοῦ Colbert. Ξέρετε πὼς δὲν μπορεῖτε νὰ μετακινήσετε μιὰ βαλίτσα ἀπὸ τὸ βαπόρι στὴν προκυμαῖα τοῦ Πειραιῶς, ἂν δὲν εἴσθε μέλος τοῦ σωματείου τῶν φορτοεκφορτωτῶν;

Τὸ ἄλλο παράδειγμα τὸ δίνει ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐλευθερία. Ἦταν κι' αὕτη οὐσιώδης κι' αὐτονόητο περιεχόμενον τῆς δημοκρατικῆς ἐλευθερίας. Σήμερα... καὶ λοῦστρος γιὰ νὰ γίνετε ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ ἕδεια, δηλονότι ἀπὸ τὴν καλὴ θέλησι πού θὰ δείξῃ ἢ δὲν θὰ δείξῃ ὁ ἀρμόδιος ὑπάλληλος! Ἄν πῆτε τώρα γιὰ τοὺς περιορισμοὺς πού ἐπιβάλλει ἡ καθ' αὐτὸ κοινωνικὴ πολιτικὴ τῆς σύγχρονης δημοκρατίας, μὰ, ἐφθάσαμε στὸ ἀντίθετο πιά σύνθημα ἀπὸ τὸ ἀρχικόν. «Ὅσο μπορεῖ περισσότερο κράτος», κατήντησε τὸ σύνθημά μας! Καὶ μὴ μοῦ πῆτε ὅτι ἡ κοινωνικὴ αὕτη στροφή μὲ τὸν κρατικὸ παρεμβατισμὸ, ὅτι αὐτὸς ὁ τεράστιος περιορισμὸς τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας εἶναι δικαιολογημένος. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ τραγικόν! Ὅτι ὁ περιορισμὸς αὐτὸς τῆς ἐλευθερίας εἶναι δικαιολογημένος!

Κι' ἡ φθορὰ αὕτη τῆς ἐλευθερίας οὔτε συμπτωματικὴ εἶναι οὔτε τυχαία. Ἀποτελεῖ μιὰ νομοτελεὴ ἐξέλιξι. Στὴν ἀρχή, τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου ἦταν δικαίωμα τοῦ πολίτου χάριν τοῦ κράτους πού μποροῦσε νὰ τὸ περιορίσῃ τὸ δικαίωμα αὐτό. Κατόπιν—αὐτὸ ἦταν ἡ πρόοδος—ἀπὸ πολιτικὸ ἔγινε ἀτομικὸ δικαίωμα τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητος, ἱερὸ καὶ ἀπαράβιαστο καὶ ἀνεξάρτητο ἀπὸ ὅποιανδήποτε κρατικὴν σκοπιμότητα. Τώρα, πᾶμε πρὸς τὴν ἀντίληψιν πὼς τὸ ἀτομικὸ δικαίωμα ὑφίσταται καὶ αὐτὸ χάριν τῆς ὀλότητος. Δηλ. χάριν τοῦ κράτους. Δηλαδή χάριν ἐκείνων πού ἔχουν τὴν ἐξουσία. Ὅποτε... αὕτη ἡ φθορὰ τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, ἔστω ὀσοδήποτε δικαιολογημένη, δὲν εἶναι αὐτοκαταστροφὴ τῆς δημοκρατίας;

(11) Τὴν ἀντίθεσι, στὸ σημεῖο αὐτό, μεταξὺ δημοκρατίας πού ὀργανώνεται μὲ βάσι τὴν δεσποτεία τῆς πλειοψηφίας καὶ τῆς κυριαρχίας τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων βλ. εἰς Radbruch Rechtsphilosophie, 1950, σ. 160 ἐπ., ὅπου ὅμως βλέπομε νὰ ὑποχωροῦν τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα στὴν... σκοπιμότητα γιὰ τὸ σύνολο!

(12) Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ μιλάμε εἰδικώτερα στὶς «Ἀκτίνες» 1949, σελ. 49 ἐπ.

Ε'.

Μά, φυσικά, τὸ παθητικὸ δὲν ἐξαντλεῖται ἐδῶ. Ὑπάρχουν κι' ἄλλα κονδύλια, ποὺ ἀναφέρονται στὴν πολιτικὴ, κυρίως, δημοκρατία. Διὸ στηρίγματα τῆς δημοκρατίας εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δὲν ἦσαν στερεά, ὅμως τώρα δείχνουν μιὰν ἀνησυχητικὴ σαθρότητα. Εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς πλειοψηφίας καὶ ὁ κοινοβουλευτισμὸς. Γιὰ τὴν πλειοψηφία εἶναι γνωστὸς ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Γκαίτε, ποὺ λέει πὼς πλειοψηφία εἶναι ἡ ἀνοησία, ἀναπόφευκτη ἴσως μὰ ἀνοησία. Κι' αὐτὸ μὲν ἴσως νὰ μὴν εἶναι ἔτσι. Μένει ὅμως πάντα χωρὶς ἀπάντησι τὸ ἐρώτημα: Γιατί τάχα δὲν εἶναι τυραννὶς τὸ νὰ ἐπιβάλλῃ τὸ 51% τὴ θέλησί του στὸ 49%; Ἐρώτημα ποὺ ἀπασχολεῖ τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν πολιτικὴ καὶ τὴ φιλοσοφία καὶ ποὺ παρ' ὅλα ὅσα γράφονται ἄλλη ἀπάντησι δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ ἀπὸ τὸ «οὐκ ἔστιν ἄλλως γενέσθαι». Καὶ τῆς πλειοψηφίας λοιπὸν ἡ ἐπιβολή... ἴσως εἶναι ἀναπόφευκτη, ἀλλὰ εἶναι καὶ αὐτὴ ἓνα «δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου»! Ὅσο γιὰ τὸν κοινοβουλευτισμὸ, δὲν ξέρω βέβαια τί θὰ γίνῃ στὸ μέλλον, γιὰ τὴν ὥρα ὅμως ὄλο καὶ ξεφτίζει. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἡ προσωπικότης τοῦ βουλευτοῦ συντριβεται κάτω ἀπὸ τὸν ὀδοστρωτῆρα τοῦ κόμματος, τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κόμματος, ποὺ ἔχει ἀπόλυτο καὶ ἀνεξέλεγκτο δικαίωμα ζωῆς ἢ θανάτου στὴν πολιτικὴ ὑπόστασι τοῦ βουλευτοῦ, ποὺ ἀλλοίμονό του ἂν σκεφθῆ μ' αὐτοτέλεια. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ὁ βουλευτὴς γίνεται ἐπάγγελμα, μὲ μισθό, μὲ ἀτέλειες ἀτελείωτες, μὲ ταμεῖο συντάξεως καὶ μὲ ἓνα μέλημα: τὴν ἐπανεκλογὴ στίς προσεχεῖς ἐκλογές. Ὁ βουλευτὴς ἔτσι δὲν εἶναι πιά ἀντιπρόσωπος τοῦ ἔθνους μὲ δική του σκέψι καὶ πολιτικὴ συνείδησι καὶ κρίσι.

Εἶναι μετοχὴ στὸ χαρτοφυλάκιο τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κόμματος. Ἀναπόφευκτα αὐτὰ θὰ πῆτε. Ἴσως! Δὲν εἶναι ὅμως δημοκρατία!

Νὰ ἦσαν μόνο αὐτὰ, ὅμως! Ἄν ἦσαν μόνο αὐτὰ, ἡ δημοκρατία θὰ μπορούσε νὰ πῆ ὅτι, τέτοια μειονεκτήματα δὲν δείχνουν ἐπιβλαβὴ ἐπίδρασι τῆς δημοκρατίας στὸν πολιτισμὸ μας. Τὸ πολὺ-πολὺ ἐλαττώνουν τὸ ἐνεργητικὸ, ἀμαυρώνουν ἔστω τὴν ἀκτινοβολία τῆς δημοκρατίας κι' αὐτὸ ἴσως μόνο γιὰ τὴν ἐποχὴ μας, ὥσπου νὰ ὠριμάσῃ περισσότερο ἡ δημοκρατικὴ πολιτιστικὴ καρποφορία. Στὸ κάτω-κάτω, ὁ Χριστιανισμὸς εἶχε, εἴπαμε, στὴ διάθεσί του 1400 χρόνια ὅπου ἐκυβερνοῦσε τὸν πολιτισμὸ μας χωρὶς ἀνταγωνιστὴν ἀξιόλογο. Γιατί νὰ μὴν ἔχῃ κι' ἡ νεώτερη δημοκρατία ἄλλο τόσο χρονικὸ περιθώριον γιὰ τίς ἐξετάσεις της;

Ὅμως—αὐτὸ εἶναι τὸ χειρότερο—τὸ παθητικὸ τῆς δημοκρατίας, σὰν παράγοντος τοῦ πολιτισμοῦ μας πάντα, δὲν σταματᾷ ἐδῶ. Ἐχει κι' ἄλλα κονδύλια, πρὸ πάντων ἔχει κι' ἄλλο ἓνα κονδύλι, τὸ σπουδαιότερο ἀπὸ ὅλα, ποὺ πρέπει νὰ τὸ ἐξετάσωμε κι' αὐτὸ καὶ νὰ βγάλωμε τὰ συμπεράσματά μας, νὰ φθάσωμε στὴν πρότασι «τί πρέπει νὰ γίνῃ», ἀφοῦ γι' αὐτὸ τὸ «τί πρέπει νὰ γίνῃ» κάνομε ὅλη τούτη τὴν ἔρευνα. Ὅχι σὲ τοῦτο τὸ ἄρθρο ὅμως. Ἡ κλεψύδρα μᾶς καλεῖ νὰ διακόψωμε γιὰ τὸ ἐπόμενο. Ἄς διακόψωμε, λοιπόν, ἀφοῦ πρῶτα ὑπενθυμίσωμε στὸν ἀναγνώστη τὴν συμφωνία μας. Ὅχι κρίσεις «ἀπὸ προσκομιδῆς μέρους». Ἡ συμφωνία ἦ ἡ διαφωνία, ἀφοῦ πρῶτα ὀλοκληρωθῆ ἡ ἔρευνα.

Π. ΜΕΛΙΤΗΣ

Ο ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟΣ ΑΠΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ

Ι. ΓΕΝΙΚΑ

Συμβιβασμός καλείται εις την νομικήν γλώσσαν ή συμφωνία μεταξύ δύο ή περισσότερων προσώπων, διά της οποίας ή μεταξὺ αὐτῶν ὑφισταμένη ἕξις ή διαφορά ή ἀβεβαιότης περί τινος δικαιώματος, ὑποχρέωσης κλπ. αἴρεται δι' ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων.

Ἀπό νομικῆς ἀπόψεως ὁ συμβιβασμός ἀποτελεῖ ἕνα τρόπον προλήψεως ή και καταργήσεως τῶν δικῶν.

Ἀπό κοινωνικῆς πλευρᾶς ὁ συμβιβασμός ἔχει ἔξαιρετικὴν σημασίαν οὐ μόνον λόγῳ τῶν νομικῶν του συνεπειῶν, ἀλλὰ και διή κυρίως διὰ τὰς κοινωνικὰς του συνεπειὰς, ὅταν γίνεται ὑπὸ ὀρισμένας προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι οὐ μόνον διευκολύνουν τὴν σύναψιν αὐτοῦ, ἀλλὰ και συντελοῦν εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῶν ἀμέσων και ἐμμέσων, κοινωνικῶς δὲ σωτηρίων σκοπῶν αὐτοῦ. Τοῦτο ἐλπίζομεν ὅτι θέλει καταφανῆ ἐκ τῆς κατωτέρω ἀναπτύξεως, ή ὁποία θα ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆν ἔξετασιν τῶν προϋποθέσεων, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπαραίτητον νὰ συντρέχουν, διὰ νὰ καταστῆ δυνατὴ ή κατάρτισις τοῦ συμβιβασμοῦ και διὰ νὰ δημιουργηθῇ τὸ ἀπαραίτητον πρὸς τοῦτο κλίμα.

II. ΠΡΟ-Υ-ΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟΥ

Ὁ συμβιβασμός γίνεται, ὡς ἐλέχθη, δι' ἐκατέρωθεν ὑποχωρήσεων. Αἱ ὑποχωρήσεις αὐτὰ συνίστανται εἴτε εἰς ἐγκατάλειψιν μέρους τῶν προβαλλομένων ἀξιώσεων, π.χ. ἐνῶ ἰσχυρίζετο ὁ Α ὅτι εἶχε νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ Β 1000 δραχ., διότι εἶχε δανείσει τὸ ποσὸν τοῦτο εἰς αὐτόν, δέχεται συμβιβαστικῶς νὰ λάβῃ 500 ή 600, εἴτε εἰς ἀναγνώρισιν μέρους τῶν ἀξιώσεων τοῦ ἄλλου. Π.χ. εἰς τὸ ἀναφερθὲν παράδειγμα ὁ Β ἐνῶ ἠρνεῖτο ὅτι ὀφείλει τὸ ὡς ἄνω ποσὸν εἰς τὸν Α, δέχεται νὰ καταβάλῃ 400 ή 500 δραχμάς. Εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην

οἱ ἐνδιαφερόμενοι δύνανται νὰ καταλήξουν ἐκ πολλῶν λόγων. Οἱ λόγοι οὗτοι, ἔξωτεροί ή ἔσωτεροί, δύνανται νὰ προσέρχωνται ἀπὸ ἀνάγκην ἔξωτερικὴν, νὰ ὀφείλωνται εἰς τὴν κόπωσιν και τὴν ἐξάντλησιν, ψυχικὴν και οικονομικὴν, ή νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα ὀρισμένων ἐντυπώσεων και ἀντιλήψεων, αἱ ὁποῖαι φυσικῶς και ἀβιάστως ἐγεννήθησαν και ἐκαλλιεργήθησαν.

Α) Πράγματι, συμβαίνει πολλάκις οἱ ἐνδιαφερόμενοι νὰ εὐρίσκονται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τεματίσουν τὴν μεταξὺ αὐτῶν ὑφισταμένην διαφορὰν ή και δίκην, διότι ἐκουράσθησαν ἀπὸ τὴν διεξαγωγὴν τῆς δίκης, ή ὁποία διαρκεῖ συνήθως ἐπὶ πολὺν χρόνον και ἀπαιτεῖ δαπάνας και καταβολὴν δυνάμεων. Ἐνίοτε εἰς ταῦτα προστίθεται και ή ἀπογοήτευσις, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασαν και ἀπὸ τὴν μέχρι τοῦδε πορείαν τῆς δίκης και ἀπὸ τὴν στάσιν τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ἔχουν μίαν οἰανδήποτε ἀνάμνησιν ή σχέσιν πρὸς τὴν δίκην.

II. γ. εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ μὴ εἶναι εὐχαριστήμενοι ἀπὸ τὸν χειρισμὸν τῆς ὑποθέσεως ἀπὸ τὸν δικηγόρον, τὸν ὁποῖον θεωροῦν ὄχι και τόσο ἐπιμελῆ, νὰ ἔχουν παράπονον ἀπὸ τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον διεξήγαγε τὴν ὑπόθεσιν ὁ δικαστής, ἀπὸ τὰς ἀποφάσεις τὰς ὁποίας ἐξέδωκε τὰς ὁποίας νομίζον ὄχι δικαίας, ἀπὸ τὴν συμπάθειαν τὴν ὁποίαν ἔδειξαν και ἀπὸ τὴν βοήθειαν τὴν ὁποίαν ἔδωσαν εἰς αὐτοὺς πρόσωπα συγγενικά, φιλικὰ, γνωστά. Δὲν ἀποκλείεται νὰ ἔχουν ἀντιμετωπίσει κακοπιστίαν ἐκ μέρους τοῦ ἀντιδίκου ή (ἀτυχῶς ἐνίοτε) και τοῦ δικηγόρου του κλπ. Μὲ ἄλλας λέξεις οἱ διάδικοι ἔχουν κουρασθῆ, ἔχουν κυριολεκτικῶς ἀπαυδήσει ἀπὸ τὴν ὑπαρξιν και διεξαγωγὴν τῆς δίκης. Ὁ ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς γινόμενος συμβιβασμός δὲν εἶναι ή τοῦλάχιστον δὲν φαίνεται ὅτι εἶναι οὐσιαστικῶς συμβιβασμός,

ἀλλὰ παραίτησις ἢ ἐγκατάλειψις τῶν προβαλλομένων δικαίων ἀξιώσεων ἢ ὑποταγὴ εἰς τὰς ἀβασίμους ἀξιώσεις τοῦ ἀντιδίκου. Τυπικῶς μὲν τεματίζει τὴν δίκην ἢ αἶρει τὴν διαφορὰν, οὐσιαστικῶς ὅμως δὲν ἐξομαλύνει τὰς μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων σχέσεις, δὲν ἐπιφέρει τὴν εἰρήνευσιν αὐτῶν, δὲν καλύπτει τὸ ὑπάρχον μεταξὺ τῶν χάσμα. Ἐξ ἄλλου, τὸ ὀλιγότερον, ἀφίνει αὐτοὺς μὲ τὸ παράπονον διὰ τὴν οὐχὶ αἰσῖαν κατ' αὐτοὺς ἔκβασιν τῆς δίκης ἢ διὰ τὴν στάσιν τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ἀνεμίχθησαν εἰς αὐτὴν, παράπονον τὸ ὁποῖον ἐξελλίσσεται ἐνίοτε εἰς ἀγανάκτησιν κατὰ παντός, τὸν ὁποῖον ὁ ἐνδιαφερόμενος θεωρεῖ (δικαιῶς ἢ ἀδικῶς ἀδιάφορον) ὑπαίτιον διὰ τὴν κατάληξιν τῆς ὑποθέσεως, ἀγανάκτησιν, ἢ ὁποῖα δὲν ἀποκλείεται νὰ μεταβληθῇ καὶ εἰς μῖσος κατὰ τῶν αὐτῶν ὡς ἄνω προσώπων. Δὲν χρειάζεται μεγάλη ἀνάπτυξις διὰ νὰ καταδειχθῇ πόσον κοινωνικῶς εἶναι ἀσυμφορὸς ὁ ὑπὸ τὰς ἐκτεθείσας συνθήκας συναπτόμενος καὶ εἰς τοιαῦτα ἀποτελέσματα καταλήγων συμβιβασμὸς.

Β) Εἶναι ὅμως δυνατὸν ὁ συμβιβασμὸς νὰ συναφθῇ, διότι οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἐκ πεποιθήσεως, βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον δημιουργηθείσης, κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἐνδείκνυται πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν ὁ διὰ συμβιβασμοῦ διακανονισμὸς τῆς ὑποθέσεως. Καὶ ἐρωτᾶται: Πῶς δημιουργεῖται ἡ πεποιθήσις αὕτη καὶ τίνας οἱ συντελεστοὶ αὐτῆς;

α) Ὁ συμβιβασμὸς συνίσταται, ὡς ἐξετέθη, εἰς θυσίας ἐκατέρωθεν. Διὰ νὰ καταλήξῃ ἕκαστος τῶν ἐνδιαφερομένων εἰς τὴν ἀπόφασιν περὶ θυσίας, πρέπει νὰ μὴ εἶναι βέβαιος κατὰ ἀνθρωπίνην κρίσιν περὶ τῆς ὑπὲρ τῶν ἀπόψεων τὸν ἐκβάσεως τῆς ὑποθέσεως, νὰ φοβῆται δηλαδὴ τὴν ἐνδεχομένην ἠττάν του ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἀμφιβάλλῃ διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δίκης. Ὑπὸ ὀμαλὰς συνθήκας ὁ φόβος καὶ ἡ ἀμφιβολία, περὶ τῶν ὁποῖων ἐγένετο λόγος, παράγονται ἀπὸ τὴν ἀμφιβολίαν ἕκαστου τῶν ἐνδιαφερομένων, περὶ τῆς βασιμότητος τῆς ἰδίας ἀξιώσεως, τῶν ἰδίων ἰσχυρισμῶν καὶ τῶν ἰδίων ἀπόψεων, ἀπὸ τὴν σκέψιν ὅτι δὲν ἀποκλείεται ἐκ ποικίλων αἰτίων (πλάνης,

ἐσφαλμένων πληροφοριῶν κλπ.) ἡ κρίσις τοῦ δικαστοῦ νὰ μὴ εἶναι ὀρθή, ὅτι ἡ ἐκδοσις τῆς τελειωτικῆς ἀποφάσεως ἐκ διαφόρων λόγων δὲν θὰ εἶναι ταχεῖα, ὅτι καὶ ἐὰν νικήσῃ ὁ ἐνδιαφερόμενος, δὲν εἶναι καθόλου βέβαιον ὅτι θὰ κατορθώσῃ νὰ ἰκανοποιηθῇ. Διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πρώτην ἀμφιβολίαν ἕκαστος τῶν ἐνδιαφερομένων, πρέπει νὰ σκεφθῇ μήπως ἐν ἡ πλείονα τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς κρίσεως περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ δικαιώματός του ἢ τῆς μὴ ὑπάρξεως τοῦ δικαιώματός τοῦ ἀντιδίκου του, εἶναι οὐχὶ ἀσφαλῆ ἢ λανθασμένα καὶ ἀνακριβῆ. Συναφῆς εἶναι καὶ ἡ σκέψις μήπως ὁ ἀντίδικος, ὁ ὁποῖος εἶναι συνήθως εἰς μέχρη τότε φίλος, ἐνδεχομένως συγγενῆς, πρόσωπον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο εἰς ἐπαγγελματικὰς, συναλλακτικὰς καὶ κοινωνικὰς σχέσεις μετ' αὐτοῦ, ἔχῃ δίκαιον διὰ τίνα λόγον ἐπιμένει διὰ τὴν ὀρθότητα τῶν ἀπόψεών του, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸς ὡς ἔντιμος, εὐθύς καὶ νομιμόφρων; Μήπως διὰ λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεώς του πλανᾶται; Μήπως παρασύρεται ἀπὸ τρίτους κακῆς πίστεως;

Ἄλλ' αὐθορμήτως διατυπῶνται ἡ προκύπτει τὸ ἐρώτημα: Εἶναι εὐχερὲς ἕκαστος τῶν ἐνδιαφερομένων νὰ κάμῃ τὰς ὡς ἄνω σκέψεις; Ἡ κατ' ἄλλην διατύπωσιν: Ἄπὸ τίνα ἐλατήρια κινούμενος θὰ ὀδηγηθῇ εἰς παρομίας σκέψεις; Αἱ σκέψεις αὗται δημιουργοῦνται, καλλιεργοῦνται καὶ προάγονται, ὅταν ἐλλείπῃ πρωτίστως ὁ ἐγωϊσμὸς καὶ ἡ συμφυῆς πρὸς αὐτὸν παραφορὰ. Ὁ ἐγωϊσμὸς ἐμποδίζει τὰς ἀναφερθεῖσας σκέψεις, αἱ ὁποῖαι προϋποθέτουν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς προσωπικότητος τοῦ ἄλλου ὡς ἀξίας σεβασμοῦ καὶ συμπαθείας. Ὁ ἐγωϊσμὸς δὲν ἀφίνει τὸπον εἰς τὴν σκέψιν μήπως ὁ ἐνδιαφερόμενος ἔχῃ ἄδικον. Ἀλλὰ καὶ ὁ θυμὸς καὶ ἡ παραφορὰ τυφλώνουν ἢ συσκοτίζουν τὸν νοῦν καὶ δὲν ἀφίνουν τὸν ἄνθρωπον νὰ σκεφθῇ ψυχραίμως. Ἡ ταπεινοφροσύνη ἐξ ἄλλου, ἡ καλωσύνη, ἡ συμπάθεια καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄλλον δημιουργοῦν καὶ εὐνοοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀπαιτουμένου διὰ τὰς ἀναφερθεῖσας σκέψεις κλίματος. Ἡ ταπεινοφροσύνη ἀκριβῶς ὁ-

δηγεί εις τὴν σκέψιν μήπως ὁ ἐνδιαφερόμενος δὲν ἐνθυμεῖται ἢ δὲν κρίνει καλῶς τὰ πράγματα, μήπως ὁ ἄλλος, μετὰ τοῦ ὁποίου ἔχει τὴν διαφορὰν ἢ τὴν ἀμφισβήτησιν, ἔχη δίκαιον. Ἡ καλωσύνη ἐξ ἄλλου, ἢ συμπάθεια καὶ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἢ πρὸς τὸν συνάνθρωπον ἀγάπη, διευκολύνουν τὴν σκέψιν, ὅτι ὁ συνάνθρωπος ἢ ἔχει δίκαιον ἢ ἐὰν ἔχη ἄδικον, ὀρθὸν εἶναι νὰ βοηθηθῇ εἰς τὸ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀδικίαν, τὴν ὁποίαν διαπράττει, τὴν πλάνην εἰς τὴν ὁποίαν τυχὸν εὐρίσκεται κλπ.

Εἶναι προφανὲς ἐπομένως, ὅτι τόσον τὰ ἀρνητικὰ στοιχεῖα (κατάπνιξις τοῦ ἐγωϊσμοῦ, κατασίγασις τοῦ πάθους καὶ τῆς ὀργῆς κλπ.) ὅσον καὶ τὰ θετικὰ στοιχεῖα (καλωσύνη, συμπάθεια, ἀγάπη κλπ.) τὰ ὁποῖα δημιουργοῦν καὶ ἀναπτύσσουν εὐνοϊκὴν προδιάθεσιν διὰ τὰς προϋποθέσεις τοῦ συμβιβασμοῦ, πρέπει να εὕρουν τὸ κατάλληλον ἔδαφος διὰ νὰ ριζοβολήσουν καὶ νὰ καρποφορήσουν. Ἄλλὰ ἐρωτᾶται: Ποῖον εἶναι τὸ ἔδαφος τοῦτο; Ἄς ἐπιφυλαχθῶμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ δώσωμεν τὴν ἀπάντησιν, διὰ νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἄλλων παραγόντων, οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ διευκολύνουν καὶ νὰ συμβάλουν εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ προαγωγὴν τῆς ιδέας τοῦ συμβιβασμοῦ, ὡς τοῦ καλύτερου τρόπου τακτοποιήσεως τῆς ὑποθέσεως.

β) Τὰς ἄνω ἀναφερομένας σκέψεις ἐκάστου τῶν ἐνδιαφερομένων δύνανται νὰ προκαλέσουν, νὰ ἐνισχύσουν, νὰ προαγάγουν ἢ ἀντιθέτως νὰ κλονίσουν, νὰ πολεμήσουν, ἐνδεχομένως νὰ ἐκμηδενίσουν, διάφορα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἢ ἀνήκουν εἰς τὸ ἄμεσον ἢ ἔμμεσον περιβάλλον του, ὅπως εἶναι π. χ. οἱ οἰκεῖοι, οἱ συγγενεῖς, οἱ φίλοι, οἱ συνεργάται, οἱ συνάδελφοι, ἐκεῖνοι μετὰ τῶν ὁποίων ἔχει συναλλαγὰς ἢ κοινωνικὰς σχέσεις κλπ., ἢ ἔχουν ἀνάμειξιν τινα ὡς ἐκ τοῦ λειτουργήματός των εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὡς λ. χ. οἱ δικηγόροι, οἱ δικασταί, οἱ λοιποὶ δικαστικοὶ ὑπάλληλοι, οἱ μάρτυρες ἢ οἱ πραγματογνώμονες, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται νὰ συμπράξουν κατὰ τινα τρόπον εἰς τὴν δίκην.

Ἐν πρώτοις οἱ ἄνθρωποι τοῦ περιβάλλοντος δύνανται πολὺ νὰ ἐπιδράσουν ἀπὸ

τῆς πρώτης στιγμῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν δημιουργεῖται ἡ ἔρις ἢ ἡ διένεξις καὶ κατὰ τὸ διάστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον λαμβάνει αὐτὴ ὀξύτητα, ὀδηγεί εἰς τὴν δίκην ἢ καὶ ἄρχεται καὶ διεξάγεται ἡ δίκη κλπ.

Εὐχερῶς ἀντιλαμβάνεται τις ὅτι τὰ πρόσωπα ταῦτα, εἰς πολλὰς περιπτώσεις, συντελοῦν ἀθελήτως ἀλλὰ καὶ ἠθελημένως εἰς τὸ νὰ ἐξαλείψουν ἢ νὰ ἐξασθενήσουν τὴν αἰτίαν ἢ καὶ τὴν ἀφορμὴν τῆς ἔριδος ἢ ἀντιθέτως εἰς τὸ νὰ προκαλέσουν ἢ νὰ ὑποδαυλίσουν αὐτήν. Πολλοὶ εἶναι καὶ ἐν προκειμένῳ οἱ παράγοντες, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐνδεχομένον νὰ συντελέσουν, ὥστε τὰ περὶ οὗ πρόκειται πρόσωπα νὰ ἐνεργήσουν ἐπωφελῶς ἢ ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀναφερθεῖσαν τάσιν καὶ κατεύθυνσιν. Τὸ συμφέρον, ὁ ἐγωϊσμός, τὸ μῖσος, ἡ ἐμπάθεια, ἡ καλωσύνη, τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς ἐρίζοντας παίζουσι εἰς παρομοίας περιπτώσεις σπουδαιότατον ρόλον. Πράγματι δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπάρχουν περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ ἄνθρωποι τοῦ περιβάλλοντος ἔχουν συμφέρον νὰ ὠθήσουν τὸν ἐνδιαφερόμενον εἰς τὴν διένεξιν καὶ εἰς τὴν δίκην, διότι προσδοκοῦν κέρδη ἐξ αὐτῆς. Ἄλλοτε λόγοι ἐγωϊστικοὶ τοὺς κινοῦν νὰ ἐνεργήσουν κατὰ τὸν ἀναφερθέντα τρόπον. Ὑπεστήριξαν ἢ ὑποστηρίζουσι μίαν ἄψιν καὶ, διὰ νὰ ἰκανοποιήσουν τὸν ἐγωϊσμόν των, συμβολεύουν τὸν ἐνδιαφερόμενον νὰ προχωρήσῃ εἰς προβολὴν τῶν δικαιωμάτων του καὶ ἐνδεχομένως εἰς τὴν δίκην, ὅχι διότι ἐνδιαφέρονται δι' αὐτόν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπικρατήσῃ ἢ παρ' αὐτῶν ὑποστηριχθεῖσα ἄψις. Ἄλλοτε πάλιν λόγοι ἐμπαθείας καὶ μίσους πρὸς τὸν ἀντιδικόν, διατί ὅχι πρὸς τὸν ἰδικόν των ἄνθρωπον, ἐμπενοῦν παρομοίας ἐνεργείας καὶ σκέψεις. Ὅτι τὸς ὅρους αὐτοὺς εἶναι εὐχερὲς νὰ φαντασθῇ τις πόσον δυσμενεῖς διὰ τὴν τάσιν πρὸς συμβιβασμὸν θὰ εἶναι αἱ εἰσηγήσεις τοῦ περιβάλλοντος. Εἶναι ὁμῶς περιττὸν νὰ τονισθῇ ὑπὸ ποῖον πνεῦμα θὰ γίνῃ ἡ ἐπίδρασις τοῦ αὐτοῦ περιβάλλοντος, ὅταν λόγοι συμπαθείας, πραγματικοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ ἀγάπης, οὐ μόνον διὰ τοὺς ἔχοντας τὴν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν ἐν γένει, ἐμπνέουν τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος πρόσωπα. Τότε ὑπὸ

ἄλλο πνεῦμα θὰ σκεφθοῦν καὶ κατ' ἄλλον τρόπον θὰ ἐνεργήσουν καὶ τελειῶς διάφορον θὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν συμβουλῶν αὐτῶν. Δὲν εἶναι δύσκολον πράγματι νὰ σκεφθῇ τις, πῶς θὰ ὁμιλήσῃ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πράγματι ἐνδιαφέρεται διὰ τοὺς ἐριζόντας συνανθρώπους του, ὁ ὁποῖος βλέπει τὴν ὑπόθεσιν αὐτῶν ὡς ἰδίαν ὑπόθεσιν, θεωρεῖ τὴν εἰρηνικὴν διευθέτησιν αὐτῆς ὡς τὴν καλύτεραν λύσιν διὰ τὰ συμφέροντά των, πιστεύει εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτήν, θέλει νὰ ἐπιτύχῃ, ὥστε αὐτὴ νὰ γίνῃ δεκτὴ ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων. Τότε ἡ ἀγάπη, ἡ ὁποία «πάντα στέγει», θὰ εὔρη πολλοὺς καὶ ποικίλους τρόπους διὰ νὰ ἐπιδράσῃ, διὰ νὰ ἐξάρῃ τὰ ἀγαθὰ τοῦ συμβιβασμοῦ καὶ τὰ προφανῆ πλεονεκτήματα τῆς εἰρηνικῆς διευθετήσεως τῆς διαφορᾶς, νὰ καταστήσῃ σαφεῖς τοὺς κινδύνους τῆς ἐξωθήσεως τῆς διενέξεως, τῆς δημιουργίας ἢ περαιτέρω διεξαγωγῆς τῆς δίκης, τὰς ἐνδεχομένας ἀπωλείας αὐτῆς κλπ. Καὶ ὅταν αὐτὰ εἶναι τὰ ἐλατήρια, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι πολλοὶ παρουσιάζονται εὐκαιρίαι κατὰ τὰς ὁποίας φυσικῶς καὶ ἀβιάστως γίνεται ἡ καλλιέργεια τῆς σκέψεως τῶν ἐνδιαφερομένων καὶ προπαρασκευάζεται τὸ ἔδαφος διὰ τὸν συμβιβασμόν. Δὲν εἶναι δύσκολον δὲ νὰ κατανοήσῃ τις ποία ψυχικὴ προδιάθεσις καὶ προπαρασκευὴ διευκολύνει τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὡς ἄνω αἰσθημάτων καὶ παρωθεῖ εἰς παρομοίαις σκέψεις.

Σημαντικὸς ἐπίσης, ὡς παρατηρήθη ἤδη, δύναται, εἰς τὸ περὶ οὗ πρόκειται ζήτημα, νὰ εἶναι καὶ ὁ ρόλος τῶν δικηγόρων. Θὰ ἠδύνατο μάλιστα ἄνευ ὑπερβολῆς νὰ λεχθῇ, ὅτι κυρίως οἱ δικηγόροι ἔχουν τὰ μέσα καὶ τὰς ἐνκαιρίας ὡς ἐκ τῆς ἀσκήσεως τοῦ λειτουργήματός των, νὰ ἀσκήσουν τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν ἐπιρροὴν ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ συμβιβασμοῦ. Πράγματι, εἰς τὸν δικηγόρον θὰ προσφύγῃ ὁ ἐνδιαφερόμενος εὐθὺς ὡς νομίσῃ ὅτι ἀδικεῖται ἢ ὅτι ἔχει δικαίωμά τι, τὸ ὁποῖον παραγνωρίζεται, διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν γνώμην του ἐὰν ἔχῃ δίκαιον καὶ τὴν συμβουλὴν του τί εἶναι δυνατόν καὶ τί εἶναι σκόπιμον καὶ καλὸν διὰ τὰ συμφέροντά του νὰ πράξῃ. Εἰς τὸν δικηγόρον θὰ ἀπευθυνθῇ ἐπίσης, ὅταν

ἀποφασίσῃ νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ δικαστήριον, διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ ἐκ τοῦ λειτουργήματός του ἐνδεικνυμένην συνδρομὴν καὶ τὴν συμπαραστάσιν του. Εἰς τὸν δικηγόρον ἐξ ἄλλου θὰ μεταβῇ καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος καλεῖται εἰς τὸ δικαστήριον ὡς κατηγορούμενος διὰ μίαν ἀξιόποινον πράξιν, ὡς ἐναγόμενος διὰ τὴν ἀμφισβήτησιν φορολογικῆς τινος ὑποχρέωσεως κλπ. Ὁ δικηγόρος ἐπομένως καλεῖται νὰ ἀσκήσῃ καθ' ὅλα αὐτὰ τὰ στάδια καὶ τὰς περιστάσεις τὴν ἐπιρροὴν του. Ἐὰν συναισθάνεται τὴν ἀνωτέραν ἀποστολὴν τοῦ λειτουργήματος, δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν παροχὴν τῆς δικηγορικῆς συνδρομῆς ὡς μέσου ἀπλῆς βιοποριστικῆς ἀπασχολήσεως. Ἐὰν θεωρῇ τὸν πελάτην του καὶ τὸν ἀντίδικον αὐτοῦ ὡς πρόσωπα ἄξια σεβασμοῦ καὶ συμπαθείας καὶ ὄχι ἀπλῶς ὡς ἀφηρημένας μονάδας ἐργασίας καὶ ὡς ἀντικείμενα ἐκμεταλλεύσεως, ἐὰν αἰσθάνεται ἀγάπην καὶ συμπάθειαν πρὸς τοὺς διαδίκους, ὡς ἀνθρώπους εὐρισκομένους εἰς μίαν ἀνάγκην καὶ δὲν εἶναι ἀδιάφορος καὶ ψυχρὸς πρὸς τὴν περιπέτειαν αὐτῶν, ἀσφαλῶς θὰ ἐνεργήσῃ καὶ θὰ συμβουλευσῇ τὸν πελάτην του νὰ σκεφθῇ, ὡς θὰ ἐπραττεν ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ὑποθέσεως ἰδικῆς τοῦ ἢ πολὺ προσφιλοῦς του προσώπου. Θὰ πράξῃ ἐπομένως πᾶν ὅ,τι, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ἐνδείκνυται εἰς τὸν ἴδιον τὸν ἐνδιαφερόμενον. Ἐκτὸς σπανίων ἐξαιρέσεων, δὲν θὰ ἀποκλείσῃ τὸ ἐνδεχόμενον τῆς δυσμενοῦς ἐκβάσεως τῆς ὑποθέσεως ἢ διὰ λόγους νομικούς ἢ διὰ λόγους οὐσιαστικούς ἢ διὰ τὸ ἐνδεχόμενον πλάνης τοῦ δικαστοῦ, θὰ προσπαθῆσῃ ἐξ ἄλλου νὰ μετριάσῃ καὶ ἀπαλύνη τὰς δυσμενεῖς ἐντυπώσεις τοῦ πελάτου του διὰ τὸν ἀντίδικόν του, νὰ εὔρη ἐνδεχομένως δικαιολογίας διὰ τὴν στάσιν του, ὡς καὶ τὴν τοῦ δικηγόρου του. Θὰ προσπαθῆσῃ μὲ ἄλλας λέξεις νὰ διατηρῇ ἢ νὰ δημιουργήσῃ εὐνοϊκὸν κλίμα διὰ τὰς ἐκτεθείσας ἀνωτέρω προϋποθέσεις τοῦ συμβιβασμοῦ. Εἶναι δὲ εὐχερὲς νὰ φαντασθῇ τις ὅτι ὁ δικηγόρος εἶναι καὶ εἰς θέσιν νὰ σκεφθῇ μετὰ περισσοτέρας ψυχραιμίας ἢ ὁ πελάτης του καὶ ὡς ἐκ τῆς ἐπαφῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἔρχεται μετ' αὐτοῦ, δύναται νὰ ψυχολογῇ καὶ νὰ ἀντιλαμβάνεται ἐκάστο-

τε τὰς ἀπόψεις του, τὰς ἀμφιβολίας του, τοὺς δισταγμούς του. Ἐὰν ἐμπνέεται ἀπὸ τὰς ἐκτεθείσας σκέψεις, θὰ ἐνεργήσῃ καταλλήλως ἐκάστοτε, χωρὶς δὲ νὰ ἐμπνέῃ τὴν ἀπαισιοδοξίαν καὶ τὴν ἠττοπάθειαν, θὰ καλλιεργῇ τὰς εὐνοϊκὰς διὰ τὴν πρὸς συμβιβασμὸν διάθεσιν συνθήκας καὶ θὰ τὰς ἐνισχύῃ μὲ τὴν ιδέαν τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς ἐκδηλώσεως ἀγάπης πρὸς τὸν ἀντίδικον. Ἡ ἐπιρροή αὕτη εἶναι εὐχερὲς νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν ὅτι πολλαπλασιάζεται, ὅταν ὑπὸ ἀναλόγων ἢ ὁμοίων ἰδεῶν ἐμφοροῦνται οἱ δικηγόροι ὄλων τῶν ἐνδιαφερομένων. Τότε παρασκευάζεται καὶ προελιαινεται τὸ ἔδαφος ἐξ ὄλων τῶν πλευρῶν.

Ἄλλ' ἂς προχωρήσωμεν εἰς τὰ ἄλλα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἔχουν ἀνάμειξιν τινα εἰς τὴν δίκην. Συνήθως παρίσταται ἀνάγκη νὰ κληθοῦν καὶ νὰ ἐξετασθοῦν εἰς τὴν δίκην μάρτυρες, ἐνίοτε δὲ νὰ δώσουν γνώμην καὶ εἰδικῶν γνώσεων πρόσωπα, ὡς π.χ. ἰατροί, μηχανικοὶ κλπ. Τὰ πρόσωπα ταῦτα δύνανται κατὰ πολλοὺς τρόπους νὰ ἐπηρεάσουν τοὺς διαδίκους εἰς τὴν ιδέαν τοῦ συμβιβασμοῦ καὶ νὰ προκαλέσουν ἢ νὰ ἐνισχύσουν ἢ ἀντιθέτως νὰ χαλαρώσουν αὐτήν. Τὴν ἐπίδρασιν ταύτην θὰ ἀσκήσουν, ὄχι διὰ τῆς παραβάσεως τῶν καθηκόντων των ἢ τῆς ἀρνήσεως τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν ἀλλὰ κατ' ἄλλον τρόπον, τὸν ὁποῖον θὰ εὔρουν, ἔὰν τὰ ἀνωτέρω αἰσθήματα ἐμπνέουν αὐτοὺς καὶ κατὰ τὰς ἐνεργείας ταύτας καὶ ἔὰν ἀντιλαμβάνονται τὴν ἀποστολὴν των ὡς ἀνώτερον λειτουργήματα ἀπὸ κοινωνικῆς πλευρᾶς, ἔὰν συμπαθοῦν τοὺς διαδίκους, ἔὰν θέλουν πραγματικῶς νὰ τοὺς βοηθήσουν διὰ νὰ ἀντεπεξέλθουν εἰς τὴν δημιουργηθεῖσαν ἀνάγκην, ἔὰν κατανοοῦν τὴν κοινωνικὴν σημασίαν τῆς δίκης, ἔὰν θέλουν νὰ χρησιμοποιήσουν καὶ τὴν εὐκαιρίαν ταύτην πρὸς ἐκδηλώσιν ἀγάπης ἔναντι τῶν ἐνδιαφερομένων καὶ παντὸς ἄλλου. Ἐχουν ἐπομένως καὶ τὰ πρόσωπα ταῦτα εὐκαιρίας πολλὰς νὰ ἐνεργήσουν ἐπωφελῶς. Θὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὰς εὐκαιρίας ταύτας, διὰ νὰ τονίσουν εἰς ἕκαστον τῶν διαδίκων τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους δύνανται νὰ ἔχη, τόσο γενικῶς ὅσον καὶ εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν, ἢ διεξαγωγῇ

τῆς δίκης, τὸ ἀμφίβολον τῆς αἰσίας δι' αὐτὸν ἐκβάσεως αὐτῆς, νὰ ἐπιστήσουν τὴν προσοχὴν του ἐπὶ τῶν ἐξόδων καὶ τῶν κόπων, τοὺς ὁποίους συνεπάγεται ἡ διεξαγωγὴ αὐτῆς, νὰ ἐξάρουν τὰ ἀγαθὰ μὲν εἰρηνικῆς καὶ συμβιβαστικῆς διευθετήσεως τῆς ὑποθέσεως, τὰ ὁποῖα θὰ εἶναι ἢ διατήρησις τοῦ δικαιώματος ἐν μέρει, ἢ ἀποφυγὴ ἐξόδων καὶ κόπων καὶ ἀγωνίας, ἢ ἐπανάληψις τῶν σχέσεων ἢ καὶ ἢ σύσφιγξις αὐτῶν μὲ τὸν ἀντίδικον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἔχη ἢ δύναται τοῦλάχιστον νὰ ἔχη οὐ μόνον ἠθικὰς, ἀλλὰ καὶ ὕλικὰς ὀφελείας ἐξ ἐνδεχομένης συνεργασίας, ἄλλων συναλλαγῶν κλπ., αἱ ὁποῖαι θὰ καλύψουν ἀσφαλῶς τὴν, χάριν τοῦ συμβιβασμοῦ, μέλλουσαν νὰ γίνῃ θυσίαν. Θὰ εἴπουν ἐξ ἄλλου ὅτι καὶ ἡ θυσία αὕτη δὲν εἶναι καὶ τελειῶς ἀδικαιολόγητος, ἐκτὸς τῶν ἐκτεθέντων λόγων καὶ διότι δὲν ἀποκλείεται καὶ ὁ ἀντίδικος νὰ ἔχη, ἐν μέρει τοῦλάχιστον, δίκαιον.

Ὡς γνωστὸν ὅμως, τὸν κύριον ρόλον εἰς τὴν δίκην παίζει ὁ δικαστής, διότι ὄχι μόνον αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ ἐκδώσῃ τὴν ἀπόφασιν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν ὁ νόμος ἔχει ἐμπιστευθῆ τὴν διεύθυνσιν τῆς διεξαγωγῆς τῆς δίκης. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς, κατὰ τὴν ὁποῖαν οἱ ἐνδιαφερόμενοι προσφεύγουν εἰς αὐτόν, μέχρι τῆς στιγμῆς, κατὰ τὴν ὁποῖαν θὰ ἐκδώσῃ τὴν ὀριστικὴν ἢ τελευταίαν ἀπόφασιν, παρέχονται εἰς αὐτὸν πολλαὶ εὐκαιρίαι ἐπισήμου ἐπαφῆς του μετὰ τῶν διαδίκων καὶ τῶν δικηγόρων των. Καθ' ὅλας αὐτὰς τὰς περιπτώσεις ὁ δικαστής ἔχει εὐρὸν στάδιον προσπαθείας πρὸς συμβιβασμὸν. Μάλιστα ἡ νομοθεσία εἰς ὀρισμένας περιπτώσεις (π. χ. εἰς τὰ εἰρηνοδικεῖα ἢ ὅταν οἱ ἐρίζοντες ἐμφανισθῶσιν ἀθρομήτως ἐνώπιον αὐτοῦ) ὀρῆζει ὅτι ὀφείλει νὰ προβῇ εἰς τὴν ἀπόπειραν, ὡς λέγεται εἰς τὴν νομικὴν φρασεολογίαν, συμβιβασμοῦ, ἄλλοτε δὲ δὲν ἐπετρέπετο ἢ ἐναρξῆς τῆς δίκης πρὶν ἢ γίνῃ προσπάθεια πρὸς συμβιβασμὸν. Ἀνεξαρτήτως τούτου ὅμως ἡ σχετικὴ ἐνέργεια τοῦ δικαστοῦ δὲν ἔχει περιορισμὸν, διότι πάντοτε ὁ δικαστής, διδομένης εὐκαιρίας, δύνανται νὰ ἐπιχειρῇ τὴν πρὸς συμβιβασμὸν προσπάθειαν. Ἀλλὰ καὶ πέραν

τούτου ἢ εἰς τὴν κατάρτισιν τοῦ συμβιβασμοῦ συμβολὴ τοῦ δικαστοῦ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ἐνέργειαν ταύτην. Ὁ δικαστὴς ἔχει πολλοὺς τρόπους διὰ νὰ δημιουργήσῃ ἢ νὰ καλλιεργήσῃ τὴν διάθεσιν τῶν ἐνδιαφερομένων πρὸς συμβιβασμόν. Ἀρκεῖ μόνον νὰ πιστεῖται ὁ ἴδιος εἰς τὴν κοινωνικὴν σημασίαν τοῦ συμβιβασμοῦ, νὰ θεωρῇ τὴν διὰ τῆς συνομολογήσεως αὐτοῦ λύσιν τῆς διαφορᾶς ὡς σκόπιμον, νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τοὺς διαδίκους ὡς συνανθρώπους του, νὰ ἐπιθυμῇ νὰ ἐκλείψῃ ἢ αἰτία τῆς ἔριδος ἢ διαφορᾶς αὐτῶν καὶ τῆς διαταραξέως τῶν μεταξὺ αὐτῶν σχέσεων, ἀρκεῖ νὰ βλέπῃ καὶ τὴν περίπτωση αὐτὴν ὡς μίαν εὐκαιρίαν ἐκδηλώσεως τῆς ἀγάπης του, καὶ θὰ εὕρῃ τρόπους διὰ νὰ ἐνεργήσῃ καταλλήλως καὶ ἐπωφελῶς καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ κίνδυνος νὰ παραβῇ τὸ καθῆκον του ἢ νὰ παρεξηγηθῇ. Ὑπάρχουν περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας θὰ ἀρκέσῃ εἰς ἀπλοὺς ὑπαινιγμοὺς ἢ μία ἀπλὴ ὑπόδειξις εἰς τὸν ἕνα τῶν διαδίκων ἢ καὶ εἰς πάντα. Ἄλλοτε θὰ χρειασθῇ ἐνθάρρυνσις τῆς πρωτοβουλίας, τὴν ὁποίαν ἀνέλαβεν ὁ εἰς τῶν διαδίκων ἢ ὁ δικηγόρος του. Βεβαίως, ὡς ἐλέχθη, διὰ νὰ γίνωνται πάντα ταῦτα, ἀπαιτεῖται ἐνδιαφέρον, συμπάθεια διὰ τὴν ἄλλοτριαν ὑπόθεσιν, ἀγάπη διὰ τὰ ἔχοντα τὴν διαφορὰν πρόσωπα. Ἄλλως δὲν δύναται νὰ ἀρκέσῃ πολλάκις μόνῃ ἡ ἰδέα τῆς ἐκτελέσεως τοῦ καθήκοντος.

Γ) Καὶ διὰ νὰ ἀνακεφαλαιώσωμεν, ἃς ἀναλογισθῶμεν ὑπὸ τίνος συνθήκας γεννᾶται, ἀναπτύσσεται καὶ καταλήγει εἰς ἀόφρασιν ἢ ἰδέα τοῦ συμβιβασμοῦ καὶ πόσον εὐνοϊκὸν εἶναι πρὸς τοῦτο τὸ κλίμα, ὅταν καὶ εἰς τοὺς ἰδίους τοὺς διαδίκους ἔχουν δημιουργηθῇ αἱ ἐκτεθεῖσαι προϋποθέσεις τῆς ἀμφιβολίας, τῆς συμπαθείας καὶ τῆς ἀγάπης διὰ τὸν ἀντίδικον καὶ ἔχουν ἐκτιμηθῇ τὰ πλεονεκτήματα τοῦ συμβιβασμοῦ, ὅταν τὰς ἰδέας ταύτας ἔχει καλλιεργήσῃ ἢ ἐνισχύσει ἐξ ἀναλόγων ὁρμώμενον σκέψων τὸ περιβάλλον, οἰκειον, φιλικὸν κλπ., ὅταν τὰς αὐτὰς σκέψεις προκαλῇ, ἐνισχύῃ καὶ ἐνθαρρύνῃ ἢ συμπεριφορὰ τοῦ δικηγόρου, τῶν μαρτύρων, ἢ πραγματογνωμοσύνη καί, ὑπὲρ πάντα ἄλλον, ὅταν τὸ σύν-

ολον τῶν ἐντυπώσεων τούτων εὐρίσκη πλήρῃ ἀνταπόκρισιν εἰς τὸν δικαστὴν, πολλῶ δὲ μᾶλλον, ὅταν οὗτος προσπαθῇ νὰ ἐκμεταλλεῖται πρὸς τὸ καλὸν τὰς ἰδέας ταύτας καὶ ἀναμῆνῃ νὰ εὕρῃ τὴν κατάλληλον πρὸς τοῦτο εὐκαιρίαν. Τότε καὶ τὸ γραφεῖον τοῦ δικηγόρου καὶ τὸ γραφεῖον τοῦ δικαστοῦ καὶ ἡ κατοικία τῶν ἐνδιαφερομένων μεταβάλλονται εἰς αἰθούσας, εἰς τὰς ὁποίας τελεῖται ἀνωτέρα λειτουργία, ὀλίγον ἀπέχουσα τῆς ἱεροτελεστίας. Τότε ἐὰν ἀναλογισθῇ τις ὅτι ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἐπιδράσεις καὶ σκέψεις εὐρίσκονται ὅλοι οἱ ἐνδιαφερόμενοι, δὲν ἀπαιτεῖται πολὺς κόπος διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ συμβιβασμοῦ. Τότε εὐχερῶς καταλήγουν οἱ ἐνδιαφερόμενοι εἰς τὸν συμβιβασμόν, στέργοντες εἰς τὰς ἐπιβαλλομένας θυσίας. Καὶ ὑπὸ τὰ δεδομένα ταῦτα συναπτόμενος ὁ συμβιβασμὸς δὲν ἔχει τὰ μειονεκτήματα τοῦ ἐν ἀρχῇ ἀναφερομένου συμβιβασμοῦ, ὁ ὁποῖος καταρτίζεται ἐξ ἀνάγκης, ἐκ καμῆτου, ἐνίοτε ἐξ ἀγανακτήσεως καὶ ἀηδίας καὶ δὲν ἀφίνει παρὰ παράπονον ἢ καὶ μῖσος εἰς τὸν ἐνδιαφερόμενον κατὰ τοῦ ἀντιδίκου του, κατὰ τοῦ δικηγόρου, κατὰ τοῦ δικαστοῦ, κατὰ τῆς κοινωνίας. Ἄλλ' ἀντιθέτως, ὁ συμβιβασμὸς οὗτος ὁ ἐξ ἀνάγκης ἐσωτερικῆς, ἐκ πεποιθήσεως, ἐξ ἀγαθῶν προαιρέσεων γινόμενος, ἐπιφέρει εἰρηνικὴν διευθέτησιν τῆς ὑποθέσεως, συμφιλίωσιν μὲ τὸν ἀντίδικον, ἱκανοποίησιν ἔστω καὶ ἐν μέρει τοῦ διαδίκου, ἀναγνώρισιν τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ δικηγόρου, τῶν μαρτύρων, τοῦ δικαστοῦ, καθιστᾷ δυνατὴν τὴν συνεργασίαν τῶν ἀντιδίκων κλπ.

Ἄλλὰ καὶ ὅταν ὑπὸ τὰς ἄνω συνθήκας δὲν ἐπιτευχθῇ παρ' ἐλπίδα ὁ συμβιβασμὸς, πάλιν τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῶν ὡς ἄνω προϋποθέσεων δὲν ἐκμηδενίζονται.

Ὑπὸ αὐτὴν τὴν ἔννοιαν περίπου ἀντελαμβάνοντο τὸν συμβιβασμόν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνας καὶ ἐπὶ πᾶσιν οὕτως ἐννοεῖ τὸν συμβιβασμόν ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ὡς προκύπτει ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ ἐκ περικοπῶν τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰδρυτοῦ αὐτῆς (Ματθ. κεφ. ε' 23 ἐπ.).

Γ. Θ. ΡΑΜΜΟΣ

Καθηγητὴς τῆς Νομικῆς Σχολῆς
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟΝ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΥΡΗΝΟΣ ΤΟΥ

Αἱ «Ἀκτίνες» ἐδημοσίευσαν τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐκδόσεώς των δύο ἄρθρα μὲ τούς τίτλους: «Ὑπάρχει ὕλη;» καὶ «Ὑλὴ ἢ ἀκτινοβολία;» (1938 σελ. 89 καὶ 137) κατατοπιστικὰ ἐπὶ τῶν συγχρόνων τότε ἐξελίξων τῆς Ἀτομικῆς Φυσικῆς, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὰ φιλοσοφικὰ ἐπακόλουθα τῆς τοιαύτης στάσεως τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρευνῆς. Καὶ ἦσαν ὄντως λίαν ἐνδιαφέροντα διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὅπως ἔδειξεν ἡ παρέλευσις τοῦ χρόνου.

Καὶ τὸ δημοσιευόμενον κατωτέρω ἄρθρον, μολοντί σύντομον καὶ περιληπτικόν, θέλει νὰ ἐνημερώσῃ τοὺς ἀναγνώστας ἐπὶ τῶν σημερινῶν καταπληκτικῶν ἀνακαλύψεων τῆς Πυρηνικῆς Φυσικῆς καὶ ἐπὶ τῶν προβλημάτων, ποὺ αὐτομάτως ἀνακύπτουν ἀπὸ τὸ δημιουργούμενον ἀδιέξοδον—σημεῖον ὄντως βαθυτέρας γνώσεως καὶ ἐπιγνώσεως, ποὺ χαρακτηρίζει κατὰ κανόνα τοὺς σημερινούς μεγάλους ἐρευνητὰς τοῦ φυσικοῦ κόσμου.

ΠΩΣ ΤΙΘΕΤΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Αἱ ραγδαῖαι ἐξελίξεις, αἱ ὁποῖαι ἐσημειώθησαν κυρίως κατὰ τὰ μεταπολεμικὰ ἔτη διὰ τὴν βαθυτέραν ἔρευναν καὶ μελέτην τοῦ ὑλικοῦ ἀτόμου καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ πυρήνους αὐτοῦ καθὼς καὶ διὰ τὴν σπουδὴν τῆς κοσμικῆς ἀκτινοβολίας, εἶναι τοιαύτης ἐκτάσεως, ὥστε νὰ μὴ προφθάνουν οὐδὲ οἱ εἰδικοί ἴσως ἐρευνηταὶ νὰ τὰς παρακολουθοῦν εἰς ὅλας των τὰς λεπτομερείας. Τὰ μεγάλα κέντρα ἀτομικῶν καὶ πυρηνικῶν ἐρευνῶν διαρκῶς πολλαπλασιάζονται καὶ ἐνισχύονται εἰς ἔξοπλισμόν, οἱ θεωρητικοὶ ἐρευνηταὶ ἐντείνουσι τὰς προσπάθειάς των καὶ τὰ διεθνή συνέδρια διαδέχονται ἄλληλα μὲ σκοπὸν τὴν ἀνταλλαγὴν σκέψεων καὶ τὸν συντονισμόν τῶν δυνάμεων ὅλων, πρὸς ἐπίλυσιν βασικῶν διὰ τὴν ἐπιστήμην ζητημάτων.

Τὸ ἄξιον ὅμως ἰδιαιτέρας προσοχῆς γεγονός, διὰ τὴν καταβαλλομένην εὐγενῆ προσπάθειαν πρὸς χρησιμοποίησιν τῆς πυρηνικῆς ἐνεργείας δι' εἰρηνικοὺς σκοπούς, δὲν εἶναι μόνον ὅτι πράγματι ἐπετεύχθη νὰ γίνῃ αὕτη ὠφέλιμος εἰς πλείστας ὄσας ἐκδηλώσεις τῆς ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς—αὐτὸ εἶναι ἤδη ἓνα μεγάλο ἀναμφίβωλος κέρδος διὰ τὴν ἀνθρωπότητα—ἀλλὰ καὶ τὸ ἀκόλουθον: Ὅτι δηλαδὴ αἱ ἔρευναι—αἱ πειραματικαὶ καὶ θεωρητικαὶ—τῶν φυσικῶν, αἱ σχετικαὶ μὲ τὴν ἐσω-

τερικὴν συγκρότησιν τοῦ πυρήνους τῶν ἀτόμων τῆς ὕλης, τοὺς ὠδήγησαν εἰς ἓνα ἀδιέξοδον καὶ τοὺς ἔθεσαν ἓνα σοβαρὸν ἐρώτημα: Γνωρίζομεν ἄρα γε θετικῶς τὰ συστατικὰ στοιχεῖα τοῦ ὑλικοῦ ἀτόμου καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ πυρήνους του ἢ μήπως αἱ μέχρι τοῦδε κτηθεῖσαι, διὰ λίαν κοπιώδους ἐργασίας γνώσεις μας εἶναι λανθασμέναι; Τολμηρὸν τὸ ἐρώτημα, θὰ εἶπουν ἴσως μερικοὶ καὶ ἴσως περιέχει μεγάλην δόσιν ἀπαισιοδοξίας. Ἄλλ' ὡς ἀφήσωμεν νὰ ὁμιλήσων τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐκτεθοῦν ἐν συντομίᾳ κατωτέρω, διὰ νὰ κατατοπισθοῦν οἱ ἀναγνώσται τῶν «Ἀκτίνων» ἐπὶ ἐνὸς τόσοσ φλέγοντος καὶ γενικωτέρας σημασίας διὰ τὸν διανοούμενον καὶ φιλοσοφοῦντα ἄνθρωπον, ζητήματος.

ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗ ΣΩΜΑΤΙΑ ΤΟΥ ΠΥΡΗΝΟΣ

Ἄς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὰ μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν γνωστά ὡς συστατικὰ μέρη τοῦ ἀτόμου. Ὅλοι οἱ πυρῆνες τῶν ἀτόμων τῶν στοιχείων ἀποτελοῦνται ἀπὸ σωματῖα πολὺ μικρά, τὰ ὁποῖα διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας. Τὰ π ρ ω τ ὄ ν ι α μὲ φορτίον θετικοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ τὰ ν ε τ ρ ὄ ν ι α ἢ ο ὕ δ ἔ τ ε ρ α, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν ἠλεκτρικὸν φορτίον. Μόνον ὁ πυρῆν τοῦ ἀτόμου τοῦ ὑδρογόνου ἔχει ἓνα ἀπὸ τὰ σωματῖα αὐτά, δηλαδὴ ἓνα μόνον πρωτόνιον. Ἐπειδὴ τὰ νετρόνια στεροῦνται ἠλεκτρι-

κοῦ φορτίου, ἔχουν πολλὰς περιέργους ιδιότητας, μία τῶν ὁποίων εἶναι ὅτι διέρχονται μὲ μεγάλην εὐκολίαν διὰ μέσου τῶν ὑλικῶν σωμάτων, χωρὶς νὰ ἐμποδίζονται ἀπὸ αὐτά. Διεισδύουν ἐπίσης μὲ ἀρκετὴν εὐκολίαν ἐντὸς τῶν ἀτόμων τῆς ὕλης καί, ὅταν ἔχουν μεγάλην ταχύτητα, δύνανται νὰ διασπᾶσιν τοὺς πυρῆνας τῶν.

Περίξ τῶν πυρῆνων τῶν ἀτόμων ὄλων τῶν στοιχείων τῆς ὕλης περιφέρονται ἰσομεγέθη σωμάτια μικροτέρας ἀκόμη μάζης, τὰ γνωστὰ ἠλεκτρόνια, τὰ ὁποῖα φέρουν πάντοτε ἀρνητικὸν ἠλεκτρισμόν. Ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἠλεκτρονίων, τὰ ὁποῖα γυρίζουν περὶ τὸν πυρῆνα, ὅπως οἱ πλανῆται περὶ τὸν Ἥλιον, διακρίνομεν τὰ διάφορα στοιχεῖα μεταξύ των. Π. χ. τὸ ὕδρογόνον ἔχει ἓνα ἠλεκτρόνιον, τὸ ἥλιον ἔχει δύο, ὁ ἄνθραξ ἑξ κλπ. καὶ τὸ οὐράνιον 92. Τὰ ἄτομα ποὺ ἔχουν πολλὰ ἠλεκτρόνια ἔχουν πυρῆνας μὲ μεγάλον ἀριθμὸν πρωτονίων καὶ νετρονίων καὶ ἀποτελοῦν πολυπλοκωτέρους σχηματισμούς, εἶναι δὲ πράγματι θαυμάσιοι οἱ νόμοι, οἱ ὁποῖοι διέπουν τὰς κινήσεις των! Θὰ πρέπει δὲ ἐδῶ νὰ τονίσωμεν ὅτι ὅλη σχεδὸν ἡ μᾶζα κάθε ἀτόμου εἶναι συνηθροισμένη εἰς τὸν πυρῆνα. Ἀρκεῖ νὰ εἰπῶμεν ὅτι ἡ μᾶζα τοῦ ἠλεκτρονίου εἶναι 1.840 φορές μικροτέρα ἀπὸ τὴν μᾶζαν τοῦ ἐλαφροτέρου πυρῆνος, δηλαδὴ τοῦ πυρῆνος τοῦ ὕδρογόνου. Ἐπίσης, θὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ ἀκτίς τοῦ ἀτόμου εἶναι 100-200 ἑκατομμυριοστὰ τοῦ ἑκατοστομέτρου, τοῦ δὲ πυρῆνος εἶναι κατὰ 100.000 φορές μικροτέρα! Ὁ ἀναγνώστης λαμβάνει μίαν ἰδέαν τῆς «κενότητος» τοῦ χώρου τὸν ὁποῖον καταλαμβάνει τὸ ἄτομον⁽¹⁾.

Ἄλλ' ὑπάρχουν καὶ ἄλλα στοιχειώδη σωμάτια, ποὺ ἀνευρίσκουν οἱ φυσικοὶ εἰς τὰ ἄτομα τῆς ὕλης. Κατὰ τὰς διασπάσεις ὀρισμένων πυρῆνων, ὅπως καὶ εἰς τὴν κοσμικὴν ἀκτινοβολίαν, παρατηροῦνται σωμάτια μὲ μᾶζαν ἴσην μὲ τὴν τοῦ ἠλεκτρονίου,

μὲ θετικὸν ὅμως ἠλεκτρισμόν. Ταῦτα ὠνομάσθησαν ποζιτρόνια ἢ θετικὰ ἠλεκτρόνια καὶ ἀνεκαλύφθησαν τὸ 1936 ὑπὸ τοῦ C. Anderson. Εἰς τὰ στοιχειώδη σωμάτια κατατάσσονται καὶ τὰ φωτόνια ἢ κβάντα φωτός, τὰ ὁποῖα συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν Quanta, τοῦ M. Planck, εἶναι τὰ ἄτομα ἐνεργείας—τὴν θεωρίαν αὐτὴν ἐχρησιμοποίησεν ὁ Einstein διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὸ φωτοηλεκτρικὸν φαινόμενον. Τέλος ἔχομεν ἀκόμη δύο στοιχειώδη σωμάτια: Τὸ νετρόνιο καὶ τὸ μεσόνιον. Τὸ νετρόνιο εἶναι ὑποθετικὸν σωμάτιον, διότι δὲν ἀπεδείχθη μὲ βεβαιότητα ἢ ὑπαρξίς του. Τοῦτο πρέπει νὰ κινήται μὲ τὴν ταχύτητα τοῦ φωτός, νὰ μὴν ἔχη ἠλεκτρικὸν φορτίον, ἡ δὲ μᾶζα ἡρεμίας του νὰ εἶναι ἴση μὲ τὸ μηδέν. Ἐπενοήθη, διὰ νὰ λύσῃ μερικὰς δυσκολίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι βασικῆς φύσεως διὰ τὸν πυρῆνα τοῦ ἀτόμου. Τὸ μεσόνιον ἔξ ἄλλου προεβλέφθη τὸ 1935 ὑπὸ τοῦ Ἰάπωνος H. Jucawa, ἔπρεπε δὲ νὰ ἔχη μᾶζαν 300 φορές μεγαλυτέραν τῆς τοῦ ἠλεκτρονίου, φορτίον δὲ θετικὸν ἢ ἀρνητικὸν, δύναται ὅμως νὰ εἶναι καὶ ἠλεκτρικῶς οὐδέτερον.

ΠΟΙΙΑ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΑ ΣΥΓΚΡΑΤΟΥΝ

Ἐσημειώσαμεν μέχρι τοῦδε τὴν παρουσίαν ἐπὶ τὸ ὄλον σωμάτων ἐντὸς τῶν ἀτόμων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ ἑξ ἀπεδείχθη πειραματικῶς, ὅτι ὄντως ὑπάρχουν. Τὸ ὑλικὸν λοιπὸν ἄτομον, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰῶνος ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ἔσχατον συστατικὸν τῆς ὕλης, ὁ πρῶτος δηλαδὴ οἰκοδομικὸς λίθος ἀπὸ τὴν σύνθεσιν τοῦ ὁποίου ἀηρητίζετο τὸ σύμπαν ὁλόκληρον, εὐρέθη ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑπτὰ τοῦλάχιστον ὑπατομικὰ σωμάτια, μὲ περιέργους ἐν πολλοῖς ιδιότητας καὶ μὲ πυρηνικὰς δυνάμεις μυστηριώδεις καὶ ἴσως μὴ δυναμένας νὰ κατανοηθῶν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ. Καὶ ἐξηγοῦμεθα:

Οἱ πυρῆνες ὄλων τῶν ἀτόμων ἀποτελοῦνται ἀπὸ πλῆθος πρωτονίων, τὰ ὁποῖα εἶναι θετικῶς ἠλεκτρισμένα. Ἐπομένως θὰ ἔπρεπεν αὐτὰ νὰ ἀπωθοῦνται μεταξύ των, ὡς ὁμώνυμος φορτισμένα, καὶ κατ' ἀνάγκη

(1) Τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν δυνάμεθα νὰ εἰπῶμεν ὅτι ὅσον κενὸν ὑπάρχει μεταξύ τῶν πλανητῶν τοῦ ἡλιακοῦ μας συστήματος, τὸ αὐτὸ ὑφίσταται καὶ μεταξύ ἠλεκτρονίων (τὰ ὁποῖα ἐπέχουν θέσιν πλανητῶν) καὶ τοῦ πυρῆνος (θέσιν Ἠλίου).

κην οἱ πυρῆνες τῶν στοιχείων νὰ διαλύονται. Ὅμως δὲν συμβαίνει αὐτό, καὶ εἶναι μάλιστα εὐτύχημα. Διότι ὅλη ἡ ὕλη θὰ διελύετο εἰς τὰ συστατικά της καὶ ἀσφαλῶς ἡ μορφή τοῦ σύμπαντος θὰ ἦτο ἐντελῶς διαφορετική—ἢ μᾶλλον δὲν γνωρίζομεν ἂν ὁ κόσμος θὰ εἶχε τότε κάποια μορφήν! Τὰ πρωτόνια συγκρατοῦνται μεταξύ των ἐντὸς τοῦ πυρήνος, ὄχι ἀπὸ ἐλκτικὰς ἢ ἄλλας δυνάμεις ὡσάν ἐκεῖνας ποὺ γνωρίζομεν εἰς τὸν μακρόκοσμον, εἰς τὸν ὁποῖον ζῶμεν, ἀλλ' ἀπὸ δυνάμεις ἰδιαζούσης φύσεως. Τὰς δυνάμεις αὐτὰς τὰς παρεδέχθησαν οἱ θεωρητικοὶ φυσικοὶ ὡς ὑπαρχούσας, διὰ νὰ διαλευκάνουν τὸ πρόβλημα, τὰς ὠνόμασαν δὲ δυνάμεις ἀνταλλαγῆς ἢ συνδέσεως. Αἱ δυνάμεις αὐταὶ δὲν προβλέπονται ἀπὸ τὴν Κλασικὴν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν Κυματομηχανικὴν.

Καὶ ποῦ ὀφείλονται αἱ δυνάμεις ἀνταλλαγῆς, αἱ ὁποῖαι συγκρατοῦν μονίμως ἐντὸς τοῦ πυρήνος τὰ πρωτόνια καὶ τὰ νετρόνια; Εἰς τὰ φωτόνια καὶ μεσόνια ποὺ ὑπάρχουν ἐντὸς τῶν πυρήνων, λέγουν οἱ εἰδικοί. Δι' ἀνταλλαγῆς τῆς θέσεως αὐτῶν μετ' ἄλλων σωματίων ἐντὸς τῶν πυρήνων, μὲ πολὺ ταχὺν ρυθμὸν, δημιουργοῦνται αἱ ἰδιαζούσης φύσεως ἐλκτικαὶ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι καὶ ἐπιτυγχάνουν τὸ θαυμαστὸν αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Μὴ νομισθῆ ὅτι ὁ μηχανισμὸς οὗτος ἐξηγεῖ κατ' οὐσίαν τὸ πῶς γεννῶνται αἱ δυνάμεις αὐταί. Ἀποτελεῖ προσπάθειαν περιγραφῆς τῶν πάντως αἱ δυνάμεις ἀνταλλαγῆς εἶναι τεραστίως ἰσχύος. Ὁ τύπος τῆς θεωρίας τῆς Σχετικότητος:

$$E=mc^2 \quad (C=300.000.000 \text{ μέτρα})$$

μᾶς λέγει ὅτι μικρὸν, ἐλάχιστον ποσὸν μάζης μετατρέπεται εἰς μέγα ποσὸν ἐνεργείας, διότι πολλαπλασιάζεται μὲ τὸ C^2 . Κατὰ τὸν σχηματισμὸν δηλ. πυρήνων ἐκ πρωτονίων καὶ νετρονίων, ὁπότε ἡ μᾶζα τῶν πυρήνων τούτων παρουσιάζεται μικροτέρα τῶν μαζῶν ποὺ τοὺς συνιστοῦν, ἐλευθερώνεται τεράστιον ποσὸν ἐνεργείας συνδέσεως καὶ αὕτη ἐκπέμπεται ὑπὸ μορφήν ἀκτινοβολίας. Μέσα λοιπὸν εἰς τοὺς πυρῆνας τῶν ὑλικῶν ἀτόμων εὐρίσκονται τὰ τεράστια ποσὰ τῆς πυρηνικῆς ἐνεργείας(2).

(2) Κατὰ τὸ Συνέδριον τῆς Ἀτομικῆς Ἐνεργείας τῆς Γενεύης, τοῦ Αὐγούστου 1955, ἀνεκοινώθη ὑπὸ πολλῶν εἰδικῶν ὅτι ὑπάρχουν τεράστια ποσὰ οὐρανίου καὶ θορίου εἰς τὸν πλανήτην μας, τὰ ὁποῖα καταλλήλως χρησιμοποιούμενα, θὰ μᾶς δώσουν ἀφάνταστον ποσὸν ἐνεργείας. Π. χ. ἕνας τόνος φυσικοῦ οὐρανίου, εἰς πρώτην χρησιμοποίησιν, δύναται νὰ δώσῃ θερμικὴν ἐνέργειαν 10.000 τόνων ἀνθράκων! Ἄν δὲ γίνῃ μεγαλύτερα ἐκμετάλλευσις αὐτοῦ, τότε τὸ ὡς ἄνω ποσὸν φυσικοῦ οὐρανίου, εἰς πρώτην χρησιμοποίησιν, δύναται νὰ γίνῃ 100 φορές μεγαλύτερον. Ἐλπίζεται δὲ ὅτι βραδύτερον (περὶ τὸ 2000), σπτηρίζομενοι εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ πυρήνος τοῦ οὐρανίου καὶ θορίου, ἀπὸ 1 τόνων ἐξ αὐτῶν νὰ ἔχωμεν τόσην ὠφέλιμον ἐνέργειαν, ὅσην δίδουν 2-3 δισεκατομμύρια τόννοι ἀνθράκος!

Ἐπάρχει ὁμως καὶ ἓνα δεύτερον ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν ὄχι ὀλίγας δυσχερείας εἰς τοὺς συγχρόνους ἀτομικοὺς φυσικοὺς. Κατὰ τὰς διασπάσεις πυρήνων ραδιενεργῶν σωματίων ἐκπέμπονται ὀρισμένα σωματῖα-σωμάτια β-τὰ ὁποῖα εἶναι ἠλεκτρόνια. Αὐτὰ δὲν φαίνεται νὰ προὔπληρχον ἐντὸς τῶν μητρικῶν πυρήνων, ὅπως καλοῦνται οἱ ἀρχικοὶ πυρῆνες. Δέχονται λοιπὸν ὅτι ταῦτα παράγονται κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς διασπάσεως ἐνὸς νετρονίου εἰς ἓνα πρωτόνιον καὶ ἓνα ἠλεκτρόνιον. Ἀλλὰ κατὰ τὴν μετατροπὴν ταύτην παρετηρήθη ἔλλειμμα ἐνεργείας, τοῦτο ὁμως ἐφαίνεται νὰ ἀποτελῇ παραβάσιν τῆς ἀρχῆς τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας. Δηλαδή ἐκλονίζετο ἓνα ἀπὸ τὰ θεμελιώδη ἀξιώματα τῆς φυσικῆς. Διὰ νὰ παρακάμψῃ τὴν δυσκολίαν αὐτὴν ὁ Pauli, ἐδέχθη ὅτι μαζῇ μὲ τὸ σωματίον β ἐκπέμπεται καὶ ἄλλο σωματίον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐφωδιασμένον μὲ τὸ ἔλλειμμα ἐνεργείας, αὐτὸ δὲ τὸ ὠνόμασαν νετρίνο. Εἶναι ὑποθετικὸν σωματίον, διότι δὲν παρετηρήθη, παρὰ τὰς ἐντόνους προσπάθειας τῶν φυσικῶν. Τὸ νετρίνο εἶναι ἐπιπόνησις τῶν εἰδικῶν διὰ νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ μίαν βασικὴν δυσχέριαν καὶ νὰ δυνηθοῦν νὰ ἐξηγήσουν τὸ φαινόμενον τῆς ἀπωλείας μάζης κατὰ τὴν ραδιενέργειαν.

ΠΛΗΘΟΣ ΑΛΛΩΝ ΠΥΡΗΝΙΚΩΝ ΣΩΜΑΤΙΩΝ

Κατὰ τὴν τελευταίαν ὁμως δεκαετίαν τὰ πράγματα ἐξευλίχθησαν μὲ ἐξαιρετικὰ ταχὺν ρυθμὸν, ἀσφαλῶς δὲ καὶ τώρα ποὺ γράφονται αἱ γραμμαὶ αὐταὶ εἶναι λίαν πιθανὸν νὰ ἔχουν γίνῃ σποιδαιοτάτης ση-

γείας τῆς Γενεύης, τοῦ Αὐγούστου 1955, ἀνεκοινώθη ὑπὸ πολλῶν εἰδικῶν ὅτι ὑπάρχουν τεράστια ποσὰ οὐρανίου καὶ θορίου εἰς τὸν πλανήτην μας, τὰ ὁποῖα καταλλήλως χρησιμοποιούμενα, θὰ μᾶς δώσουν ἀφάνταστον ποσὸν ἐνεργείας. Π. χ. ἕνας τόνος φυσικοῦ οὐρανίου, εἰς πρώτην χρησιμοποίησιν, δύναται νὰ δώσῃ θερμικὴν ἐνέργειαν 10.000 τόνων ἀνθράκων! Ἄν δὲ γίνῃ μεγαλύτερα ἐκμετάλλευσις αὐτοῦ, τότε τὸ ὡς ἄνω ποσὸν φυσικοῦ οὐρανίου, εἰς πρώτην χρησιμοποίησιν, δύναται νὰ γίνῃ 100 φορές μεγαλύτερον. Ἐλπίζεται δὲ ὅτι βραδύτερον (περὶ τὸ 2000), σπτηρίζομενοι εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ πυρήνος τοῦ οὐρανίου καὶ θορίου, ἀπὸ 1 τόνων ἐξ αὐτῶν νὰ ἔχωμεν τόσην ὠφέλιμον ἐνέργειαν, ὅσην δίδουν 2-3 δισεκατομμύρια τόννοι ἀνθράκος!

μασίας πρόοδοι, ἀνατρέπουσαι ἔτι πλέον τὰς περὶ τοῦ πυρήνος διατυπωθείσας θεωρίας. Σύντομος ἀπαρίθμησις τῶν ἤδη συντελουμένων παρουσιάζει πολὺ ἐνδιαφέρον.

Πλήθος φωτογραφιῶν τῆς κοσμικῆς ἀκτινοβολίας, αἱ ὁποῖαι ἐλήφθησαν εἰς μεγάλη ἕψη, παρουσιάζουν τροχιάς σωματίων μὲ μᾶζαν κυμαινομένην μεταξὺ τοῦ ἠλεκτρονίου καὶ τοῦ πρωτονίου, αὐτὰ δὲ ὠνομάσθησαν μεσόνια. Εὐρέθησαν μεσόνια μὲ μᾶζαν 207 φορές μεγαλυτέραν τῆς τοῦ ἠλεκτρονίου καὶ ἄλλα μὲ μᾶζαν 273 φορές μεγαλυτέραν. Τὰ πρῶτα λέγονται μεσόνια μ ἢ μιονία καὶ τὰ δεύτερα μεσόνια π ἢ πιόνια. Αὐτὰ δὲν ἔχουν τὰς ἰδίας ιδιότητες, ἀλλὰ διαφορετικὰς ἕκαστον, καὶ παρουσιάζονται εἴτε ἠλεκτρικῶς φορτισμένα, εἴτε οὐδέτερα. Εἰς ἑκατοντάδας φωτογραφιῶν τὰ βλέπομεν ἐμφανιζόμενα. Ἐκτὸς τῶν ἄνω εἰδῶν μεσονίων, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς μίαν ὁμάδα, καλουμένην ὁμάδα τῶν L —μεσονίων, ἔχομεν καὶ τὴν ὁμάδα τῶν K —μεσονίων εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν 7 εἶδη μεσονίων μὲ διάφορον μᾶζαν (ἀπὸ 966 φορές μεγαλυτέραν ἕως 1000) καὶ ιδιότητας. Ἀκόμη ἔχομεν καὶ τὴν ὁμάδα τῶν ὑπερονίων μὲ 4 εἶδη σωματίων. Θὰ πρέπη ἀκόμη νὰ σημειώσωμεν καὶ τὰ νουκλεόνια, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ὡς ἰδιαίτερα σωματῖα, τὸ δὲ πρωτόνιον καὶ νετρόνιον, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ δύο διαφορετικὰ καταστάσεις τοῦ σωματίου τούτου⁽³⁾.

Ἀλλὰ τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ὅλα τὰ ἀνωτέρω σωματῖα, ὅπως καὶ μερικὰ ἄλλα ἐκ τῶν ἤδη μνημονευθέντων, εἶναι ἀσταθῆ σωματῖα τοῦ πυρήνος τῶν ἀτόμων. Δὲν ἔχουν, ἐπομένως, μεγάλην «διάρκειαν ζωῆς», ἀλλ' ἐμφανίζονται διὰ μερικὰ ἑκατομμυριοστὰ ἢ καὶ δισεκατομμυριοστὰ τοῦ δευτερολέπτου (!) καὶ ἔπειτα ἐξαφανίζονται, μετατρέπομενα εἰς ἄλλα σωματῖα. «Δεχόμεθα» δηλαδὴ ὅτι ἐντὸς τῶν πυρήνων τῶν ἀτόμων διαρκῶς γίνονται ταχύ-

ταται μετατροπαὶ τῶν σωματίων καὶ οὕτω δημιουργοῦνται αἱ δυνάμεις ἀνταλλαγῆς. Ἔνας διαρκῆς ἀρμονικὸς χορὸς συμβαίνει ἐντὸς τῶν πυρήνων τῶν διαφόρων στοιχείων! Χορὸς ἀθόρυβος καὶ πολὺλόκος, ὁ ὁποῖος ἐξωτερικῶς παρουσιάζεται μὲ σταθερὰν καὶ ἀναλλοίωτον μορφήν, αὐτὴν ποῦ μᾶς παρουσιάζει ὁ ὕλικὸς κόσμος.

Δὲν ἔσταμάτησεν ὁμως ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἄλλων ὑπατομικῶν σωματίων. Τελευταίως (1955) παρατηρήθη μὲ τὸ σὺ χ ν ο τ ρ ο ν, τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Berkeley ἐν Καλλιφορνίᾳ, τὸ ὁποῖον παρήγει πρωτόνια μὲ κινητικὴν ἐνέργειαν 6,2 δισεκατομμυρίων ἠλεκτρονικῶν βόλτ⁽⁴⁾, ἓνα νέον σωματίον, τὸ ἀντιπρωτόνιον. Τοῦτο ἔχει μᾶζαν ἴσην μὲ τὸ πρωτόνιον, ἀλλ' ἠλεκτρικὸν φορτίον ἴσον καὶ ἀντίθετον αὐτοῦ. Τὴν ἀνακάλυψιν αὐτὴν ἔκαμεν ὁμὰς φυσικῶν ἀποτελουμένη ἀπὸ τοὺς Chamberlain, Segrè, Wiegand καὶ τὸν Ἑλληνα Ὑψηλάντην. Οἱ θεωρητικοὶ φυσικοὶ προβλέπουν τὴν ὑπαρξίν—χωρὶς μέτρον σήμερον νὰ παρατηρηθοῦν—καὶ δύο ἀκόμη σωματίων, τοῦ ἀντινετρονίου καὶ τοῦ ἀντινετρίνου!

ΠΟΥ ΒΑΔΙΖΟΜΕΝ:

«Ἐνώπιον τῶν νέων ἀνακαλυφθέντων σωματίων, γράφει προσφάτως ὁ καθηγητῆς τῆς Φυσικῆς εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον Ἀθηνῶν κ. Κ. Παλαιολόγος, ἡ Φυσικὴ εὐρέθη ἐν μεγάλῃ ἀμηχανίᾳ πρὸ τοῦ προβλήματος τοῦ ὕλικου ἀτόμου, ὅλοι δὲ οἱ φυσικοὶ ὁμοφώνως παρεδέχθησαν, ὅτι ἀπασαι αἱ προγενεστέρως κτηθεῖσαι γνώσεις δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν πραγματικότητα, ἐπίσης δὲ ὅτι τὰ προταθέντα ἀτομικὰ μοντέλλα δὲν εἶναι ἐπαρκῆ. Σήμερον ὅλοι οἱ φυσικοὶ ἔχουν καταλήξει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι, ὑπὸ τὴν σύγχρονον ἀνάπτυξιν τῆς Φυσικῆς, δὲν γνωρίζομεν ἑπακριβῶς οὔτε τὰ σωματῖα, τὰ ὁποῖα συγκροτοῦν τοὺς ἀτομικοὺς πυρήνας, οὔτε τοὺς νόμους, ποὺ διέπουν αὐτὰ ἐντὸς τοῦ πυρήνος, οὔτε τὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι συγκροτοῦν αὐτὰ εἰς τὸν πυρήνα». Καὶ ὁ εἰδικὸς

(3) Ὑπάρχει καὶ ἄλλη κατάταξις τῶν σωματίων ὅπως εἶναι τὰ φερμιόνια καὶ τὰ μποζόνια. ἔχομεν καὶ τὴν κατηγορίαν τῶν βαρυονίων, ἡ ὁποῖα συγκροτεῖται ἀπὸ ὑπερόνια καὶ νουκλεόνια.

(4) 1 ἠλεκτρονικὸν βόλτ (eV) ἰσοῦται μὲ 1, 6.10⁻¹² ἔργ.

συνεργάτης C. N. Martin τοῦ Figaro—Littéraire γράφει τελευταίως (7-6-56), ὅτι «ἀγνοοῦμεν τὸ μυστικὸν τοῦ ἀτόμου» (Nous ignorons le secret de l' atome).

Τέλος, τὸν παρελθόντα 'Ιούνιον εἰς τὸ συνελθὸν ἐν Γενεύῃ διεθνὲς Συνέδριον Πυρηνικῆς Φυσικῆς, ἀνεκοίνωσαν οἱ 'Αμερικανοὶ καὶ Ρῶσοι ἀντιπρόσωποι τοῦτο τὸ ἐκπληκτικόν: Τὸ πρωτόνιον δὲν εἶναι αὐτοτελὲς σωματίον τοῦ πυρῆνος τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖται ἐκ κεντρικοῦ πυρῆνος, ὁ ὁποῖος περιβάλλεται ὑπὸ ἀτμοσφαίρας ἐκ μεσονίων π καὶ κ! 'Αλλὰ ποῦ ὅμως φθάνομεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον; Εὐρισκόμεθα ἀναμφιβόλως ἐνώπιον νέων καταπληκτικῶν γεγονότων καὶ ἀποκαλύψεων, μάλιστα κατόπιν τῶν νεωτέρων συγχρόνων τεχνικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἡ τεχνικὴ ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἐρευνητῶν. Σήμερον ἔχει προχωρήσει πολὺ ἡ κατασκευὴ συσκευῶν διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἡ τεχνητὴ διάσπαισις τῶν πυρῆνων. Μία τοιαύτη κατηγορία εἶναι οἱ ἐπιταχυντήρες—ὅπως π. χ. τὸ κύκλωτρον, τὸ συγχροκύκλωτρον, τὸ σύγχροτρον, τὸ κόσμοτρον ἢ μπέβατρον—οἱ ὁποῖοι παρέχουν σωματῖα μὲ μεγάλην ἐπιτάχυνσιν, ἡ ταχύτης τῶν δὲ πλησιάζει τὴν ταχύτητα τοῦ φωτός. Εἰς τὰς πηγὰς αὐτὰς ἐπιτυγχάνονται τεράστια τιμὰ κίνητικῆς ἐνεργείας. Τελευταίως σχεδιάζεται ἓνα κόσμοτρον, τὸ ὁποῖον θὰ παρέχῃ σωματῖα ἐνεργείας 100 GeV, ἧτοι ἑκατὸν δισεκατομμυρίων ἠλεκτρονικῶν βόλτ! Εἰς τοῦτο θὰ συμβάλλῃ πολὺ μία ἐπινόησις τοῦ Ἑλληνος τεχνικοῦ Ν. Χριστοφίδου. Ἐπὶ πλέον εἰς τὸ συνέδριον τῆς Γενεύης ἀνεκοινώθη ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ κατασκευὴ ἐπιταχυντοῦ ἐνεργείας ἐνὸς τρισεκατομμυρίου ἠλεκτρονικῶν βόλτ!

Διὰ τῶν βλημάτων τούτων, τῶν τόσων ταχέων, εἶναι δυνατόν νὰ ὑπερβιχηθοῦν αἱ ἀποστικαὶ δυνάμεις τοῦ πυρῆνος καὶ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ διάσπαισις του εἰς μεγαλυτέραν ἀπὸ σήμερον κλίμακα. Ἀποτέλεσμα τῆς διασπάσεως εἶναι διάφορα θραύσματα, ὅπως πρωτόνια, νετρόνια, σωματῖα α κλπ. ἢ καὶ νέοι πυρῆνες. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἀντιπροτονίου ἐπετεύχθη διὰ βομβαρδισμοῦ

μὲ πρωτόνια στόχου ἐκ χαλκοῦ, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐξεπέμποντο κυρίως μεσόνια π μὲ ἀρνητικὸν φορτίον, μέσα δὲ εἰς τὴν δέσμη αὐτῶν παρατηρήθη τὸ νέον σωματίον.

«ΠΥΡΗΝΙΚΟΣ ΖΩΟΛΟΓΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ»

'Αλλὰ τὸ μυστικὸν τοῦ ἀτόμου διαλευκάζεται δι' ὅλων αὐτῶν τῶν καταπληκτικῶν ἀνακαλύψεων; Γνωρίζομεν ἤδη μετὰ θετικότητος ποῖος εἶναι ὁ πρῶτος οἰκοδομικὸς λίθος τοῦ σύμπαντος καὶ ποῖα ἡ φύσις του; Εἶναι δύσκολος ἡ ἀπάντησις. Ἀναμφιβόλως προωδεύσαμεν ἐξαιρετικὰ κατὰ τὴν τελευταίαν εικοσαετίαν. Ὅμως ἐπετύχαμεν τὴν λύσιν τοῦ μυστικοῦ τοῦ ἀτόμου; Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐρώτημα. Μέσα εἰς τὸν πυρῆνα τοῦ ἀτόμου ἀπαριθμοῦμεν ἄνω τῶν 20 μικροσωματίων—23 τὰ ἀνεβίβαζαν μέχρι πρό τινας. Τὰ περισσότερα εἶναι ἀσταθῆ καὶ ὑπὸ εἰδικῆς καταστάσεως, μερικὰ ὅμως εἶναι γνήσια σωματῖα. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν, δὲν εἶναι εὐκόλον, γράφει ὁ Μ. Deutschmann, νὰ κάμωμεν λόγον περὶ ξεχωριστῶν συστατικῶν μερῶν καὶ ἐπομένως περὶ τῆς ὑφῆς τῶν σωματίων, καὶ τοῦτο ἔνεκα τῆς ἀρχῆς τῆς ἀβεβαιότητος τοῦ Heisenberg. Καὶ ὁ Heisenberg γράφων τελευταίως ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τονίζει τὴν ἀποψιν ὅτι «καὶ μέχρι τοῦδε θεωρεῖται εἶναι ἀνεπαρκεῖς ὅπως περιγράψουν τὰ γνωστὰ ἤδη φαινόμενα, ὑπάρχει ὅμως ἡ ἐλπίς ὅτι κάποια ἀπλῆ, ἀλλὰ θεμελιώδης ἐξίσωσις θὰ δυνηθῇ κάποτε νὰ εὐρεθῇ ὥστε, ἀπὸ τὰς μερικῆς λύσεις αὐτῆς νὰ ἐξαχθοῦν ὅλα τὰ στοιχειώδη σωματῖα».

Ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς Φυσικῆς εἰς τὸν τομέα τούτον τῆς ἐρευνῆς ἦτο καὶ εἶναι ἡ εὐρεσις τῶν ἐσχάτων συστατικῶν τῆς ὕλης ὑπὸ μορφῆν ὅσον τὸ δυνατόν ἀπλουστέραν. Σκοπὸς τὸν ὁποῖον καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες σοφοὶ εἶχον, ἀλλὰ καὶ διὰ μέσου τῶν αἰώνων, μάλιστα τοῦ τελευταίου, ὅλοι οἱ εἰδικοί ἐρευνηταί. Ἄλλ' ἀντὶ διὰ τῆς διασπάσεως τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ πυρῆνός του νὰ ἀπλουστευθοῦν τὰ πράγματα, εἶδομεν ὅτι ἓνα πλῆθος νέων σωματίων μᾶς ἀπεκαλύφθη. Ὁ ἀτομικὸς φυσικὸς J. R. Oppenheimer, διευθυντῆς τοῦ Ἰνστιτού-

του Ἐρευνῶν τοῦ Princeton, ὠνόμασε τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἀτόμου «πυρηνικὸν ζωολογικὸν κῆπον» μέσα εἰς τὸν ὁποῖον ὑπάρχει πλῆθος σωματίων—εἶναι «οἱ παράξενοι ἀτομικοὶ γόνου», διὰ τὰ ἐνθυμηθῶμεν καὶ τὴν πολυσύνθετον μορφήν τοῦ κυττάρου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ ἄγνωστον μυστικὸν τῆς ζωῆς ὕλης. Ἐζητήσαμεν ἀπλούστευσιν καὶ ἐφθάσαμεν εἰς πολυπλόκους σχηματισμοὺς καὶ εἰς ἀδιέξοδον.

ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Τί μᾶς ἐπιφυλάσσει τὸ μέλλον δὲν γνωρίζομεν, οὔτε φυσικὰ εἶναι δυνατόν νὰ γίνονται τολμηραὶ προβλέψεις. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ σημειωθῆ, ὡς ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως γεγονός, εἶναι τοῦτο: Ὁ οἰκοδομικὸς λίθος τῆς ὕλης δὲν εἶναι οὔτε τὸ ἄτομον, ὅπως ἐτόνισαν θριαμβευτικῶς οἱ ὕλισται τοῦ 19ου αἰῶνος—παραιοῦντες τὴν ἀτομικὴν θεωρίαν τοῦ Λευκίππου καὶ τοῦ Δημοκρίτου, τὴν ὁποίαν κακῶς παρέστησαν ὡς ὕλισμὸν, ὅπως σημειώνει ὁ W. Heisenberg⁽⁵⁾—οὔτε τὸ ἠλεκτρόνιον, οὔτε τὸ πρωτόνιον, οὔτε ἄλλο σωματίον ἀπὸ τὰ πολυάριθμα, πού ἀπαρτίζουν τὸν πυρῆνα. Διακρίνομεν μόνον τὸ ρ ϵ λ σ τ α θ ϵ ρ α ὑπατομικὰ σωματῖα—πρωτόνιον, νετρόνιον καὶ ἠλεκτρόνιον—καὶ πλῆθος ἄλλο ἀσταθῶν τοιούτων σωματίων. Δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐπινοηθοῦν καὶ ἄλλα παρόμοια σωματῖα!

Τί κρύπτεται ὅμως ὀπισθεν ὄλων αὐτῶν; «Ἴσως, γράφει τελευταίως ὁ Heisenberg, ὅλα τὰ σωματῖα νὰ συνίστανται κατὰ βάσιν ἀπὸ τὴν ἰδίαν οὐσίαν, εἶναι δη-

(5) Ὁ Heisenberg σημειώνει λίαν ἐπιτυχῶς ὅτι ὁ ὕλισμὸς τοῦ 19ου αἰῶνος δὲν ἔχει καμμίαν σχέσηιν μετὰ τὴν περὶ ἀτόμων θεωρίαν τοῦ Δημοκρίτου. Διὰ τὸν Δημοκρίτον τὰ ἄτομα ἦσαν τὰ γράμματα διὰ τῶν ὁποίων παρίστανται τὰ γεγονότα τοῦ κόσμου καὶ ὄχι τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ. Ἀντιθέτως ὁ ὕλισμὸς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀνεπτύχθη ἐξ ἀφορμῆς ἄλλων σκέψεων καὶ ἀντιλήψεων χαρακτηριστικῶν τῆς νεωτέρας ἐποχῆς, ἔχει δὲ τὰς ρίζας του εἰς τὸν τὸ πρῶτον ἐπὶ Καρτεσιῶν γεγόμενον χωρισμὸν τοῦ κόσμου—εἰς ὕλικὴν καὶ πνευματικὴν πραγματικότητα. (Εἰς κατωτέρω μν. ἔργ. 1956, σελ. 42).

λαδὴ στατικαὶ καταστάσεις μᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὕλης. Καὶ ὁ ἀριθμὸς 3 τῶν βασικῶν οἰκοδομικῶν λίθων ἀνάγεται ἐπομένως εἰς τὸν ἀριθμὸν 1. Ὑπάρχει μία μόνον ἐνιαία ὕλη, ἀλλ' αὕτη δύναται νὰ ἐμφανίζεται ὑπὸ διαφόρους διακεκομμένας στατικὰς καταστάσεις. Μερικαὶ ἐξ αὐτῶν εἶναι σταθεραὶ, ὅπως τὸ πρωτόνιον, τὸ οὐδέτερον καὶ τὸ ἠλεκτρόνιον, καὶ πολλαὶ ἀσταθεῖς».

Τί εἶναι ὅμως κατὰ βάσιν ὕλη; Δὲν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν ἀπάντησιν, ὄχι μόνον μετὰ βεβαιότητος, ἀλλ' οὐδ' ἀπλῶς μετὰ πιθανότητος. Ἐχομεν πλῆθος σωματίων ἐντὸς τοῦ πυρῆνος, οὐδεὶς ὅμως δέχεται σοβαρῶς ὅτι ἓνα ἢ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι χαρακτηριστικὰ τῆς «ὕλης».

Ἄλλὰ τὸ ἐρώτημα μένει: Τί εἶναι κατὰ βάσιν ὕλη; Τὸ ἀγνοοῦμεν.

ΔΗΜ. Δ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

Ἐφηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου
καὶ τοῦ Πολυτεχνείου Ἀθηνῶν

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Ἀλεξοπούλου Κ. Ἀτομικὴ καὶ Πυρηνικὴ Φυσικὴ, Ἔκδ. Β' Ἀθῆναι 1956.

Κουγιουμπτζέλη Θ. Πυρηνικὴ Φυσικὴ, Ἀθῆναι 1947.

Παλαιολόγου Κ. Ἡ Φυσικὴ ἐν ἀμχανία πρὸ τοῦ προβλήματος τῆς συγκροτήσεως τοῦ ὕλικου ἀτόμου καὶ τοῦ ἀτομικοῦ πυρῆνος, Τεχνικὰ Χρονικά, Σ/ιος-Ὀκτ/ιος 1956.

Deutschmann, M. Die neuen instabilen Teilchen in der kosmischen Strahlung, Die Naturwiss. 1955, Heft 18.

Chamberlain, Q-Segrè, E-Wiegand, C. and Ypsilantis, T. Observation of Antiprotons, P. R. 100, 947 (1955).

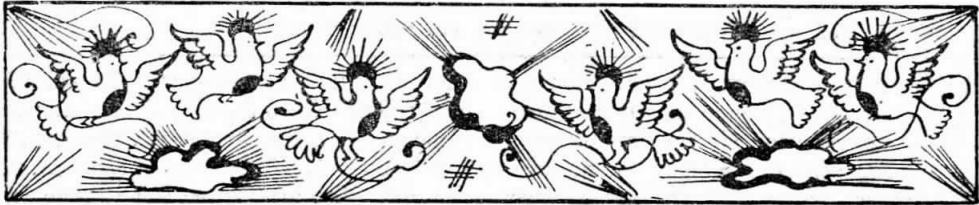
Heisenberg, W. Der gegenwärtige Stand der Theorie der Elementarteilchen, Die Naturwissenschaften, 1955, Heft 24.

Heisenberg, W. Das Naturbild der heutigen Physik, Hamburg 1956.

Süders, G. Die Entdeckung des Antiprotons, Die Naturwiss., 1956, Heft 6.

Schulten, R. Die Atomenergie-Konferenz in Genf vom 8. bis 20. August 1955, Die Naturwissenschaften, 1959, Heft 8.

Segrè, E. A Review of the Antiproton Work at Berkeley, C.E.R.N. Symposium 1956.

ΠΩΣ ΒΛΕΠΕΙ Ο NEWMAN ΤΟΥΣ ΠΑΤΕΡΑΣ

Τὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον ἀναπτύσσεται σήμερον εἰς ὅλον τὸν πολιτισμένον κόσμον διὰ τὰς πηγὰς τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος, ἔχει φέρει εἰς τὸ προσκίηνιον τὰς μεγάλας μορφὰς τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ κουρασμένος σύγχρονος ἄνθρωπος ζητεῖ μὲ δύσαν νὰ μάθῃ τὸ μῆνυμα τῆς ζωῆς των καὶ τῆς σκέψεώς των. Εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτὴν τῆς βαθυτέρας μελέτης καὶ «ἐρμηνεύσεως» τῶν ἀρχαίων αὐτῶν κλασικῶν, ἀληθινῶς σταθμῶς εἶναι ὁ Ἰ. Ἐ. Νιούμαν, ὅπως μᾶς τὸν παρουσιάζει ὁ Βέλγος φιλόλογος καὶ ἱατρός Denys Gorée εἰς τὸ βιβλίον του «Newman et les Pères» (Beyaert, Bruges, 1947, 2α ἔκδοσις).

Ὁ John Henry Newman, ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους θεολόγους καὶ κληρικούς τοῦ περασμένου αἰῶνος, εἶναι γνωστός διὰ τὴν μεγάλην ἀναγεννητικὴν προσπάθειαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε μέσα εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, μαζί μὲ τοὺς Keble καὶ Pusey, καὶ ἡ ὁποία ὠνομάσθη «Κίνησις τῆς Ὁξφόρδης». Τὴν πνοὴν καὶ τὴν δύναμιν διὰ τὴν πνευματικὴν αὐτὴν ἀφύπνισιν τὴν ἠντλησεν ὁ Newman ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν καὶ ἀπὸ τοὺς πρωταγωνιστάς της, τοὺς Πατέρας. Αὐτοὶ ὑπῆρξαν οἱ ὀδηγοὶ του καὶ συγχρόνως τὸ ἰδανικόν του. Ἦδη ἀπὸ τὴν στιγμήν πού εἰσέρχεται ὁ νεαρὸς Newman εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὁξφόρδης (1816) ἀρχίζει νὰ αισθάνεται «ἔρωτα» πρὸς τὸν Αὐγουστίνον καὶ τοὺς ἄλλους Πατέρας. Πιστεύει ὅτι αὐτοὶ ἀξίζει νὰ ὀνομάζωνται ἀληθινὰ χριστιανοί· αὐτοὶ τοῦ δίδουν τὴν δύναμιν νὰ ὑπερνικᾷ τὸ κῆμα τοῦ ὀρθολογιστικοῦ φιλελευθερισμοῦ, πού τὸν ἀπειλεῖ εἰς κάθε βῆμα. Μετὰ ἀπὸ τὰς σπουδὰς του εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀπολαύσῃ τοὺς μεγάλους αὐτοὺς «συντρόφους».

Ὅταν τὸ 1831 οἱ μαθηταὶ του καὶ φίλοι του τοῦ προσφέρουν, ὡς δῶρον, 36 τόμους τῶν Πατέρων, αισθάνεται ἀνέκφραστον ἀγαλλίασιν, διότι ἔχει εἰς τὰ χεῖρα του τὸν Αὐγουστίνον, τὸν Ἀθανάσιον, τὸν Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, τὸν Ἐπιφάνιον, τὸν Γρηγόριον Νύσσης, τὸν Ὠριγῆνη, τὸν Βασίλειον, τὸν Ἀμβρόσιον καὶ τὸν Εἰρηναῖον. Ὁ πόθος του εἶναι νὰ ἡμπορέσῃ νὰ ἀξιοποιήσῃ αὐτὸν τὸν θησαυρὸν. Περιμένει μὲ ἀγωνίαν τὰς διακοπὰς, διὰ νὰ ρουφήξῃ μὲ βουλμίαν τὰ κλασικά, καὶ ὅμως ἄγνωστα αὐτὰ κείμενα. Τὸ ἐπόμενον ἔτος, πού ἔχει περισσότερον χρόνον εἰς τὴν διάθεσίν του, στρέφεται καὶ πάλιν ἐντονότερα καὶ συστηματικότερα πρὸς τὴν ἀγαπητὴν του μελέτην. «Οἱ Πατέρες ὑψώνονται καὶ πάλιν δλόκληροι ἐμπρός μου». Τόση εἶναι ἡ θέρημ του διὰ τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιότητα, ὥστε ὅποιος τὸν συναναστρέφεται, αισθάνεται κάποιαν ἔλξιν. Αὐτὸ ἰσχύει, πρωτίστως, διὰ τοὺς οἰκείους του, τὴν μητέρα του καὶ τὰς τρεῖς ἀδελφὰς του.

«Η ΓΛΥΚΕΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗ»

Τὸ 1830 ὁ ἐκδότης μᾶς θεολογικῆς βιβλιοθήκης τοῦ προτείνει νὰ γράψῃ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου. Κατὰ τὰς μακρὰς ἐρεῦνας του ὁ Newman πλημμυρίζει ἀπὸ ἐνθουσιασμόν, ὄχι μόνον διὰ τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιότητα ἐν γένει, ἀλλὰ ἰδιαιτέρως διὰ τοὺς θεολόγους καὶ φιλοσόφους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας. Βλέπει τὴν ἀρχαιότητα ὡς τὴν ἀληθινὴν ἔκφρασιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν βάσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας». «Κατὰ τὴν πρό τῆς Συνόδου τῆς Νικαίας περίοδον, γράφει, εἰκλύσθη ἰδίως ἀπὸ τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἱστορικὸν κέν-

τρον διδασκαλίας κατὰ τοὺς ἀρχαίους αὐτοὺς καιροὺς. Γνωρίζομεν σχετικῶς ὀλίγα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης κατὰ τοὺς αἰῶνας αὐτούς. Ἡ μάχη κατὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ ἐδόθη, πρωτίτως, εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν· ὁ Ἀθανάσιος, ὁ πρωταγωνιστὴς τῆς ἀληθείας, ἦτο ἐπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρείας. Εἰς τὰ συγγράμματά του ἀναφέρεται εἰς τὰ μεγάλα θρησκευτικὰ ὀνόματα τῶν προγενεστέρων του, τοῦ Ὀριγένους, τοῦ Διονυσίου καὶ τὸσων ἄλλων, οἱ ὅποιοι ὑπῆρξαν ἡ δόξα τῆς ἔδρας καὶ τῆς Σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἡ πλατεία φιλοσοφία τοῦ Κλήμεντος καὶ τοῦ Ὀριγένους μὲ εἴλωσε—λέγω ἡ φιλοσοφία, ὄχι ἡ θεολογικὴ διδασκαλία—καὶ ἐσκιαγράφησα μερικὰ χαρακτηριστικὰ εἰς τὸ ἔργον μου, μὲ τὸν ζῆλον καὶ τὴν δροσερότητα, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ μὲ τὴν μεροληπτικότητα ἑνὸς νεοφύτου. Μερικὰ μέρη τῆς διδασκαλίας των, θαυμάσια καθ' ἑαυτά, ἐισχωροῦσαν εἰς τὴν ψυχὴν μου, σὰν μιά γλυκεῖα μουσικὴ, σὰν ἄνταπεκρίνοντο εἰς τὰς ἰδέας ποῦ ἠσπαζόμην ἀπὸ καιροῦ, ἐνῶ τίποτε δὲν εἶχεν ἔλθει νὰ τὰς ἐνισχύσῃ ἐκ τῶν ἔξω. Αὐτὰ τὰ μέρη ἐσηρῶζοντο εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ μυστικοῦ καὶ τοῦ μυστηριακοῦ, καθὼς καὶ εἰς τὰς διαφόρους οἰκονομίας καὶ δωρεὰς τῆς θείας προνοίας. Ἐὰν ἐννοῦσα καλά, ὁ ἔξωτερος κόσμος, ὁ φυσικὸς καὶ ἱστορικὸς, δὲν ἦτο παρὰ ἡ ἐξωτερικὴ ἐκδήλωσις πραγματικότητων μεγαλυτέρων τοῦ κόσμου: Ἡ φύσις ἦτο μίᾳ παραβολῇ ἡ Γραφὴ μίᾳ ἀλληγορίᾳ ἡ Φιλολογία, ἡ Φιλοσοφία, ἡ Μυθολογία τῶν ἐθνικῶν ἦσαν, ὑπὸ τὴν βαθυτέραν των ἔννοιαν, προοίμια τοῦ Εὐαγγελίου. Οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος ἦσαν προφήται, ὑπὸ μίαν ἔποψιν, διότι ἐπενέοντο σκέψεις ἀνωτέρας ἀπὸ τὰς προσωπικὰς των σκέψεις αὐτοὶ οἱ ὑτέροχοι βάρδοι. Πολὺ μεγαλύτεραι θεία δωρεὰ ἐδόθησαν εἰς τοὺς Ἑβραίους. Πολλὰ ἀποκαλύψεις ἐδόθησαν κατὰ καιροὺς». Καὶ παρακάτω: «Ὁ ὁρατὸς κόσμος δὲν εὗρηκε ἀκόμη τὴν θείαν ἐρμηνείαν του ἡ Ἁγία Ἐκκλησία, μὲ τὰ μυστήρια καὶ τοὺς ἱεραρχικοὺς νόμους τῆς, θὰ εἶναι, μέχρι συντελείας τοῦ κόσμου, τὸ σύμβολον τῶν οὐρανίων πραγμάτων τῆς

αἰωνιότητος. Τὰ μυστήριά της δὲν εἶναι παρὰ ἡ μετάφρασις, εἰς ἀνθρωπίνην γλῶσσαν, τῶν ἀληθειῶν ἐκεῖνων, τὰς ὁποίας δὲν ἤμπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα» (Apoloγία 6. 26-27).

Ἔτσι ὁ μυστικὸς καὶ ἀλληγορικὸς τρόπος τῆς σκέψεως τοῦ Ὀριγένους καί, ἐν γένει, τῶν ἀλεξανδρινῶν ἐμποτίζει βαθειὰ τὸ πνεῦμα τοῦ νεαροῦ θεολόγου τῆς Ὀξφόρδης. Ὑπάρχει ἕνας ἐσωτερικὸς συντονισμὸς, μίᾳ θαυμαστῇ ἁρμονίᾳ, μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου. Ἡ ἔννοια τοῦ ὑπερφυσικοῦ, τὸ βαθύτατον αὐτὸ θεμέλιον τῆς πίστεως, κυριαρχεῖ εἰς τὴν ἀκόρεστον ψυχὴν του. Καὶ ὄχι μόνον οἱ Ἀλεξανδρινοὶ, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ μεγάλοι Πατέρες ἐμπνέουν εἰς τὸν Newman τὴν μέθοδον τῆς μυστικῆς ἐμβαθύνσεως εἰς κάθε σημεῖον τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Αὐτοί, τοὺς ὁποίους ὁ P. Bourget ὀνομάζει «πρίγκηπας τῶν ψυχολόγων καὶ τῶν ἠθικολόγων», σπανίως εἶχαν ἕνα μαθητὴν, τὸσον πιστὸν καὶ ἀφωσιωμένον, σὰν τὸν Newman.

ΠΡΟΤΥΠΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Τὸ 1832, ὅταν τελειώνη τὸ ὀγκῶδες ἔργον του περὶ τῆς Συνόδου τῆς Νικαίας καὶ τοῦ Ἀρειανισμοῦ, κάμνει ἕνα ταξειδίδι διὰ νὰ ἀναπανθῇ εἰς τὴν Νότιον Εὐρώπην. Ἀλλὰ καὶ τότε ἡ σκέψις τῶν Πατέρων δὲν τὸν ἀφίνει οὔτε στιγμὴν. Εἰς δύο ποιήματα, ποῦ ἔγραψε εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ εἰς τὸ Παλέριον, ὁ ἐμπνευσμένος ταξειδιώτης ἐκφράζει τὰ ἱερὰ αἰσθήματά του πρὸς τοὺς Ἑλληνας Πατέρας, «τοὺς Πατέρας του καὶ ὀδηγούς του». Τὸ πέρασμά του ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τοῦ φέρει εἰς τὸν νοῦν αὐτοὺς, οἱ ὅποιοι, περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους, ἐδόξασαν, ὅπως πιστεύει, τὴν χώραν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. «Ἄς ἀφήσωμε τὸν εἰδωλολάτρην νὰ ψάλλῃ τις παλῆς σου δόξες, ὦ πεσμένη Ἑλλάς! Οἱ ἡμέρες σου, οἱ πῶ ἀγίες, πλημμυρίζουν τὴν θλιμμένη ψυχὴ μου». Αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες, ποῦ ἀντιπροσωπεύουν τὴν αὐγὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς αὐτὴν τὴν χώραν, δὲν εἶναι πράγματι αὐθεντικοὶ μάρτυρες τῆς δυνάμεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος; Ὁ Newman χαρακτηρίζει τὸν καθένα μὲ μίαν ταιριαστὴν λέξιν:

Τὸν Ὁριγένη μετὰ τὸ μάτι τοῦ αἰετοῦ. Τὸν Βασίλειον ὡς κυνηγὸν τῶν αἰρέσεων, ποῦ εἶχεν ὡς ἀποστολήν του νὰ πλῆνῃ τὸν ρῦπον τοῦ θυσιαστηρίου. Τὸν Χρυσόστομον μετὰ τὴν πυρίνην ψυχὴν καὶ τὰ φλογερά χεῖλη, τὸν ἔνδοξον ρήτορα καὶ ἀδυσώπητον μάρτυρα τῆς βασιλικῆς αὐλῆς. Τὸν ἀδάμαστον Ἀθανάσιον, μετὰ τὴν βασιλικὴν καρδίαν. Τὸν Γρηγόριον Ναζιανζηνόν, μετὰ τὴν οὐρανοδίδακτον χάριν τῆς σοφίας· τὸν ἀνθρώπον τῆς εἰρήνης, μετὰ τὴν ταπεινὴν καὶ ἀληθινὴν καρδίαν, ὁ ὁποῖος, χάριν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς σωτῆς, δὲν διατάζει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν Πατριάρχικόν του θρόνον· τὸν ἄγγελον τῆς Ἀνατολῆς, ὁ ὁποῖος σείει τὸν σταυρὸν καὶ κάμνει νὰ πάλλωνται αἱ καρδίαι μιᾶς ψυχρᾶς πόλεως, ὡσὰν νὰ ἐγγίξῃ μία νέα Πεντηκοστή...

Ἡ μελέτη τῶν Πατέρων καὶ ἐν γένει τῆς Ἀρχαίας Ἐκκλησίας δὲν γίνεται ἀπὸ τὸν Newman μόνον διὰ σκοποὺς ἐπιστημονικοὺς ἢ ἱστορικοὺς. Ἀπὸ τὸν θησαυρὸν αὐτῆς τῆς κληρονομίας θέλει νὰ ἀντλήσῃ διδάγματα καὶ συνθήματα διὰ μίαν ἀναγέννησιν τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ εἶναι ἄξιον πολλῆς προσοχῆς, ὅτι, ὅταν ξεσπᾷ τὸ κίνημα τῆς Ὁξφόρδης (1833), ὁ Newman εὐρίσκειται εἰς τὸ καταδόρυον τῶν πατερικῶν του σπουδῶν. «Ἡ Ἐκκλησία τῶν Πατέρων», ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα συγγραφικὰ προϊόντα τοῦ κινήματος, ἐγράφη, μᾶς λέγει ὁ Newman, μετὰ σκοπὸν νὰ εἰσαγάγῃ τὰ αἰσθήματα, τὰς ἀπόψεις καὶ τὰ θρησκευτικὰ ἤθη τῶν πρώτων αἰώνων εἰς τὴν σύγχρονον Ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας. Ἀπὸ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ γεγονότα τοῦ 4ου μ.Χ. αἰῶνος ἀντλεῖ δύναμιν καὶ κατεύθυνσιν. Ὁ Ἀμβρόσιος, ὁ Ἰουστίνος, ὁ Βικέντιος ὁ ἐκ Ληρίνου, ὁ Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος, ὁ Αὐγουστίνος, μετὰ τοὺς ὁποίους ἠσχολήθη ἐκ περιτροπῆς, εἶναι ὁδηγοὶ καὶ ἐμπνευσταί, φανερόνουν τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ζωτικότητα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ θεομοῦ, ποῦ νομομάζεται Ἐκκλησία.

Μία ἄλλη σημαντικὴ μορφή, τὴν ὁποῖαν ἐρευνᾷ ὁ Newman, ὁ Μ. Ἀντώνιος, ἐρχεται νὰ μᾶς δεῖξῃ τὸν πλοῦτον τῆς ἀσκητικῆς καὶ μοναχικῆς ζωῆς. Κάθε ἀναγνώστης καλῆς πίστεως ὀφείλει, λέγει, νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ὁ Ἀντώνιος εἶναι μία ἐ-

ξαιρετικὴ μορφή. Ἐνας Ἀγγλος ἐχαρακτήρισε τὸν Ἀντώνιον, ὡς ἐξημμένον καὶ εἶπεν ὅτι, ἐὰν ἐξῆ εἰς τὴν ἐποχὴν μας, θὰ ἦτο ἓνας φανατικὸς προτεστάντης. Θὰ ἤθελα νὰ εἶπω εἰς τὸν ἀναγνώστην, λέγει ὁ Newman, ἰδίως εἰς τὸν προτεστάντην ἀναγνώστην, ὅτι ὁ «ἐξημμένος» αὐτός, ἐὰν ἠμποροῦμεν νὰ χρησιμοποιήσωμεν αὐτὴν τὴν λέξιν, ἠκολούθησε ἓνα δρόμον χριστιανικὸν καὶ ταπεινόν. Δὲν ὑπῆρξε θορυβώδης, παράλογος καὶ ἀπειθάρχητος, ἀλλὰ ἤρεμος, ἀνδροτρεπής, ἀτρόμητος, γενναῖοφρων, γεμάτος τιμιότητα ἐναντι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀληθείας. Ἡθέλησε νὰ σπάσῃ τὴν ἀλυσίδες τῆς ρουτίνας καὶ τῆς εὐκόλης ζωῆς, ὄχι ἀπὸ ἐγωϊσμόν, οὔτε ἀπὸ ὀκνηρίαν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν κατέληξε εἰς προτεστάντικὴν αἵρεσιν, οὔτε εἰς σχίσμα. Τοῦναντίον δι' αὐτοῦ καὶ δι' ὅλου τοῦ μοναστικοῦ συστήματος ὁ Χριστιανισμὸς ἐκέρδισε εἰς ἀγνότητα καὶ εἰς ἐνότητα. Ἡ φλόγα τῆς ψυχῆς του δὲν ἔκαυσε, ἀλλὰ ἐθέρμανε. «Ὁχι, ὁ Ἀντώνιος, ὅπου καὶ ἂν τὸν κυττάξωμεν, εἴτε εἰς τὴν πάλιν, εἴτε εἰς τὴν ἡσυχίαν, δὲν εἶναι ἐξημμένος. Οἱ ἐξημμένοι ἔχουν ὄψιν ἀλλόκοτον, ἰδιότροπον συμπεριφορὰν, ἀποφάσεις ποῦ ἀλλάσσουν. Ὁ μεγάλος ἀσκητὴς μας εἶναι ἀσθηρὸς, ἀνδρικός, συνετός, εὐγενικότατος, ἢ, ὅπως λέμε συνήθως, τέλειος gentleman, μετὰ τὴν καλύτεραν ἔννοιαν τῆς λέξεως». (Historical sketches, vol. II p. 116).

Καὶ προχωρεῖ ὁ Newman εἰς μίαν ὥραιαν ἐφαρμογὴν: «Ἐὰν ἐχρεοιάζετο νὰ ἐκλέξω μετὰ τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν ἰδεῶν κάθε ἐποχῆς, δὲν θὰ ἐδίσταζα, οὔτε μίαν στιγμὴν, νὰ δώσω τὴν προτίμησίν μου εἰς τὰς ἰδέας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ζητοῦν αὐταπάρνησιν, ἐμπνέουν εἰς τὰς ψυχὰς γενναϊότητα καὶ περιφρόνησιν τοῦ κόσμου. Naί, μίαν τέτοιαν θρησκείαν θὰ τὴν προτιμοῦσα ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλην ποῦ εἶναι σήμερον τῆς μόδας καὶ ποῦ ἀπογυμνώνει τὴν πίστιν ἀπὸ κάθε οὐσίαν, ἀπὸ κάθε χάριν, ἀπὸ κάθε εὐγένειαν καὶ ζωτικότητα καὶ ποῦ ὑποκινεῖται ἀπὸ ἀλαζονείαν, ἀτοεμπιστοσύνην καὶ ἐγωϊστικὴν φροντίδα διὰ τὴν προσωπικὴν ἡσυχίαν. Θὰ τὴν προτιμοῦσα ἀπὸ αὐτὰς τὰς πλαδαρὰς διδασκαλίας, ποῦ καυχῶνται ὅτι εἶναι

πιό βολικαί (comfortable) ἀπὸ τὴν πίστιν τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, τότε πού οἱ ἄνθρωποι, μὲ χαράν, ἐκτυποῦσαν διαρκῶς τὸ στήθος των, ἐζητοῦσαν τὴν συγχώρησιν, ἐπερίμεναν τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, σὰν ἓνα ἀληθινὸν γεγονός».

Ὅλας αὐτὰς τὰς μελέτας πού ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ British Magazine, ἀργότερα τὰς περιέλαβεν εἰς τὸ βιβλίον «Ἐκκλησία τῶν Πατέρων», τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς προμετωπίδα τὴν γεμάτην νοσταλγίαν φράσιν τοῦ Ἄσματος: «Τίς αὕτη ἡ ἐκκύπτουσα ὡσεὶ ὄρθρος». Τὸ ὄραμα αὐτὸ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, πού τὸν θέλγει, θέλει νὰ τὸ μεταδώσῃ εἰς τὴν κουρασμένην καὶ κλονιζομένην Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν. Θέλει νὰ ξυπνήσῃ εἰς κάθε ἀγγλικὴν ψυχὴν τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, πρὸς μίαν οὐσιαστικωτέραν ἀντιμετώπισιν τῶν θρησκευτικῶν πραγμάτων.

ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΖΩΝΤΑΝΑΣ ΠΗΓΑΣ

Μὲ τὸν ἴδιον ἱερὸν ἐνθουσιασμὸν ἀρχίζει μαζὺ μὲ τὸν Pusey τὴν ἐκδοσιν μιᾶς «Βιβλιοθήκης τῶν Πατέρων τῆς ἀγίας καθολικῆς Ἐκκλησίας πρὸ τοῦ σχίσματος». Ὁ Newman ἀναλαμβάνει νὰ γράψῃ τὰς εἰσαγωγὰς καὶ τὰ σχόλια εἰς διάφορα ἔργα τοῦ Κυρίλλου, Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Κυπριανοῦ, Μ. Ἀθανασίου κλπ. Ὁ βαθὺς πόθος του εἶναι νὰ γνωρίσῃ ὁ λαὸς καὶ ἰδίως ὁ κληρὸς τοὺς ἀγνωστὸς αὐτοὺς θησαυροὺς ἀπὸ κοντά, ὥστε νὰ ἀντλήσῃ ζωτικὸς καὶ ἀναγεννητικὸς χυμὸς: νὰ ξαναζωντανέψῃ ἢ γηρασμένη Ἐκκλησία τῆς πατρίδος του· νὰ σπάσῃ ἡ ρουτίνα καὶ ἡ τυπολατρεία καὶ ἡ συμβατικότητα καὶ νὰ ρουφήξῃ ὁ κάθε διψασμένος ἐκ πρώτης πηγῆς τὰ δροσερὰ νάματα μιᾶς γνησίας θρησκευτικότητος.

Εἰς τὴν μελέτην πού δημοσιεύει τὸ 1859-60 περὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, φαίνεται ἀκόμη καλύτερα ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον αἰσθάνεται τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ποτὲ δὲν τὸν ἱκανοποιεῖ μία ἀφηρημένη γνῶσις τῶν Πατέρων· πάντοτε ἀπεχθάνεται τὸ ἀφηρημένον. Ἐκεῖνο πού ποθεῖ εἶναι νὰ συνδεθῇ μαζὺ τους μὲ μίαν ἰδιαιτέραν φιλίαν, μὲ μίαν ἐσωτερικὴν κοινωνίαν, νὰ τοὺς ξαναζων-

τανέψῃ ἐπάνω εἰς τὴν ἰδίαν σκηνὴν ὅπου ἔζησαν, νὰ αἰσθανθῇ τὴν παρουσίαν των. Αὕτη ἡ ζωντανὴ ἀναπαράστασις δὲν θὰ γίνῃ, βέβαια, διὰ τῆς φαντασίας, ἀλλὰ μὲ τὴν λεπτομεροῦ ἔρευναν τῆς προσωπικῆς των ζωῆς. Εὐτυχῶς, οἱ Πατέρες ὑπῆρξαν μεγάλοι ἐπιστολογράφοι. Ὁ Newman, μὲ χαράν, ἀπαριθμεῖ, ὅτι ἔχομεν πλέον ἀπὸ 400 ἐπιστολάς τοῦ Μ. Βασιλείου, πλέον ἀπὸ 200 τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου. «Ὁ ἅγ. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἄφησε 240 περίπτου, καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἰσαριθμὸς περίπτου, ὁ πάπας Γρηγόριος 840, ὁ ἅγιος Νεῖλος περὶ τὰς 1400 συντόμους ἐπιστολάς, ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος 1440...». Ἰδοῦ, ἓνα πολὺτιμον καὶ ἀπέραντον ἀρχεῖον. «Ἐπιστολαὶ νευρώδεις καὶ χαριτωμέναι συγχρόνως τοῦ ἅγ. Ἰσίδωρου καὶ τοῦ ἅγ. Νεΐλου, σὰν μικρὰ κτυπητὰ κηρύγματα' προσωπικαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Χρυσοστόμου κατὰ τὰ τρία ἀλησημόνητα ἔτη τῆς μαρτυρικῆς ἐξορίας του' ἐπιστολαὶ τοῦ ἁγίου Ἰερωνύμου καὶ τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου, γεμᾶται ἐσωτερικότητι καὶ μυστικισμόν' τοῦ ἁγίου Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, πού ἀποτελοῦν σφραγίδας μιᾶς ρωμαλέας προσωπικότητος καὶ πού παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον περισσότερον ἀπὸ τὴν ἱστορίαν». Ἀληθινὸς σιτοβολῶν.

Κατὰ τὸν Newman τίποτε δὲν εἶναι τόσον ἀποκαλυπτικόν, ὅσον ἡ ἀλληλογραφία. Ἀξίζει περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ στολίδια τῶν βιογράφων. «Οἱ βιογράφοι βερνικῶνουν», εἰκάζουν τὰ αἰσθήματα καὶ ἐρμηνεύουν, αἱ ἐπιστολαὶ παρουσιάζουν τὸ ἐσωτερικὸν τῶν πραγμάτων. Ἐποὶ τὰ πατερικὰ κείμενα ἀποτελοῦν τὸ οἰκογενειακὸν ἀρχεῖον τῶν μεγάλων μορφῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ἀκόμη καὶ μερικὰ ἔργα των, μὲ δογματικὸν τίτλον, περιέχουν καὶ προσωπικὴν ἱστορίαν καὶ ἓνα εἶδος ἀλληλογραφίας.

«Οἱ ἀρχαῖοι ἅγιοι, παρατηρεῖ ὁ Newman, ἐκδηλώνουν τὸν ἑαυτὸν των ἀκόμη καὶ εἰς ἄλλα κείμενα, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν θὰ τὸ ἐπερίμενε κανεὶς. Ἀντὶ νὰ γράφουν δογματικὰς πραγματείας, κάμνουν πολεμικὴν, ἢ ὁποῖα εἶναι ἓνα εἶδος ἀλληλογραφίας. Ρίπτουν μέσα εἰς αὐτὴν ὀλόκληρον τὴν προσωπικότητά των, τὸ θεῖον καὶ τὸ ἀνθρώπινον, τὸ πολεμικὸν καὶ τὸ διδακτικὸν

στοιχείον. Τὸ θεολογικόν των μήνυμα εἶναι γραμμένον ὄχι «ἐν πλαξὶ λιθίνας, ἀλλ' ἐν πλαξὶ κάρδιαις σαρκίνας», ὅπως λέγει ἡ Ἐκκλησία. Ἐάν τοὺς παρακολουθήσωμεν εἰς τὰς δογματικὰς συζητήσεις των, διασχιζομεν μίαν χῶραν πλουσίαν καὶ ἐνδιαφερόσαν, ἡ ὁποία μᾶς παρουσιάζει ἀπόψεις ἀποκαλυπτικὰς ἐπὶ τῶν σχεδίων, τῶν δυσκολιῶν καὶ τῶν ἀπογοητεύσεων, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων διεξήγετο ἡ ἱερὰ ὁδοιπορία των πρὸς τὸν οὐρανόν. Βλέπομεν ἐκεῖ πόσον ἐνδιαφέροντο διὰ τοὺς ἀδελφούς των, ἀνησυχοῦσαν διὰ τὰς πλανεμένας διδασκαλίας τῆς ἐποχῆς των. Ἡ θεολογία των εἶναι συγχρόνως ἡ ἱστορία των. Δὲν γράφουν μίαν Summa theologiae, ἢ μίαν Catena, δὲν ὑποστηρίζουν μίαν «θέσιν» εἰς ὅλας τὰς φάσεις μᾶς σχολαστικῆς συζητήσεως. Γράφουν διὰ τὴν περίστασιν καὶ σπανίως ἐπὶ αὐστηρῶς προδιαγεγραμμένου σχεδίου. Τὸ ἴδιον ἰσχύει διὰ τὰ ὑπομνήματα εἰς τὴν Γραφήν. Εὐρίσκουμεν καὶ ἐκεῖ ἓνα ρήτορα καὶ ἓνα ἀκροατήριον καί, καθόσον εἰσδύομεν εἰς τὸ νόημα τοῦ ἱεροῦ κειμένου, ταυτοχρόνως, εἰσδύομεν εἰς τὸν χαρακτῆρα των, εἰς τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς των. Ἐρμηνεύει ὁ Γρηγόριος τὸν Ἰεζεκιήλ; Μᾶς ὁμιλεῖ διὰ τοὺς Λομβαρδούς, διὰ τὸν λαόν του, διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος—χωρὶς νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ τὸ ὕφος του καὶ διὰ τὸ θέμα του—μᾶς δίδει μίαν εἰκόνα τόσοον ζωντανῆν τοῦ ἑαυτοῦ του! Αἱ ὁμιλίαι του εἶναι συνομιλίαι καὶ εἰς τὰς συνομιλίαις αὐτάς, εἴτε τὸ θέλει, εἴτε ὄχι, ἐκδηλώνεται ὁλόκληρος. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς συνέθεσε ἀκόμη ὁμιλίαις, αἱ ὁποῖαι τοῦ ἔδωσαν τὸν τίτλον τοῦ Θεολόγου· ἀλλὰ οἱ λόγοι αὐτοὶ περιέχουν πλῆθος πληροφοριῶν περὶ τῆς ζωῆς του, τῶν γονέων του καὶ τῶν φίλων του, τῶν αἰσθημάτων του καὶ τῶν περιπετειῶν του καί, ὡσὰν νὰ μὴν ἦτο αὐτὸ ἀρκετόν, μᾶς ἄφησε, ἐπὶ πλέον τῶν ἐπιστολῶν του, πάρα πολλὰ ποιήματα γεμᾶτα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὴν ἐποχὴν του. Εἶναι αἱ ἐξομολογήσεις του. Ἔτσι φθάνομεν εἰς τὸ περίφημον ἔργον τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου, βιβλίον μοναδικόν εἰς τὴν ἱερὰν γραμματείαν. Αὐτὸ τὸ εἶδος, ὁμως, εὐρίσκεται καὶ εἰς ὠρι-

μένα μέρη τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Βασίλειου καὶ τοῦ Ἱερωνύμου. Ἀντιθέτως, εἰς τὰ ἔργα μερικῶν παλαιῶν συγγραφέων, πολὺ ἱκανῶν καὶ σοφῶν, ἀλλὰ ὄχι ἀγίων, ὅπως ὁ Τερτυλλιανὸς καὶ ὁ Εὐσέβιος, εἶναι πολὺ σπάνιον νὰ συναντήσῃ κανεὶς αὐτὴν τὴν τρυφερότητα, αὐτὴν τὴν ἀπλότητα τοῦ χαρακτῆρος, ἡ ὁποία κινεῖ τοὺς συγχρόνους των ἀγίους εἰς τὸ νὰ ἀποκαλύπτωνται ὅποιοι εἶναι, αὐθορμήτως καὶ χωρὶς ἐπιτήδευσιν» (Historical Sketches τόμ. II, σ. 217-218).

ΨΥΧΙΚΗ ΕΠΑΦΗ

Αὐτὴ ἡ ἄμεσος ἐπαφή μὲ τὰς πρώτας πηγάς, ἡ ψηλάφησις τῶν κειμένων, ἡ ἀκρόασις τῶν Πατερικῶν ἐκμυστηρεύσεων πλημμυρίζει καὶ δονεῖ τὸν ἀκαταπόνητον Newman. Ὅπως λέγει κάπου, «ὁ βίος τοῦ Κυρίου εἰς τὸ Εὐαγγέλιον μὲ ὠφελεῖ περισσότερο ἀπὸ μίαν πραγματείαν περὶ Θεοῦ». Ὅταν μελετᾷ μίαν προσωπικότητα, θέλει πρώτον νὰ διερευνήσῃ τὴν ἐσωτερικὴν, τὴν κρυμμένην, τὴν πραγματικὴν, τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν της. Θέλει νὰ ἀποκτήσῃ μίαν οἰκειότητα ἀδελφικὴν μαζὺ της. Αὐτὸ τὸ βλέπομεν ἰδιαίτερος εἰς τὸν βίον τοῦ Χρυσόστομου. Μελετᾷ, μὲ πᾶσαν ἀκριβείαν, ἀκόμη καὶ τὴν γεωγραφικὴν θέσιν τοῦ τόπου τῆς ἐξορίας του, τὴν ὑγίαν καὶ τὸ καθημερινὸν πρόγραμμα τοῦ μεγάλου ἐξοριστοῦ. Ἄλλ' ἐκεῖνο ποῦ τὸν ἐλκύει περισσότερο ἀπὸ τὸν Χρυσόστομον καὶ τὸν κατακτᾷ, εἶναι «ἡ βαθεῖα τὸν συμπάθεια, ἡ συμπόνεια δι' ὁλόκληρον τὸ σύμπαν, δι' ὃ,τι ὑπάρχει ἀσθενὲς ἢ ἰσχυρὸν εἰς αὐτό, καὶ ἀκόμη ἡ ζωντάνια, ἡ συγκεκριμένη πραγματικότης τὴν ὁποῖαν δίδει εἰς ὅλα τὰ πράγματα, φυσικὰ καὶ ὑπερφυσικά, ὅπως ἐπίσης ἡ πλήρης διακρίσεως ἀγάπη, ποῦ τὸν κάμνει νὰ ἀγαπᾷ τὸν καθένα διὰ κάθε τι τὸ προσωπικόν καὶ ἰδιαίτερον ποῦ ἔχει».

Ὅπως γράφει ὁ L. F. F. Gouau, «ὁ Newman ρίπτει ἓνα βαθὺ βλέμμα εἰς τὴν ἱστορίαν, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν. Καὶ αὐτὸ τὸ βλέμμα εἶναι ἀπλότῳ, διότι εἶναι βαθύ. Γνωρίζει τόσοον καλὰ τὸ βάθος αὐτῆς τῆς ψυχῆς, ὥστε τὴν εὐρίσκει ἀκραιᾶν κάτω ἀπὸ τὰς μεταμφιέσεις τῶν

ἠθῶν καὶ τῶν πολιτισμῶν ἔγνωρίζει τόσον καλὰ τὸ βάθος τῆς ἱστορίας, ὥστε κατεβαίνει ἕως τὴν ψυχὴν καὶ εὐρίσκει ἐκεῖ θησαυροὺς ἀνηκούστους, μὲ τοὺς ὁποίους οἱ αἰῶνες ἐπλούτισαν τὴν ἀνθρωπότητα. Αἱ ψυχὰς τοῦ φωτίζουν τὴν ἱστορίαν καὶ ἡ ἱστορία φωτίζει τὰς ψυχάς. Δὲν ξεύρω διατί τὸν ὠνόμασαν Βοσσοπέτον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας. Μᾶλλον ὁμοιάζει μὲ τὸν Πασκάλ διὰ τὴν ἐσωτερικότητά του...»

Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ὁ Newman συνδυάζει ἄριστα τὴν ἀναδίφησιν τῶν πηγῶν μὲ τὴν κατανόησιν τῶν ψυχῶν. Καὶ τὸ ἐπιτυγχάνει αὐτό, διότι ἔχει ὡς κίνητρον τὴν συμπάθειαν πρὸς τὸ θέμα του. Ὅχι συμπάθειαν ἐπιφανειακὴν καὶ ἐπιπολαιάν, ἀλλ' ἐσωτερικὴν καὶ βαθεῖαν, ἡ ὁποία τοῦ δίδει μίαν θαυμαστὴν ὀξυδέρκειαν. Οἱ Πατέρες εἶναι οἱ προσωπικοὶ τοῦ φίλου, ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία εἶναι τὸ ψυχικὸν κλίμα του. «Ποιητὴς καὶ δραματιστὴς, καθὼς εἶναι, αἰσθάνεται τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Πατέρων τόσον κοντά του, ὅσον τοὺς φίλους του τῆς Ὁξφόρδης καὶ τοῦ Μπίρμιγχαμ» (H. Bremond). Κατὰ παρόμοιον τρόπον

αἰσθάνεται καὶ τὸ δόγμα ὡς ἔκφρασιν τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας, ὄχι ὡς μίαν ἰδέαν ἀφηρημένην καὶ ἀκίνητον, ἀλλὰ ζωντανήν, μὲ ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ὅπως τὸ ἀπέδειξεν εἰς τὸ περίφημον «Δοκίμιον περὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος».

Ὁ Newman, συνδυάζων τὸν ἱστορικὸν μὲ τὸν θεολόγον καὶ τὸν ψυχολόγον, αἰσθάνεται πάντοτε τοὺς Πατέρας ὡς ἔξοχον πηγὴν ἐμπνεύσεως, διὰ μίαν ἀτομικὴν, ἀλλὰ καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἀναγέννησιν. Ὁ φιλόσοφος Ὁριγένης, ὁ ἀσκητὴς Ἀντώνιος, ὁ ρήτωρ Χρυσόστομος δὲν ἀποτελοῦν μόνον ἀρχαιολογίαν ἢ ἔστω μίαν ἀξιοπρόσεκτον «φιλολογίαν». Ἔχουν κάτι νὰ εἶπουν εἰς τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον. Τὸ ζωντανὸν μῆνυμά των ἠμπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ἐπηρεάσῃ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τοῦ ζῆν τοῦ συγχρόνου εὐρωπαίου. Καὶ θὰ ἤρχετο κανεὶς, αἱ τόσον ἀνθρωπιστικαὶ καὶ οὐσιαστικαὶ πεποιθήσεις του νὰ συγκινήσουν ἰδιαίτερος τοὺς συμπατριώτας του Ἀγγλοῦς.

Β. ΕΡΑΣΤΟΣ

ΒΙΓΛΑΤΟΡΕΣ

Μὴ φοβᾶσαι τὴ μέρα
νὰ διαβοῦν οἱ ἔχθροί τις πύλες·
οἱ βιγλάτορες παρακολουθοῦν κάθε τους
κίνηση.

Περιμένουν τὴ νύχτα,
ὅταν πιά θά ἔχουν κουραστῆ οἱ βιγλάτο-
ρες
κι' ὁ ὕπνος θά τοὺς σφαλίσῃ τὰ βλέφαρα.

Θά βροῦν κάποια κερκόπορτα
καὶ θά μπουῦν.

—Κερκόπορτες ὑπάρχουν παντοῦ.

Θ' ἀνεβοῦν στὶς ἐπάλξεις
ὕψωνοντας τὴ δικὴ τους σημαία,
κι' οἱ βιγλάτορες
ἢ θά τραποῦν σὲ φυγὴ ἢ θά τοὺς ἀκολου-
θήσουν.

Ἡ σύγχυση θά εἶναι βεβαία...

Ἐσὺ, δὲν θά μπορέσης ν' ἀντισταθῆς
μιὰ πού οἱ δυνάμεις σου θά σ' ἔχουν πιά
ἐγκαταλείψει.

Θά δεχθῆς τὴ λεηλασία,
χωρὶς διαμαρτυρίες
κι' ἴσως σὰν μιὰ λύτρωση.

Οἱ βιγλάτορες
μπορεῖ νὰ σὲ εἶχαν κι' ὄλας κουράσει.

Ὅταν πιά θά συνέλθης,
θά ἔχουν ὄλα τελειώσει...
Τότε, θά ξανακλάψῃς
γιά τὴν κερκόπορτα πού εἶχε μείνει ἀνοι-
χτή
καὶ τοὺς βιγλάτορες πού πῆρε ὁ ὕπνος.

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ

Β'.

Ἡ πραγματοποίησις τῆς ἐπαφῆς τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὸ λαόν, ἡ γνωριμία καὶ ἡ ἐπικοινωνία τοῦ ἐφημερίου μετὰ τὴν κάθε μιὰ οἰκογένεια τῆς ἐνορίας χωριστά, γιὰ τὴν ὁποία ἔγινε λόγος στὸ προηγούμενον τεύχος, θὰ ἐτοιμάσῃ τὸ ἔδαφος καὶ θὰ δημιουργήσῃ τὶς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἀλληλεγγύης τῆς χριστιανικῆς οἰκογενείας, πρὸς τὴν ὁποία θὰ πρέπη νὰ στραφῇ ἡ προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας γιὰ μιὰ σωστὴ συμπαράστασις στὸν πονεμένο ἄνθρωπον.

I

ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Ἀσφαλῶς θὰ ἀκουσθῇ σὰν ἔνστασις στὰ ὅσα ἐγράψαμε στὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἀρθροῦ μας, πὼς εἶναι πολὺ θεωρητικὰ καὶ μακρὰ ἀπ' τὴν πραγματικότητα. Τί μπορεῖ νὰ σοῦ κάμῃ ἕνας ἄνθρωπος, ὁ ἐφημέριος, ἔστω δυό-τρεῖς μαζὺ μετὰ τοὺς βοηθοὺς του, μέσα σὲ ἑξακόσιες τὸ λιγώτερον οἰκογένειες γιὰ τὴν Προτεπούσα καὶ κάτι λιγώτερον γιὰ τὶς μικρότερες πόλεις;

Ἀσχετα τοῦ τί μπορεῖ νὰ κάμῃ καὶ ἕνας ἀκόμη ἄνθρωπος, καὶ ἄς εἶναι δείγμα ἢ Βασιλείας, ἐδῶ στὴν προνοιακὴ δουλειὰ τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας μποροῦν νὰ δημιουργήσουν ὁλόκληρον στρατὸν ἀγάπης. Αὐτὴ τὴ στιγμή οἱ ἐφημέριοι ὅλης τῆς χώρας εἶναι 7.655, χῶρια οἱ ἐβδόμηντα Μητροπολίται καὶ οἱ διάκονοι. Ἄν συνεννοηθοῦν οἱ προσευχῆς τόσων χιλιάδων διακόνων τῆς ἀγάπης μαζὺ μετὰ τὶς δυνάμεις, τὴ σκέψι καὶ τὴν ἀγάπην τους γιὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ προβλήματα του, τὴν ἠθικὴν καὶ ψυχικὴν κατάστασίν του, τὴ φτώχεια, τὴν ἀρρώστειαν του καὶ τὰ τόσα ἄλλα μαρτύριά του, γιὰ μιὰ ζωντανή, ἀγωνιστικὴ καὶ συγχρονισμένη ἀντιμετώπισις, σκέφθηκε κανεὶς τί μπορεῖ νὰ βγῇ σὲ ὄφελος τῆς ζωῆς τῆς κοινωνίας;

Ὅταν ὁ καθένας κληρικὸς βγῇ στὴν ἐ-

νορία του μετὰ τὴν σημαία τῆς ἀγάπης καὶ δώσῃ τὴν ἐμπνευσι, ἀσφαλῶς θὰ μεταδώσῃ στὸ λαὸ ὅπωςδήποτε τὴν φλόγα τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, πράγμα ποῦ θὰ κάμῃ νὰ πνεύσῃ νέος ἀνεμος κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς ὑγείας στὴν ἐνορία. Θὰ κινητοποιηθῇ ἀσφαλῶς ἡ ἀγάπη τῶν ἐνοριτῶν καὶ τότε θὰ μπορέσῃ ν' ἀρχίσῃ ἕνα μεγάλο ἔργον ἀλληλεγγύης τῶν χριστιανῶν. Γιατί ἡ νέα «κτιοὴ ζωῆς»⁽¹⁾ στὴν ἐνορία θὰ δοθῇ ἀπὸ μιὰ «ἐπιστρέψουσι ἀγάπης» τῶν ἐνοριτῶν γιὰ τὴν ἀλληλεγγύην τῶν ἐνοριτῶν.

Ποιὸς ἐνοριτῆς, ὅσο ἀδιάφορος κι' ἂν εἶναι γιὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ, θὰ σταθῇ ἀδιάφορος μπροστὰ στὸν πόνον καὶ τὴ δυστυχία ποῦ θὰ μάθῃ ἀπ' τὸν ἐφημέριόν του πὼς βρίζεται τόσο κοντὰ του; Γιατί αὐτὴ ἡ μεσιτεία γιὰ τὴ γνωριμία τῶν ἐνοριτῶν θάναί ἢ κεφαλαιώδης καὶ βασικὴ συμβολὴ τοῦ ἱερέως. Μόνον πὼς γιὰ νὰ γίνῃ πραγματικότης αὐτὴ ἡ ἀλληλεγγύη τῆς χριστιανικῆς οἰκογενείας θὰ πρέπη ἀπαραιτήτα ὁ ἐφημέριος νὰ ξέρῃ μιὰ πρὸς μιὰ τὶς οἰκογένειες τῆς ἐνορίας του, τὴ ζωὴν τους, τὸν τρόπο τῆς σκέψεώς τους, τὰ προβλήματα καὶ τὴν αἰτία τους. Ἔτσι, ἀπαραίτητη προϋπόθεσις γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἀλληλεγγύης αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι, ὅπως ἀνεφέραμε στὴν ἀρχή, ἡ πραγματοποίησις μιᾶς στενῆς ἐπαφῆς τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ λαόν.

Καὶ ὁ ἐφημέριος θὰ κτυπήσῃ πολλὰς πόρτες ἐνοριτῶν καὶ θὰ παρακαλέσῃ «ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ καὶ διδαχῇ»⁽²⁾ γιὰ νὰ φέρῃ αὐτὴ τὴ γνωριμία καὶ τὴ συναδέλφωσι τῶν ἐνοριτῶν του, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Μακαρίου Νοταρᾶ, ποῦ τόσο ἐργάσθηκε γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ζωντανοῦ

(1) «Γιὰ μιὰ καινούργια Ἑλλάδα», Ἐκδοσις «Ἑλληνικοῦ Φωτὸς» 1950, σελ. 33.

(2) Β' Τίμ. 8' 2.

Χριστιανισμοῦ καὶ ὁ ὁποῖος «ἐπειδὴ ἦσαν πολλοὶ οἱ δυστυχεῖς καὶ οἱ ἄποροι καὶ ἐπειδὴ οἱ τοιοῦτοι ἐχρηιάζοντο πολλάκις καὶ μεγάλας βοηθείας, ἠναγκάζετο νὰ πηγαίνει ζητώντας ἀπὸ ἄλλους ἐλεημοσύνη διὰ νὰ τοὺς βοηθῇ»⁽³⁾. Ποῦ νὰ ξέρεῃ ὁ ἄνθρωπος τῆς πόλεως, ὁ σκοτισμένος ἀπ' τὶς δουλειές του, πὼς ἀκριβῶς δίπλα του πεθαίνει ἓνα παιδί ἀπὸ τὸν ὑποσιτισμὸ τόσων χρόνων! καὶ ποῦ θὰ μπορούσε μὲ τὴ «μπονικιά τοῦ χριστιανοῦ», ποῦ θάχε κι' αὐτὸς μὲ τὴν ἐμπνευσι καὶ προτροπὴ τῆς Ἐκκλησίας μαζὺ μὲ ἄλλους ἐνορίες καθιερώσει, νὰ σώσῃ ὄχι μόνον αὐτὸ ποῦ τώρα πεθαίνει, μὰ καὶ πόσα ἄλλα ποῦ τοῦτο ἀκολουθεῖ ἢ ποῦ θὰ ἀκολουθήσουν.

Ἐπάρχουν τόσοι πολλοὶ «πλησίον» τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μὲ τὴν τοπικὴ ἀκόμη ἐννοια τοῦ ὄρου, ποῦ μὲ τὴν ἀλληλεγγύη αὐτῆ τῆς χριστιανικῆς οἰκογενείας θὰ μπορούσε νὰ βοηθήσῃ καὶ νὰ σώσῃ ἢ Ἐκκλησία.

Τὸ ζωντανὸ παράδειγμα τῆς Μ. Σ., μῖας πρόωρα γερασμένης γυναίκας μὲ ἑπτὰ μωρὰ παιδιά καὶ τὸν ἑτοιμοθάνατο ἀπὸ καρδιακὴ πάθησι πατέρα τους, ποῦ ὄχι μόνον μὲ μεγάλη τῆς θλίψι μένει ἀκόμα στὴν ἁμαρτία, ὅπως τὸ λέει καὶ φαίνεται νὰ τὸ αἰσθάνεται, ἀλλὰ καὶ κινδυνεύει νὰ χάσῃ τὴν σύνταξί τῆς, ἀν ὁ θάνατος προλάβῃ τὴ δικαστικὴ ἀπόφασι τοῦ διαζυγίου τῆς ἀπὸ τὸν πρῶτο τῆς γάμο, ποῦ τυπικῶς μόνον ὑφίσταται πιά, εἶναι ἓνα βαρὺ κατηγορητήριον κατὰ τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ καμαράκι τῆς Μ. Σ. εἶναι σ' ἓνα στενόδρομο καὶ ἀκριβῶς πίσω ἀπὸ τὸ ἱερὸ τῆς ἐκκλησίας κεντρικῆς περιοχῆς τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ μὰ ποῦ τὸ φιλόπρωχο ταμεῖο δὲν κατώρθωσε νὰ διαθέσῃ τόσα χρόνια, ἀφοῦ γεννήθηκαν τόσα παιδιά ἀκριβῶς σ' αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν κάμαρη, τὶς ὀκτακόσιες-χιλίες δραχμὲς γιὰ τὰ ἔξοδα τῆς δίκης τοῦ διαζυγίου, ἀναρρωτιέται κανεὶς πὼς ὁ ἱερεὺς δὲν σκέφθηκε νὰ κτυπήσῃ μὴ πόρτα ἐνορίτου σέρνοντας μερικὰ ἀπ' τὰ ἑπτὰ παιδιά καὶ νὰ τοῦ ἐκθέσῃ τὸ ζήτημα; Ἡ νὰ ἀρῇ κανά-δυό, τὰ πιὸ χαριτωμένα, καὶ

εἶναι ἀλήθεια ἔτσι, ἀπ' αὐτά, μαζὺ του σ' ἓνα ἀπὸ τοὺς ἁγιασμοὺς, ποῦ τὰ μαγαζιά τῆς ἐνορίας κάνουν τακτικὰ κάθε πρωτομηνιά καὶ νὰ παρουσιάσῃ ὕστερα κατὰλληλα τὸ ζήτημα στὸν ἔμπορο, δηλώνοντας μάλιστα πὼς αὐτὸς πρῶτος, γιὰ δικὴ του συμμετοχὴ στὴν ὑπόθεσι αὐτῆ τῆς ἀλληλεγγύης, θάρχεται γιὰ ὅσο ζῆ, στὸ μαγαζί, κάθε πρωτομηνιά γιὰ ἁγιασμὸ δίχως καμμιά οἰκονομικὴ ἀνταπόδοσι; Θάχαν βρεθῇ τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα καὶ δικηγόροι—ὄχι δικηγόρος—γιὰ τὴ λύσι τοῦ δράματος ἢ ὄχι; Ὅπως ἄλλως τε βρεθῆκαν τώρα, κάπως βέβαια ἀργά, ἀλλ' ὄχι φυσικὰ ἀπὸ πρωτοβουλία τῆς Ἐκκλησίας.

Αὐτὴ τὴ μεσιτεία τῆς ἀγάπης ζηταί ἀπὸ τὸν κλῆρο ἢ ἐνορία.

Καὶ ἐπειδὴ ἀσφαλῶς οἱ δυνάμεις τῆς ἐνορίας στὶς φτωχογειτονίες εἶναι περιορισμένες γιὰ πολλὰς ἐκδηλώσεις ἀλληλεγγύης, γι' αὐτὸ θὰ πρέπῃ νὰ μελετηθῇ τὸ σύστημα τῆς ἀλληλεγγύης τῶν ἐνοριτῶν ἔτσι, ὥστε κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς πλούσιες ἐνορίες νάχη, ἄς ποῦμε, υἱοθετήσῃ μιὰ ἀντίστοιχη φτωχογειτονία.

Οἱ ἐφημέριοι τῶν δύο αὐτῶν ἐνοριῶν ποῦ θὰ συνεργάζωνται θὰ εἶναι οἱ μεσίται γιὰ τὴν γνωριμία τῶν ἀρχόντων τῆς ἐπαύλεως μὲ τὴν πολυμελῆ οἰκογένεια τῆς μονοκάμαρης τοῦ συνουκισμοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐγγυηταὶ γιὰ τὴν τιμιότητα τῶν δευτέρων καὶ ἀποφυγὴν παρεκτροπῶν καὶ καταχρήσεων καλωσύνης καὶ ἐμπιστοσύνης. Καὶ ποῖος φτωχὸς θὰ τολμοῦσε νὰ ντροσιάσῃ τὸν ἐφημέριό του στὴ γνωριμία καὶ ἐπαφὴ του μὲ τὸν προστάτη του! Ἀλλὰ καὶ ποῖος ἀρχοντας τοῦ χρήματος θ' ἀρνιόταν στὸν ἐκπρόσωπο τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆ τὴν πράξι ἀλληλεγγύης; Στὴν ἀρχὴ θὰ τὴν δεχόταν ἴσως σὰν ἓνα τυπικὸ καθῆκον, μὰ σιγά-σιγά ἢ γνωριμία του μὲ τὸν πόνο καὶ τὴ δυστυχία καὶ ἢ στενὴ πνευματικὴ ἐπικοινωνία καὶ συνεργασία μὲ τὸν ἱερέα τῆς ἐκκλησίας του ποῦ θὰ ἐρχόταν σὰν συνέπεια αὐτῆς τῆς γνωριμίας, θὰ κατέληγε νὰ τὸν κάμῃ νὰ αἰσθανθῇ καὶ ὁ ἴδιος ὅτι ἀρχισε νὰ ὠριμάξῃ μέσα του μιὰ κάποια ἀκαθόριστη στὴν ἀρχὴ καὶ πιὸ συγκεκριμένη καὶ συνειδητὴ ὕστερα κλήσις—κλήσις του πρὸς τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ Θεό.

(3) Ἱ. Ἐρμωνικοῦ: Μακάριος Νοταρᾶς, «Ἀκτίνες» 1948, σελ. 471.

Μ' αὐτὴ τὴν ἀλληλεγγύη τῆς χριστιανικῆς οἰκογενείας καὶ τὴν συνεργασία τῶν ἐνοριῶν, θὰ ἀνοίγει πιά καὶ ἡ πόρτα τῆς πολυκατοικίας στὸν ἱερέα πού, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμε, λίγο δύσκολα ἀνοίγει μὲ τὶς προκαταλήψεις καὶ τὶς προλήψεις πού πιέζουν καὶ βασανίζουν τὸν σημερινὸ «πολιτισμένο» ἄνθρωπο καὶ θάφινε σιγά-σιγά νὰ φανερωθοῦν τὰ στοιβαγμένα μεγάλα ἠθικά προβλήματα καὶ οἱ πνευματικὲς φτώχειες καὶ ἀβιταμινώσεις τοῦ ἀρχοντικοῦ, πού ἴσως νὰ πρόσμεναν χρόνια καὶ χρόνια τὴ στιγμή αὐτή.

Ἔτσι ἡ ἀλληλεγγύη τῆς χριστιανικῆς οἰκογενείας θὰ βοηθήσει σημαντικὰ καὶ τὸ καθαρῶς πνευματικὸ καὶ ἁγιαστικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ σύστημα τῆς ἀλληλεγγύης τῶν χριστιανῶν εἶναι τὸ μόνο κατάλληλο γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ διπλοῦ σκοποῦ τῆς προνοιακῆς προσπάθειας τῆς Ἐκκλησίας⁽⁴⁾. Θὰ τὴν ἐνθαρρύνῃ νὰ προχωρήσῃ σ' αὐτὸ, τὸ ἔργο τῆς «Ἀλληλεγγύης τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκογενείας» τοῦ «Ἑλληνικοῦ Φωτός», πού ἡ ἐφαρμογὴ του στοὺς δέκα συνοικισμοὺς γύρω ἀπ' τὴν Ἀθήνα ἔχει ἀλλάξει σὲ μεγάλο βαθμὸ τὴν ὄψιν τῆς ζωῆς τοῦ συνοικισμοῦ. Ἄς τὸ μελετήσῃ ἡ Ἐκκλησία καὶ νάναί βέβαιη πὼς ὅλος ὁ χριστιανικὸς κόσμος θὰ τὸ δεχθῆ μὲ χαρὰ καὶ ἀνακούφιση καὶ ἡ ἴδια θὰ ἀντιληφθῆ πὼς θὰ βαδίσῃ πρὸς μιὰ ἀναγέννησιν τῆς καὶ πραγματικοποίησιν τοῦ μεγάλου πόθου, τοῦ ζωντανοῦ Χριστιανισμοῦ.

II

ΤΑ ΥΛΙΚΑ ΜΕΣΑ

Μπορεῖ, βέβαια, νὰ διατυπωθῆ σχετικὰ μὲ τὰ παραπάνω ἡ ἐνστασις «δεῖ δὴ χρημάτων καὶ ἄνευ τούτων οὐδέν ἐστι γενέσθαι τῶν δεόντων» καὶ ἔτσι ἴσως νὰ φαίνεται τὸ πρᾶγμα σὲ ὅποιον καταπιάνεται γιὰ πρώτη φορὰ μὲ προνοιακὲς προσπάθειες. Ἀλλὰ ἡ πείρα ἔχει ἀποδείξει πὼς στὶς προνοιακὲς ἐργασίες βάρους, τὸ πρῶτο καὶ βασικὸ στοιχεῖο πού παίζει ἀποφασιστικὸ ρόλο στὴν ὑπόστασι, ἐξέλιξι καὶ ἐπιτυχία

τοὺς εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἀγάπης τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Ἀπ' αὐτὴν θὰ ξεκινήσῃ καὶ μ' αὐτὴν θὰ προχωρήσῃ. Οἱ προϋπολογισμοὶ καὶ οἱ ὑπολογισμοὶ τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν δὲν ἀποδίδονται μὲ τὴν ψυχρὴ καὶ ἀπατηλὴ γλώσσα τῶν ἀριθμῶν. Καὶ ζωντανὸ παράδειγμα μᾶς δίνει ἡ Πρόνοια Στρατευομένων⁽⁵⁾ τοῦ 1940, πού γιὰ αὐτὴν μιλήσαμε ἤδη, πού ξεκίνησε μὲ προϋπολογισμὸ μηδέν καὶ ἔφερε ἀποτελέσματα μνημειώδη γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Προνοίας στὴν Ἑλλάδα.

Αὐτὴ ἡ ἐργασία καὶ ἄλλες ἀνάλογες ἔχουν δεῖξει ὅτι οἱ παραπάνω σκέψεις εἶναι βγαλμένες ἀπὸ τὴν πείρα, εἶναι πραγματικότης καὶ ὄχι σκέτη θεωρία. «Πρέπει νὰ μάθωμε καλά, νὰ τὸ πιστέψωμε μὲ ὅλη μας τὴν δύναμι, ὅτι γιὰ νὰ ἐκδηλώσωμε τὴν ἀγάπην μας, τὸ πρῶτο πού χρειάζεται δὲν εἶναι τὰ χρήματα, ἀλλὰ ἡ ψυχὴ. Ὁ ἄλλος δὲν θέλει τὰ χρήματά μας, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν μας. Ὅταν τοῦ δώσωμε τὴν καρδιά μας, τότε θὰ βρεθοῦν καὶ τὰ χρήματα, ἡ ἀγάπην μας θὰ σοφισθῆ κάποιο τρόπο νὰ βρῆ καὶ τὰ ὑλικά μέσα πού λείπουν»⁽⁶⁾.

Καὶ ἐδῶ, βέβαια, στὴν προνοιακὴ προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας, δὲν θὰ χρειασθῆ καὶ πολλὴ σοφία καὶ κόπος γιὰ νὰ βρεθοῦν καὶ τὰ ἀπαιτούμενα ὑλικά μέσα ὥστε νὰ καλύπτονται οἱ περιπτώσεις πού μόνο μὲ τὸ χρῆμα μποροῦν νὰ καλυφθοῦν, καὶ νὰ μὴ παρουσιάζωνται θλιβερά καὶ ἀποκαρδιωτικὰ φαινόμενα σὰν τὸ παραπάνω τῆς Μ. Σ. ἢ σὰν τοῦ ἀνάπηρου Ι. Κ. πού χρόνια δυστυχοῦσε καὶ αὐτὸς καὶ τὰ τέσσερα παιδιά του καὶ πού τώρα αἰσθάνεται τὴν χαρὰ τῆς ἐργασίας, ἐνῶ τὰ προσώπια τῶν παιδιῶν του λάμπουν ἀπὸ χαρὰ ὕστερα ἀπὸ μιὰ μικροδαπάνη τῶν κυριῶν τῆς προνοίας τοῦ «Ἑλληνικοῦ Φωτός» καὶ πολλές ὁμοῦ τρεχάλες καὶ πολλὴν ἀγάπην γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὰ ἀπαραίτητα ὑλικά (κασελάκι καὶ βερνίκια) καὶ μιὰ ἄδεια στυλβωτοῦ στὴν ὁδὸν Πανεπιστημίου ἀπέναντι ἀπ' τὴν ἔθνικὴ Βιβλιοθήκη.

(5) Ἱερ. Ι. Κοτσώνη: Πρόνοια Στρατευομένων, «Ἀκτίνες» 1956, σελ. 78 ἐπ.

(6) Ἱερ. Ι. Κοτσώνη: Ἐπιστροφῆς Ἀγάπης, «Ἀκτίνες» 1949, σελ. 257.

(4) Δ. Πευκιώτης: Ἡ κοινωνικὴ ἀνάγκη τῆς ἀλληλεγγύης, «Ἀκτίνες» 1956, σελ. 355 ἐπ. καὶ ἐν αὐτῷ παραπομπαί.

Ἴσως κάτι τέτοιες μικροδαπάνες χαλαρώσουν ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστο ποσοστὸ τὴν δξύτητα ποὺ παρουσιάζει ἡ ἀνεργία στὴν Ἑλλάδα(7).

Σήμερα ἡ Ἐκκλησία γιὰ τὴν ὑποτυπώδη πρόνοια ποὺ ἀσκει μὲ τὰ 1552 Φιλόπτωχα Ταμεῖα ποὺ λειτουργοῦν σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, διαθέτει τοὺς ἐξῆς πόρους(8):

1. Τὸ 1/5 ἀπὸ τὰ ποσὰ ποὺ εἰσπράττει ἡ Ἐκκλησία (στὴν ὁποία ἀνήκει τὸ κάθε ἐνοριακὸ Φιλόπτωχο Ταμεῖο) ἀπὸ τὶς ἱεροτελεστίες τῶν μυστηρίων.

2. Τὶς εἰσπράξεις ἀπὸ τὸν δίσκο ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, τὶς εἰσφορὲς τῶν φιλοπτῶχων καὶ τοῦ ἑράνου τῆς ἡμέρας τῶν πτωχῶν.

Ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς φαίνεται πὼς οἱ ἐνορίες τῶν φτωχογειτονιῶν καὶ τῶν συνοικισμῶν ποὺ παρουσιάζουν τὴν μεγαλύτερη σὲ ἔκτασι καὶ ἔντασι φτώχεια, δὲν μποροῦν νὰ καλύψουν τὶς ἀνάγκες ποὺ σύμφωνα μὲ τὶς παραπάνω σκέψεις θὰ παρουσιαθοῦν. Στὶς ἐνορίες αὐτὲς καὶ οἱ εἰσφορὲς τῶν ἐνοριτῶν θάναί μικρὲς, ἀλλὰ καὶ οἱ εἰσπράξεις ἀπὸ τὸ εἰδικὸ ἐπίδομα (τὸ 1/5) τῶν εἰσπράξεων τοῦ ναοῦ ἀπὸ τὶς ἱεροτελεστίες κλπ. θάναί μικρὲς μὴ καὶ τὰ δικαιώματα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀνάλογα πρὸς τὴν οἰκονομικὴ κατάστασι τῶν ἐνοριτῶν. Ἀντίθετα στὶς ἐνορίες ποὺ παρουσιάζουν μικρὸ ἀριθμὸ ἐργατικῶν οἰκογενειῶν καὶ λιγώτερη φτώχεια καὶ ποὺ στοὺς ναοὺς τοὺς περιμένουν στὴ σειρά τὰ «ἀριστοκρατικά» ζευγάρια γιὰ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου ἢ καὶ τὶς ἄλλες ἱεροτελεστίες (βαπτίσεις, κηδεῖες, μνημόσυνα), παρουσιάζεται τὸ εἰσόδημα τοῦ Φιλοπτώχου Ταμεῖου ἀντιστρόφως ἀνάλογο πρὸς τὶς ἀνάγκες ποὺ ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ. Ἔτσι ἡ ἀλληλεγγύη τῶν ἐνοριῶν, γιὰ τὴν ὁποία ἐγίνε παραπάνω λόγος, γίνεται γιὰ ἓνα ἀκόμη λόγο πῶς ἐπιτακτικῆ. Ὁ καθορισμὸς τῶν ἐνοριῶν ποὺ θὰ συνεργασθοῦν καὶ τὰ ἄλλα τεχνικὰ ζητήματα ποὺ θὰ προκύβουν ἔρχονται σὲ δευτέρα

μοῖρα. Προέχει νὰ μελετηθῇ τὸ σύστημα αὐτό. Ἐπάρχει ἐλπίς νὰ συντελέσῃ πολὺ στὴν ἐπιτυχία τῆς προνοίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν ἐξέυρεσι τῶν ὑλικῶν μέσων.

Ἀλλὰ οἱ πόροι αὐτοὶ τῶν Φ. Τ. μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ αὐξηθοῦν δίκως μάλιστα πολλὰς θυσίας.

Μὲ λίγη καλὴ θέλησι καὶ σκέψι μερικὲς λύσεις σὰν τὶς παρακάτω ἴσως νὰ μποροῦσαν νὰ βοηθήσουν.

Σήμερα, στὴν πρωτεύουσα, τὸ 5% ἀπὸ τὶς μηνιαῖες εἰσπράξεις(9) κάθε ἐνοριακοῦ Φιλοπτώχου Ταμεῖου περιέρχεται στὸ Γενικὸ Φιλόπτωχο Ταμεῖο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, γιὰ τὴν ἐκπλήρωσι τῶν φιλανθρωπικῶν τοῦ σκοπῶν(10). Τὸ κονδύλι αὐτὸ θὰ πρέπη νὰ μὲνη στὴν διάθεσι τῆς ἐκκλησιαστικῆς προνοίας τῆς ἐνορίας.

Ἐπίσης, τὸ 4% ἀπὸ τὶς ἐτήσιες ἀκαθάριστες εἰσπράξεις τῶν ναῶν περιέρχεται(11) στὴν Μητρόπολι, γιὰ τὰ ἔξοδα συντηρήσεως τῶν μητροπολιτικῶν γραφείων, τὴν μισθοδοσίαν τοῦ προσωπικοῦ, τὴν θέρμανσι κλπ.(12). Εἶναι φανερὸ πὼς τὸ ποσὸν αὐτὸ μὴ καὶ βγαίνει ἀπὸ τὸ ταμεῖο τοῦ ναοῦ, πρέπει νὰ μὲνη στὴν ἐνορία του καὶ νὰ διατίθεται γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ πρόνοιά της. Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ μικρὸ τὸ ποσόν. Θὰ μποροῦσε νὰ καλύψῃ πολλὰς ἀνάγκες καὶ ἀρρώστειες καὶ ἀνεργίες. Ὅσο γιὰ τὴ συντήρησι τῶν μητροπολιτικῶν γραφείων καὶ τὴ μισθοδοσίαν τοῦ προσωπικοῦ τοὺς κλπ. θὰ μποροῦσαν νὰ ἀντιμετωπισθοῦν ἀπὸ τυχὸν ἄλλες προσόδους κάθε μητροπόλεως καὶ, σὲ περίπτωσι ἀνάγκης, ἀπὸ τὸν ΟΛΕΠ.

3. Ἀλλὰ τὴν πῶς τὸν τοικίη ἐνίσχυσι τῶν ταμεῖων ἐκκλησιαστικῆς προνοίας ἢ ταμείων χριστιανικῆς ἀλληλεγγύης, ὅπως καὶ ἂν ὀνομασθοῦν—ὄχι πάντως φιλοπτώχων ταμείων, γιὰτὶ ἐκτὸς τῶν ἄλλων ὁ τίτλος αὐτὸς μειώνει καὶ ὅποιον δέχεται τὴν βοήθειαν—θὰ τὴν δώσουν οἱ ἱεράρχαι, μὲ τὴν

(7) Π. Δ. Δαγτόγλου: Τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας στὴν Ἑλλάδα, «Ἀκτίνες» 1956, σ. 67 ἔπ.

(8) Ἄρθρ. 10 Καταστατικοῦ Γενικοῦ Φιλοπτώχου Ταμεῖου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

(9) Ἄρθρ. 13 τοῦ ὡς ἄνω Καταστατικοῦ.

(10) Ἄρθρ. 28 τοῦ ὡς ἄνω Καταστατικοῦ.

(11) Ἄρθρ. 22 Ν. 2200/1940 «περὶ Ναῶν καὶ Ἐφημερίων».

(12) Ἄρθρ. 24 παρ. 1 Ν. 671/1943 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας».

παραχώρησι καὶ διανομῇ στὰ ἐνοριακὰ ταμεία προνοίας, ἀναλόγως πρὸς τὶς ἀνάγκες κάθε ἐνορίας, τοῦ ποσοῦ πού τοὺς παρέχεται ἀπὸ κάθε ἄδεια γάμου ἢ ἀπὸ κάθε διαζευκτήριον πού ἐκδίδεται στὴν περιοχὴ τῆς μητροπόλεως τους⁽¹³⁾. Τὸ ποσὸν αὐτὸ γιὰ κάθε ἄδεια γάμου ἢ διαζευκτήριον φθάει σήμερον μετὰ ἀπὸ ἀλλεπάλληλες προσαρμογές τὶς σαράντα δραχμῆς⁽¹⁴⁾. Καὶ τὸ τί ἀνάγκες προνοίας μπορεῖ νὰ καλύψῃ ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὴν πηγὴ αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθῇ ἀπὸ κανένα, ἂν μάλιστα ἀναλογισθῇ τὸν ἀριθμὸ τῶν γάμων πού γίνονται κάθε χρόνον. Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρεται, πὼς τὸ 1955 στὴν περιφέρειαν Ἀθηνῶν μόνον (ἐκτὸς τοῦ Πειραιῶς) ἔγιναν δεκάμισον χιλιάδες (12.500) γάμοι καὶ ἐξεδόθησαν χίλια πεντακόσια (1.500) διαζευκτήρια, αὐτὰ μαζὺ μὲ τῆς περιφέρειας τοῦ Πειραιῶς. Τὸ ἴδιο ποσοστὸν σὲ ἀναλογία τοῦ πληθυσμοῦ γιὰ τοὺς γάμους ὁποσδήποτε θὰ εἶναι καὶ στὴν ἐπαρχία.

Καὶ εἶναι φυσικὰ βέβαιο πὼς τὰ ποσὰ αὐτὰ διατίθενται ἤδη γιὰ φιланθρωπικὸς σκοπὸς, ἀλλὰ θὰ εἶναι πολὺ πιὸ ἀποδοτικὰ ἂν τεθοῦν στὴ διάθεσι μιᾶς ὀργανωμένης καὶ συστηματικῆς ἐκκλησιαστικῆς προνοίας, πού θὰ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν προσωπικὴ ἐπίβλεψι καὶ καθοδήγησι τῶν ἰδίων τῶν μητροπολιτῶν. Πρέπει ἐδῶ νὰ ἐξαρθῇ τὸ παράδειγμα καὶ ἡ χειρονομία τοῦ σημερινοῦ Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος παρεχώρησε τὰ ποσὰ αὐτὰ γιὰ τὴν ἀντιμετώπισι διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν προνοιακῶν σκοπῶν⁽¹⁵⁾, τηρῶντας τὴν ἀρχὴ τῆς 131 Νεαρᾶς τοῦ Ἰουστινιανοῦ: «Ἀπαγορεύομεν δὲ τοῖς ὁσιωτάτοις Ἐπισκόποις πράγματα κινητὰ ἢ ἀκίνητα ἢ αὐτοκίνητα, ὅσα μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν εἰς αὐτοὺς οἰωδῆποτε τρόπῳ περιέλθωσι, εἰς ἰδίους συγγενεῖς ἢ ἄλλα οἰαδῆποτε πρόσωπα οἰωδῆποτε τρόπῳ μετα-

φέρειν, εἰς αἰχμαλώτων δὲ ἀνάρρυσιν καὶ πτωχῶν ἀποτροφὰς καὶ εἰς ἄλλας εὐσεβεῖς αἰτίας ἢ ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῆς ἰδίας Ἐκκλησίας».

Ἡ λύσις αὐτὴ θὰ ἱκανοποιήσῃ πρῶτα ἀπ' ὅλους τοὺς ἴδιους τοὺς ἱεράρχας, οἱ ὁποῖοι, ἐφ' ὅσον παίρνουν μηνιαῖο ἐπίδομα ἴσο «πρὸς τὸν μισθὸν καὶ ἀπάσας τὰς ἀποδοχὰς καὶ τὰ ἐπιδόματα καὶ τὰς πάσης φύσεως παροχὰς» τοῦ προέδρου τοῦ Ἀρχιεπίσκοπος, καὶ τοῦ ἀρεοπαγίτου οἱ μητροπολίται⁽¹⁶⁾, δὲν ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλα πρόσθετα ἔσοδα πού δίνουν ἀφορμὲς σὲ συζητήσεις καὶ σχόλια κατὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ τὸ κοινὸ αἶσθημα θὰ ἱκανοποιηθῇ ἀπὸ τὴν ἐπίσημη καὶ ἐμφανῆ πιά χρησιμοποίησι τῶν ποσῶν αὐτῶν γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ πρόνοια καὶ δὲν θὰ σκεφθῇ ποτὲ κανεὶς πού πρόκειται νὰ παντρευθῇ ἢ φθάσει στὸ σημεῖο νὰ χωρισθῇ γιὰ ποῖο λόγο καλεῖται νὰ καταβάλλῃ αὐτὲς τὶς σαράντα δραχμῆς.

Στὸ ἴδιο ταμεῖο καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους προνοιακοὺς σκοποὺς τῆς Ἐκκλησίας καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους πού ἀναφέραμε εὐθὺς παραπάνω, θὰ πρέπει νὰ μείνουν στὴ διάθεσι τῆς ἐνοριακῆς προνοίας τὰ ποσὰ πού καταβάλλονται γιὰ ἀρχιερατικὴ χοροστασία σὲ γάμους, βαπτίσεις καί, τὸ πιὸ συνηθέστερον, σὲ κηδεῖες καὶ μνημόσυνα. Οἱ τριακόσιες ἕως πεντακόσιες δραχμῆς γιὰ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς εὐκαιρίες αὐτῆς, θὰ ἀποτελέσουν μιὰ πολὺ σημαντικὴ ἐνίσχυσι καὶ συμβολὴ τῆς προνοιακῆς προσπάθειας τῆς Ἐκκλησίας, ἂν μάλιστα σκεφθῇ κανεὶς πόσες τέτοιες εὐκαιρίες ὑπάρχουν κάθε μῆνα, τόσο στὴν Ἀθήνα ὅσο καὶ στὴν ἐπαρχία. Ἐπὶ πλέον ὅμως ἡ ἐνίσχυσις θὰ εἶναι σημαντικὴ, γιατί, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἡ παραχώρησις τῶν ποσῶν αὐτῶν γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ θὰ συντελέσῃ καὶ σὲ αὔξησι τῶν περιπτώσεων ἀρχιερατικῶν, κυρίως, μνημοσύνων. Θὰ εἶναι ἀναμφισβήτητη ἡ ψυχολογικὴ ἐπίδρασις στὸ κοινὸ τῆς σκέψεως, ὅτι βοηθοῦν μ' αὐτὸν τὸν τρόπο κάποια οἰκογένεια καὶ ἔτσι κάνουν πραγματικὸ μνημόσυνον τῶν προσφιλῶν τους.

Καὶ στὴν περίπτωσι αὐτὴ θὰ ἔχη βασι-

(13) Ἄρθρ. 24 παρ. 4 Ν. 671/43 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας».

(14) Ἀπόφ. Ὑπουργ. Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων ὑπ' ἀριθ. 23633/29-2/12 Μαΐου 1952 δυνάμει τοῦ ὑπ' ἀριθ. Ν. Δ. 374/6-7 Αὐγούστου 1947.

(15) «Ἀκτίνες» 1956, «Ἀπόψεις», σ. 282.

(16) Ἄρθρ. 32 Ν. 671/43.

κὴ σημασία ἢ ἀλληλεγγύη καὶ συνεργασία τῶν ἐνοριῶν, γιὰ τὴν ὁποία ἔγινε ἤδη λόγος, μιὰ πού στὴ φτωχογειτονιά δὲν ὑπάρχει ἐλπίς νὰ παρουσιασθοῦν τέτοια ἔσοδα οὔτε μιὰ φορὰ τὸν χρόνο.

Ἐκτὸς ἀπ' αὐτά, σημαντικὴ ἐνίσχυσι τῆς ἐνοριακῆς ἀλληλεγγύης θὰ μπορούσε νὰ προσφέρῃ ἢ διάθεσις γιὰ τὴν πρόνοια τῆς ἐνορίας ἐνὸς ποσοστοῦ ἔστω 10% τῆς ἐνοριακῆς εἰσφορᾶς—πού μάλιστα τελευταίως αὐξήθηκε⁽¹⁷⁾—πράγμα πού θὰ συντελοῦσε πολὺ καὶ στὴν καλλιέργεια προθυμίας τοῦ κόσμου γιὰ τὴν καταβολὴ τῆς ὑποχρεώσεως αὐτῆς.

Ἔτσι μὲ λίγες τροποποιήσεις στὴν ἐκκλησιαστικὴ νομοθεσία καὶ δίχως πολλές πρόσθετες οἰκονομικὲς ἐπιβαρύνσεις τοῦ κόσμου, θὰ βρεθοῦν ἀρκετὰ ὕλικά μέσα, τοῦλάχιστον τόσα ὥστε νὰ μὴ μπορέσῃ πιά νὰ σταθῇ ἢ ἐνστασις ὅτι γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἐκκλησιαστικὴ πρόνοια χρειάζονται ὕλικά μέσα πού δὲν ὑπάρχουν.

Ἡ μεγαλύτερη ὅμως πνευματικὴ ὠφέλεια πού θὰ προκύψῃ ἀπὸ τὶς προσπάθειες αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν ἐξεύρεσι τῶν οἰκονομικῶν μέσων, θάναί ὅτι θὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ κόσμου. Ὁ ἄλλο δώσει ἕνα μεγάλο παράδειγμα καὶ οἱ μιμηταὶ δὲν θάναί λίγοι. Ἡ ἀγάπη θάλλῃ κινητοποιηθῇ κι' αὐτὸ εἶναι τὸ πᾶν. Τάλλα θὰ ἔρθουν καὶ μάλιστα μὲ ἀπροσδόκητα γρήγορο ρυθμὸ.

Ἄλλὰ καὶ ἂν, μ' ὅλα αὐτὰ καὶ ὅσα ἢ ἴδια ἡ Ἐκκλησία ἀσφαλῶς θὰ σκεφθῇ, καὶ πάλιν δὲν μπορῇ νὰ κινήθῃ ἀποδοτικὰ ἢ πρόνοια τῆς Ἐκκλησίας, τότε ἄς διαθέσῃ ἕνα ποσοστὸ ἔστω καὶ ἐλάχιστο ἀπ' τὰ εἰσοδήματα, πού ἔχει ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευσί τῆς περιουσίας τῆς. Ἡ πνευματικὴ τῆς ἀκτινοβολία καὶ ἡ ἐπίδρασις στὴν ψυχὴ τῶν χριστιανῶν θὰ φθάσῃ τότε στὸ πῶ ἐλπίδοφορο σημεῖο.

Ἀπομένει στὴν Ἐκκλησίᾳ νὰ ἐκμεταλλευσθῇ αὐτοὺς τοὺς πόρους καὶ νὰ ἀξιοποιήσῃ τὴν ἀγάπη τῶν χριστιανῶν γιὰ νὰ γίνῃ πραγματικότης ἢ ἀλληλεγγύη τῆς χριστιανικῆς οικογενείας, πού ὅλος ὁ κόσμος θὰ δεχθῇ μὲ ἀνακούφισι καὶ θὰ τὴν περιβάλλῃ μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ τὴν ἀγάπη του.

(17) Ν. Δ. 3559/56, ἀρ. 1.

ΠΙ

ΟΙ ΚΛΗΡΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Γιὰ τὴν ἐπιτυχία ἐξορμήσεων μὲ πνευματικὸ περιεχόμενο, τὸν κύριο καὶ βασικὸ ρόλο παίζουν πάντοτε οἱ φορεῖς τῆς ιδέας, πού θὰ ἀποδυθοῦν στὸν ἀγῶνα τῆς πραγματοποίησός τῆς.

Ἄν αὐτὸ τὸ ἀναμφισβήτητο ἀξίωμα ἔχῃ τὴν θέσι του σὲ κάθε πνευματικὴ καὶ ἐπομένως καὶ προνοιακὴ προσπάθεια, στὴν προκειμένη περίπτωσι τῆς προνοιακῆς ἐξορμήσεως καὶ ἐργασίας τῆς Ἐκκλησίας, μπορούμε ἀδίστακτα νὰ ποῦμε πὼς ἡ Ἐκκλησία δὲν πρέπει ν' ἀποτολήσῃ οὔτε κἀν ἕνα ξεκίνημα πρὶν μελετήσῃ καὶ ἀντιμετωπίσῃ ρεαλιστικὰ τὸ θέμα τοῦτο. Κι' αὐτό, γιὰτὶ καὶ ἡ παραμικρὴ ἀποτυχία τῆς θὰ δώσῃ ἕνα ἀκόμη ἐπιχείρημα καὶ ὄπλο γιὰ ἐπίθεσι, πού στόχο τῆς θὰ ἔχῃ ὄχι μόνο τὸ ἔργο τῆς αὐτό, ἀλλὰ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴ χριστιανικὴ θρησκεία. Βασικὴ προϋπόθεσις γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ εἰδικὴ αὐτὴ προνοιακὴ προσπάθεια, ὅπως ἄλλως τε καὶ ὅλη ἡ ὑψηλὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ἡ προσωπικότης, ὁ βίος καὶ τὸ παράδειγμα τῶν ἐπισήμων ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ τῶν κληρικῶν πού θὰ δώσουν τὴν μάχη τῆς προνοίας.

Κι' ὅσο καὶ ἂν φαίνεται πὼς τὸ κεφάλαιο αὐτὸ εἶναι ἀπόλυτα ἐξησφαλισμένο, ἐν τούτοις δὲν θὰ πρέπῃ ἡ Ἐκκλησία νὰ παραβλέψῃ τὴν ἐπιτακτικότητά τῆς ἀνάγκης μιᾶς σοβαρῆς μελέτης καὶ ἐργασίας πάνω σ' αὐτό. Δὲν θέλει κανεὶς μ' αὐτὸ νὰ παραδεχθῇ ἔλλειψι τῆς ἀγάπης γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τοὺς κληρικούς μας, μὰ δὲν μπορεῖ καὶ νὰ ἀρνηθῇ πὼς δὲν ὑπάρχουν σήμερα καὶ πάντοτε διὰ μέσου τῶν εἴκοσι αἰώνων, πού πέρασαν ἀπὸ τότε, οἱ ἐξαιρέσεις, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ Λευῖται τῆς παραβολῆς τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου. Εἶναι γιὰτὶ καμμιά φορὰ τὸ μυστήριο τῆς ἱερωσύνης κατεβαίνει στὸ ἐπίπεδο τοῦ ἐπαγγέλματος⁽¹⁸⁾ καὶ ἔτσι ὁ κατ' ἐξοχίαν ἐκπρόσωπος τοῦ εὐσπλαγχνου Θεοῦ, τὸ «φύσει καὶ

(18) Towards a Cristian Civilization, ἐνθ' ἄνωτέρω: I παρ. 21, σελ. 44.

θέσει»⁽¹⁹⁾ «ὄργανον τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ», μένει ἀδιάφορο μπροστά στὸν πληγωμένο σωματικά ἢ ψυχικά ἄνθρωπο, πὺν ἔχει τόσο πολὺ ἀνάγκη ἀπ' τὴν ἀγάπη καὶ τίς φροντίδες του.

Γι' αὐτὸ τὸ Α τῆς ὅλης αὐτῆς προνοιακῆς ἐργασίας τῆς Ἐκκλησίας εἶναι νὰ στρέψῃ ἡ Ἐκκλησία τὴν προσοχή της στὴν ἀνάδειξη ἐφημερίων, κληρικῶν γενικά, πὺν με τὴν διδασκαλία, τὸ παράδειγμα τῆς ζωῆς τους καὶ τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης τους, θὰ μπορέσουν νὰ πραγματοποιήσουν ἕνα πρόγραμμα ἐκκλησιαστικῆς προνοίας με μακρὰ πνοή. Ἡ ἐποχή μας, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη, ζητάει τὸν κληρικὸ πὺν θὰ ἀνταποκριθῇ στὴν ἐπιταγή «...ἐπισκέψασθαι ὄρφανούς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, ἃ σ π ι ο ν ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου»⁽²⁰⁾. Εἶναι ἀλληλένδετα, συνδεδεμένα ἄρρηκτα, ἡ προσωπικότης τοῦ κληρικοῦ καὶ ἡ ἀποστολή του. Καὶ ὁ καχύποπτος σημερινὸς ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ πεισθῇ εὐκόλα, νὰ δώσει καὶ νὰ δοθῇ σὲ μιὰ ἐξόρμησι τῆς Ἐκκλησίας με ἄλλο τρόπο, παρὰ με τὸ παράδειγμα, τὸ βίον καὶ τὴν ἀγάπη τῶν ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας πὺν πρέπει νὰ εἶναι οἱ πρωταγωνιστὰί στὴ μάχη κατὰ τῆς δυστυχίας.

Ἡ κάθε μικροῦπιπία ἔστω γιὰ ἕνα καὶ μόνο κληρικὸ θὰ δώσει ἐπιχείρημα γιὰ τὸ κτύπημα ὅλης τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔργου της, με ἀνυπολόγιστες συνέπειες καὶ βλάβη τοῦ ὅλου ἔργου της. Ἡ ἀπάντησις

(19) Σεραφεῖμ Παπακώστα, Παραβολαὶ τοῦ Κυρίου, σελ. 250.

(20) Ἰακ. α' 27.

στὶς ὑποφίεις καὶ μικροαμφιταλαντεύσεις, εἶναι ὁ κληρικὸς «τύπος τῶν πιστῶν ἐν πάσι», πὺν μπορεῖ νὰ ἐμπνεύσῃ πίστι, ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ πρὸς τὸν ἄνθρωπο. Σ' αὐτὸ τὸν κληρικὸ θὰ μπορέσῃ νὰ ἐμπιστευθῇ καὶ τὸ προνοιακὸ τῆς ἔργου «...τὴν κοινὴν προσπάθειαν» πὺν ἔταξε ὁ Μ. Βασίλειος⁽²¹⁾ σὲ ὅλους τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς προϊσταμένους, «τὴν περιθάλψιν τῶν πτωχῶν, τὴν φιλανθρωπίαν καὶ μεγαλοψυχίαν γιὰ τὸν καθένα πὺν ἔπασχε».

Ἄς κληθῇ ἡ Ἱεραρχία σὲ μιὰ «ἐβδομάδα ἀγάπης». Καιρὸς εἶναι πιά, νὰ προσευχηθῇ γιὰ τὸν ἄνθρωπο, νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ προγραμματίσῃ ἕνα ἔργο ἀγάπης. Καὶ μετὰ ἄς γυρίσῃ ὁ κάθε ἱεράρχης στὸν τόπο του νὰ μεταφέρῃ τὸ μήνυμα τῆς ἀγάπης καὶ νὰ μεταδώσῃ τὸν παλμὸ τῆς νέας ἐξορμήσεως. Αὐτὸ ζητεῖ ἡ ἐποχή μας, αὐτὸ ἀπαιτεῖ ὁ βασανισμένος ἄνθρωπος τῶν ἡμερῶν μας.

Καὶ ἄς ἀρχίσῃ ἡ ἐβδομάδα αὐτῆ τῆς ἀγάπης καὶ ἡ ὅλη προνοιακὴ ἐργασία, ἕστερα ἀπὸ θερμὴ προσευχῆ με μιὰ «ταπεινὴ καὶ εἰλικρινὴ αὐτοκριτικὴ»⁽²²⁾ πάνω στὴν δρᾶσι τῆς Ἐκκλησίας στὸν τομέα αὐτὸ τῆς ἀποστολῆς της. Θάναι μιὰ σημαντικὴ ἐγγύησις γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς προνοιακῆς προσπάθειας τῆς Ἐκκλησίας.

ΕΥΑ Ν. ΠΟΛΙΤΑΚΟΥ

(21) Ἔνας ἀληθινὸς Κοινωνιστῆς, «Ἀκτίνες» 1940, σελ. 70 καὶ Μέγας Βασίλειος, Περιδικὸν «ΖΩΗ» 1951, σελ. 55.

(22) «Γιὰ μιὰ καινούργια Ἑλλάδα», ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 65.

ΜΗ ΜΕ ΠΡΟΣΜΕΝΕΙΣ!

Παλιέ μου ἑαυτέ, τί καρτερεῖς
κι' ὄλο ζιζάνια στὴν ψυχὴ μου σπέρνεις;...
Σοῦ τῶπα μιὰ, σοῦ τῶπα δυὸ, χωρὶς πε-
ριστροφές:

«Μή με προσμένεις!»

Τὰ γούστα μας ἀλλάξαν τώρα πιά.
Τὸ βάλτο ἐσένα πεθυμᾷ ἡ καρδιά σου.
Ἐγὼ, ψηλά φωτόλουστα βουνά!
Τάταιριαστα ταιριάζουν;...

«Γειά σου!»

ΧΛΟΗ ΑΧΑΪ-ΚΟΥ

ΟΙ ΒΟΣΚΟΙ ΤΗΣ ΒΗΘΛΕΕΜ

Ἡ θεία θέληση, πὸν εἶχε σκόπιμα διαλέξει γιὰ τὴν ἐνανθρώπιση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὸ πῶς ταπεινὸ καὶ ἄσημο χωριὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ εἶχε κανονίσει νὰ γεννηθῆ μέσα σ' ἓνα σταῦλο καὶ νὰ σπαργανωθῆ μέσα σὲ μιὰ φάτνη, ἢ ἴδια θεία θέληση εὐδόκησε νὰ χαιρετίσουν πρῶτοι τὸ θεῖο Βρέφος οἱ πῶς ἄσημοι καὶ ταπεινοὶ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου, οἱ βοσκοὶ τῆς περιοχῆς.

Οὔτε ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς πὸν ἐξιστορεῖ τὸ μέγα γεγονός, οὔτε ἡ Παράδοση ἀναφέρουν τὰ ὀνόματά τους. Δὲν ἐχρειάζονταν ὀνόματα. Ἦσαν οἱ ἀνώνυμοι καὶ ἀφανεῖς ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ μὲ τὴν καθαρὴ καρδιά καὶ τὴν ταπεινὴ σκέψη, ἀπὸ ἐκείνους ἀκριβῶς τοὺς ἀνθρώπους, πὸν ἀργότερα ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς θὰ τοὺς ἐχαράκτιριζε καὶ θὰ τοὺς ἐμακάριζε ὡς «καθαροὺς τῇ καρδίᾳ» καὶ ὡς «πτωχοὺς τῷ πνεύματι».

Σ' αὐτοὺς ἔστειλε ὁ Θεὸς τοὺς ἀγγέλους του, γιὰ νὰ φέρουν στοὺς ἀνθρώπους τὸ πρῶτο μήνυμα τῆς σωτηρίας, τὸ μήνυμα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς εὐδοκίας. Σ' αὐτοὺς θέλησε νὰ φανερώσῃ πρῶτα-πρῶτα τὸ θεῖο Βρέφος. Ἐπραγματοποίησε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς ἐνανθρωπίσεως τὸν θεῖο μακαρισμὸ, πὸν θὰ ἐκήρυττε ἀργότερα ἀπὸ τὸ ὄρος ὁ θεάνθρωπος Υἱός του: «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται».

Ἄλλὰ οἱ ταπεινοὶ βοσκοὶ μὲ τὴν καθαρὴ καρδιά εἶχαν συγχρόνως καὶ σκέψη ἀθῶα καὶ ἀπονήρευτη, ἀντίληψη ἀπλή καὶ ἀνόθευτη, ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ φτωχικὸ πνεῦμα, πὸν θὰ τὸ ζητοῦσε ἔπειτα ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὴν ἔννοια τῆς καθαρότητος καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης. Γι' αὐτὸ καὶ «ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν», ὅπως λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς, ὅταν «δόξα Κυρίου

περιέλαμψεν αὐτούς». Δὲν μπορούσαν νὰ φανταστοῦν ὅτι γι' αὐτοὺς τοὺς ταπεινοὺς καὶ τοὺς ἀνάξιους ἔλαμπε γύρω ἡ θεία δόξα, ὅτι γι' αὐτοὺς εἶχε κατέβει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ Ἄγγελος τοῦ Κυρίου, ὅτι αὐτοὺς εἶχε διαλέξει ὁ Θεός, γιὰ νὰ στείλῃ «παντὶ τῷ λαῷ» τὴν «μεγάλην χαράν». Γι' αὐτὸ καὶ γέμισαν ἀπὸ ταραχὴ καὶ ἀνησυχία.

Καὶ ὅμως ἡ ἀγνὴ καὶ καθαρὴ καρδιά τοὺς ἔνοιωσε μεμιᾶς τῇ θεῖα παρουσίᾳ. Καί, μαζὺ μὲ τὸ δέος, γέμισε καὶ ἀπὸ πίστη. Καὶ τὸ ἀπλὸ καὶ ξάστερο μυαλό τους, μαζὺ μὲ τὸ θάμπος τοῦ θαύματος, δέχτηκε καὶ τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας.

«Ἄς πᾶμε ὡς τῇ Βηθλεέμ», εἶπαν μεταξὺ τους, «γιὰ νὰ δοῦμε τὸ γεγονός, πὸν ὁ Κύριος μᾶς ἐφανερώσῃ». Τὸ θεωροῦν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς «γεγόνος» (αὐτὴ τῇ λέξει χρησιμοποιεῖ τὸ Εὐαγγέλιο), χωρὶς κανένα δισταγμὸ, καμμιάν ἐπιφύλαξη. Καὶ «σπεύδουν» (ὅπως λέγει πάλι τὸ Εὐαγγέλιο), σπεύδουν νὰ τὸ δοῦν καὶ ἀπὸ κοντά, νὰ τὸ χαροῦν καὶ νὰ τὸ διακηρύξουν (νὰ τὸ «διαγνωρίσουν»).

Καὶ κερδίζουν τὴν μεγάλην εὐνοία ν' ἀντικρύσουν πρῶτοι τὸ θεῖο Βρέφος. Ἡ καθαρὴ καρδιά τοὺς ἐπῆρε τὴν ὑψιστὴ ἀμοιβή, πὸν τὸ ἴδιο τὸ Βρέφος, τέλειος πᾶς θεάνθρωπος, ὑποσχέθηκε στοὺς «καθαροὺς τῇ καρδίᾳ» ἀνθρώπους. Εἶδαν τὸν Θεό.

Καὶ εἶναι ἀληθινὰ ὑπέροχο ν' ἀναπλάθῃ κανεὶς μὲ τὴν ψυχὴ του καὶ τὴ σκέψη του τὴν μεγάλη καὶ θαυμαστὴ συνάντησή του μὲ τὴ Μητέρα τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὸν θεόπνευστο Ἰωσήφ. Τυλιγμένοι στὶς χοντρές καὶ ἄξεστες προδιές τους, μὲ τὶς βαριές δερμάτινες κουκούλες στὸ κεφάλι, μὲ τὴ γκλίτσα στὸ χέρι, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ «δόξα Κυρίου» στὰ μάτια καὶ στὴν ψυχὴ, μπῆ-

καν στόν σκοτεινὸν σταῦλο καὶ ἀναζήτησαν τὴ φάτνη πού τοὺς εἶχε καθορίσει ὁ Ἄγγελος. Καὶ μόλις εἶδαν ἐκεῖ στό βάθος νά λάμπη, τυλιγμένο στήν γνώριμη πιὰ «δόξα Κυρίου», τὸ θεῖο Βρέφος, ἔπεσαν καὶ τὸ προσκύνησαν, πρῶτοι αὐτοὶ ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους—πολὺ πρὶν ἔλθῃ, καθυστερημένη, ὅπως πάντα, ἡ ἀνθρώπινη Γνώση μὲ τὶς μορφές τῶν τριῶν μάγων—μέγα πρόνομιο καὶ αἰώνια εὐλογία τῶν ἀνθρώπων μὲ τὴν καθαρὴν καρδιά.

«Νά! Αὐτὸ τὸ σπαργανωμένο στὴ φάτνη Βρέφος εἶναι ὁ Χριστός!», φώναξαν μὲ φωνὴ παραγμένη ἀπὸ τὴ συγκίνηση καὶ μὲ μάτια γεμάτα ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ἐξάρσεως καὶ τῆς χαρᾶς. «Εἶναι Ἐκεῖνος, πού θὰ σώσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ θὰ φέρῃ τὴν εἰρήνην στὴ γῆ καὶ τὴν εὐδοκίαν στοὺς ἀνθρώπους. Μᾶς τὸ εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς μὲ τὸ στόμα τῶν Ἀγγέλων του».

Δὲν ἦταν βέβαια ἄγνωστο τὸ θεῖο αὐτὸ ἄγγελμα οὔτε στὴ Μαρία οὔτε στόν Ἰωσήφ, πού τὸ εἶχαν ἀκούσει πολὺ νωρίτερα ἀπὸ τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Κυρίου. Ὁμως ἡ Μαρία τὸ δέχτηκε καὶ τὸ «φύλαξε»—ὅπως λέγει ὁ Εὐαγγελιστής—στὴν καρδιά της. Καὶ ὁ Ἰωσήφ, πάντα σεμνὸς καὶ ταπεινός, ἔμεινε νὰ «θαυμάζῃ» σιωπηλός. Καὶ οἱ βοσκοί, χαρούμενοι κι' εὐτυχισμένοι, ξαναγύρισαν στὰ κοπάδια τους «δοξάζοντας καὶ αἰνοῦντες τὸν Θεόν».

Οὔτε ἡ Ἱστορία οὔτε ἡ Παράδοση ξαναμιλοῦν πιὰ γιὰ τοὺς βοσκούς. Ὁ προορισμὸς τους, ἡ ἐντολὴ πού τοὺς εἶχε δώσει ὁ Θεός, ἐτελείωσε. Εἶχαν δὴ τὸ «σημεῖον» πού τοὺς ἔστειλε, εἶχαν διαπιστώσει τὸ «γεγονός» καὶ τὸ εἶχαν «διαγνωρίσει» «παντὶ τῷ λαῷ». Καὶ ξαναγυρίζοντας στὰ κοπάδια τους, ξαναγύρισαν στὴν ταπεινὴ ζωὴ τους καὶ στὴν ἀφάνεια. Τί νὰ ἔγιναν ἄρα γε;

Μᾶς τὸ εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς στὴν ἱδιαν ἐκείνη πρώτη διδασκαλία του στό ὄρος. Μαζῆ μὲ τὸ «μακάριοι οἱ καθαροὶ τῆ καρδιάς ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται», εἶχε πῆ καὶ τὸ «μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν». Καὶ αὐτὲς ἀκριβῶς τὶς δύο μεγάλες θεϊκὲς εὐνοίες τὶς εἶχαν ἀποκτήσει ἀπὸ πρὶν οἱ ταπεινοὶ καὶ ἀφανεῖς βοσκοί. Ὅπως μὲ τὴν καθαρὴν καρδιά τους εἶχαν κερδίσει τὴν εὐτυχία νὰ δοῦν κατὰ πρόσωπο τὸν Θεό, ἔτσι καὶ μὲ τὸ ταπεινὸ μυαλό τους μπόρεσαν νὰ κερδίσουν καὶ νὰ χαροῦν τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τὴν οὐράνια βασιλεία τῆς ψυχῆς, τὴ βασιλεία τῆς γαλήνης καὶ τῆς χαρᾶς. Μεγάλα καὶ τὰ δύο μηνύματα τοῦ Θεοῦ, πού τὰ εὐαγγελίζονται πάντα καὶ «παντὶ τῷ λαῷ» μὲ τὸ ὑπέροχο παράδειγμά τους οἱ ἀγραυλοῦντες ποιμένες τῆς Βηθλεὲμ.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Η ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΣΟΥ!

Οἱ Μάγοι μὲ τὰ δῶρα δὲ θάρθουνε
Σήμερα στὴ Γιορτὴ Σου σὰν καὶ πρῶτα!
Ποιμένες ἀγραυλοῦντες δὲ θὰ εἰποῦνε
Τὸ «ἐπὶ γῆς εἰρήνη»! Καὶ τὰ χνῶτα

Τῶν ἄκακων ἀλόγων, δὲ θερμαίνου
Τὴ Φάτνη πού ἡ ἀγάπη Σου γεννήθη!
Καπνοὶ καὶ μίση κι' αἵματα βαραίνου
Τοῦ κόσμου τούτου τὰ θλιμμένα στήθη!

Κι' ὅμως τῆς Βηθλεὲμ τ' Ἀστέρι σὰν ἐλπίδα
Στὴ σκοτεινιά μας χύνει φῶς καὶ πάλι,
Νά ξαναθροῦμε τῆς ἀγάπης τὴν πατρίδα,
Σήμερα στὴ Γιορτὴ Σου τὴ μεγάλη!

ΓΕΩΡΓ. Θ. ΚΕΛΕΠΟΥΡΗΣ

Τό Θέατρο τῆς Ζωῆς

ΕΞΗ ἔως ΔΩΔΕΚΑ

Μακεδονία...

Τό λεωφορεῖο τρέχει στήν βρεμένη ἄσφαλτο. Κάθε πού σταματοῦμε κι' ἀνοίγει ἡ πόρτα νά μπῆ ἐπιβάτης, τρυπώνει μαζή του κι' ὁ «βαρδάρης» ὁ ἄγριος τοπικός ἄνεμος, μᾶς παγώνει καί φέρνει γλυκεῖα μυρουδιά ἀπό βρεμένο χῶμα κι' ἀπό ξύλα πού καίνε στά τζάκια. Ἔξω, ἡ γόνιμη μακεδονική γῆ σκεπασμένη μέ πάχνη γεννάει βαμβάκι καί χόρτο καί καρπούς. Κατακαυμένη γῆ! Καί στά παλιὰ καί τὰ κοντινά χρόνια ὄλο λαχτάρεις καί κατατρογμοί σέ βρῆκαν.

★

—Ἔτσι, ξεχτένισή ταξιδεύεις;

Ἡ μικρόσωμη δασκαλίτσα σήκωσε τὸ σουλουῦρι πού κρεμότανε στὸ αὐτί της καί ἀπολογήθηκε στήν φίλη της:

—Νά ἤξερες πὼς ἔφυγα, γιὰ νά προλάβω τὸ αὐτοκίνητο!...

Καί τῆς διηγήθηκε γιὰ τὴν βιασύνη της. (Εἶχε κινήσει ἀπὸ ἓνα ἀκριτικό χωριὸ γιὰ τὴν Θεσσαλονίκη).

—Κοιμήθηκα χθὲς στὴ μία μετὰ τὰ μεσάνυχτα... Τὸ ἀπόγευμα ἤμουνα στὸ γειτονικό χωριό, μέ τις ἐξωσχολικὲς κοπέλλες καί δὲν μ' ἀφήναν νά φύγω! Κόντευα νά νυχτωθῶ στὸ δάσος. Καί νά φαντασθῆς πού μιὰ μέρα εἶδα ἐκεῖ ἀντίκρου σὲ μιὰ ράχη, δυὸ τεράστιους λύκους νά πηγαινὺν ἀργά-ἀργά, ὁ ἓνας πίσω ἀπ' τὸν ἄλλον!

Τὸ μεσημέρι μίλησα μέ τὸν πρόεδρο τῆς κοινότητος, γιὰ ἓνα δάνειο κοινοφελῶν ἔργων. Γύρευα ἀπὸ τὸν δασάρχη ξύλα γιὰ τὴν λέσχη μας. Μὲ φώναξαν ἔπειτα σὲ μιὰν ἄρρωστη γιὰ ἔνεσι. Βλέπεις, κάνω

καί τὸν γιατρό, τί νά γίνῃ!... Ἄν εἶχε εἰκοσιτέσσερις ὥρες ἢ μέρα πάλι δὲν θά μού φτάναν.

Σήκωσε πάλι τὰ ἀτίθασα μαλιά της καί συνέχισε: Θὰ πῆς, γιατί δὲν περιορίζομαι μόνο στὰ σχολικὰ καθήκοντα. Νά σφαιλίσης τὰ μάτια σου, τ' αὐτιά σου, σὲ τόσες ἀνάγκες γύρω σου; Τὸ χωριὸ διψάει νά μάθῃ, νά ψυχαγωγηθῆ, νά λύσῃ ἓνα σωρὸ προβλήματα. Εἶναι ἄνθρωποι πού δὲν γνωρίζουν ποῖο εἶναι τὸ δεξί, ποῖο τὸ ἀριστερό τους χέρι!...

Ἐνα χωριὸ ἔφτασε τώρα στὸ δρόμο μας. Ἡ βρῦση του ἀδειάζει νερὸ ἀδιάκοπα στήν πέτρινη γούρνα. Στάθηκε τὸ λεωφορεῖο, ποτίζει ὁ βοηθὸς τὸ αὐτοκίνητο. Κανεὶς ἄλλος δὲν θάθελε κρῦο νερὸ αὐτὴ τὴν ὥρα.

Ἡ δασκαλίτσα ἔδειξε ἔξω μέ πόνο:

—Νά, δὲς γιὰ παράδειγμα αὐτοὺς ἐδά... Διακόσιες πενήντα ψυχές, κι' εἶναι χωρὶς ἐκκλησία, χωρὶς παπᾶ. Κι' αὐτὸ τοὺς πονεὶ περισσότερο ἀπ' τὴν ἄλλη δυστυχία τους. Νά πεθαίνουν καί νά θάβωνται οἱ δικοὶ τους ἀδιάβαστοι!...

Σήκωσε ἔπειτα τὸ χέρι της κι' ἔδειξε πέρα, μακρυνά:

—Ἐκεῖ ψηλά, κοντὰ στὸ Κιλκίς, γνώρισα ἓνα ἄλλο χωριό. Τὸ λένε Μεγάλα Λειβάδια. Κάηκε ἀπ' τοὺς Γερμανοὺς, κάηκε ἀπ' τοὺς ἀντάρτες. Μένουν ἀκόμα ἄστεγοι. Τὸν χειμῶνα κλεινόνται, δὲν ἔχουν δρόμο. Σάπισαν πέρασι οἱ πατάτες τοὺς ἀπούλητες... Μπορεῖς νά ἡσυχάσης σὰν βλέπεις τέτοια δυστυχία;

★

Τὸ βράδυ, σὲ μιὰ φιλόξενη λέσχη, ἤλθαμε σ' ἐπαφή μὲ τὴν ἐπαρχιακὴ πόλι. Ἐδῶ, στὰ κέντρα, ξεχνιέται τὸ μικρὸ χωριὸ μὲ τὴ δυστυχία, τὴν ἐρημιὰ του. Ὑπάλληλοι, οἱ προύχοντες, οἱ ξένοι, τοιμπᾶμε κάτι καὶ τὰ λέμε λίγο, στὸ πόδι:

—Πάρτε κι' ἀπ' τὶς σαρδέλλες, εἶναι καπνιστές, στεγνές, ταιριάζουν μὲ τὸ κρασί.

Τροῖβομε τὰ χέρια μας, κοιτάζοντας μὲ προσδοκία τὴν καινούργια σόμπα τοῦ πετρελαίου πού μόλις τὴν ἀναψαν.

—Εἶναι «αερόθερμος»... Δὲν θ' ἀργήση νὰ μᾶς ζεσταίνη...

Πῆγε ἕνας στὸ βάθος τῆς αἰθούσης καὶ συμβουλεύεται τὸ θερμόμετρο.

—Μι!... Ἐννέα βαθμοί!...

Σὰν τὸν ἀκούσαμε, ἀρχίσαμε νὰ κρῶνουμε περισσότερο.

—Πιέτε καὶ λίγο ντόπιο κρασί...

—Εἰς ὑγείαν!

—Εἰς ὑγείαν! Γιὰ τὸ σημερινὸ κρῦο εἶναι ἕνα κι' ἕνα...

Περνάει λίγη ὥρα εὐχάριστα.

—Λοιπόν, πῶς τὰ περνᾶτε ἐδῶ;

Κοῦνησε τὸ κεφάλι ὁ συνομιλητῆς μας:

—Τὰ βλέπετε... Ὁκτώμιση ἡ ὥρα κι' ἡ πόλις νεκρώθηκε. Οἱ ντόπιοι μαζεύονται νωρίς στὰ σπίτια τους.

Μιά ἀπὸ τὶς κυρίες πῆρε τὸ λόγο:

—Τὸ μαρτύριό μας ἐδῶ εἶναι οἱ ἀτέλειωτες βραδυνές ὥρες...

Ὁ ἄντρας τῆς κάρφωσε στὸ πηροῦνι του μιὰ καπνιστὴ σαρδέλλα, ἔκοψε τὴ μισὴ μὲ τὰ δόντια του καὶ πρόσθεσε:

—Λὲς νὰ διαβάσης κάτι, ἔπειτα τὸ βαρῦσαι κι' αὐτό...

Τὸ θέμα ἦταν καίριο. Γενικεύθηκε ἡ συζήτησις. Κάποιος εἶπε:

—Ἐμεῖς παίζομε χαρτιὰ ἀλλὰ κι' αὐτὸ δὲν εἶναι λύσις. Τὰ βαρεθήκαμε.

Συμφώνησαν καὶ οἱ ἄλλοι. Ἐνα ἦταν τὸ συμπέρασμα:

Ἔξη ἕως δώδεκα, στὴν καλὴ κοινωνία τῆς πρωτεύουσας τοῦ Νομοῦ, μετὰ τὴ δουλειὰ τῆς ρουτίνας, ἀκολουθοῦν οἱ φοβερὲς ἐλεύθερες ὥρες τῆς ἀνίας...

—Ἐσεῖς, τί κάνετε κάτω, στὴν Ἀθήνα;

—Χι!... Ἐξαορτᾶται. Γιὰ πολλούς, δυστυχῶς, εἶναι κι' ἐκεῖ τὸ ἴδιο, ὥρες ἀνίας...

—Ναί, μὰ μπορεῖτε σεῖς νὰ τὶς σκοτώ-

σετε. Πολλὰ θεάματα, κινήσις, συναναστροφές...

—Νὰ τὶς σκοτώση κανεῖς... Αὐτό, ναί. Τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι πῶς θὰ ζωντανέψουν!

Σήκωσαν τὰ ποτήρια τους καὶ μᾶς εὐχήθηκαν κατευόδιο.

Ἡ «αερόθερμος» (ἴσως καὶ τὸ ντόπιο κρασί) εἶχε ἀρχίσει νὰ μᾶς ζεσταίνη.

★

Γυρίζομε στὴ Θεσσαλονίκη. Εἶναι νωρὶς ἀκόμη καὶ ἀργοξημερώνει μὲ τὴ συννεφιά.

Ἐξῶ ἀπὸ τὴν πόλι, ἕνα ὠχρὸ φτωχοντυμένον κοριτσάκι πού ταξίδευε κοντὰ μου ἀμίλητο καὶ νυσταγμένο, παρακάλεσε τὸν ὄδηγὸ νὰ σταματήση γιὰ χάρι του, στὸ πρῶτο ἐργοστάσιο πού συναντήσαμε. Ξενοχτισμένο, τσακισμένο ἀπὸ τὸ ταξίδι, κατέβηκε κι' ἔτρεξε μὲ λαχτᾶρα τὸ παιδί, μὴ χάση τὸ σημερινὸ μεροκάματο.

Εἶδαμε μαζὺ μ' αὐτὸ νὰ μπαίνει κι' ἡ ἄλλη ἐργατιά. Ἄντρες, γυναῖκες, παιδιά, μὲ τὰ κατσαρολάκια, τὸ φαί τους, στὸ χέρι, σκυθρωποὶ οἱ περισσότεροι. Ὁ ἀγῶνας γιὰ τὸ ψομὶ ἀρχίζει...

Κι' ἔπειτα ἀπὸ τὴ δουλειά, τὶς βραδυνές ὥρες—ἔξη μὲ δώδεκα κι' ἐδῶ—τὶς ὥρες πού ἡ δυστυχία ἀγριεύει, στὴν μόνωσί της, ἐκεῖ στὶς φτωχογειτονιές τῆς μεγαλοπόλης, ἢ στὸ χωριοντάκι πού δὲν ἔχει οὔτε μιὰν ἐκκλησίαν ἢ στὰ Μεγάλα Λειβάδια πού ἀποκλείσθηκαν στὴν ἐρημιὰ τους ἢ σὲ τόσα ἄλλα μέρη, κοντὰ μας ἴσως...

...Πίσω ἀπὸ τὶς κλειστὲς πόρτες καὶ τὰ μανταλωμένα παράθυρα, ἕνα πλῆθος ἄσημοι ἄνθρωποι πονοῦν, πεινοῦν, κρῶνουν, μαλώνουν, βυθίζονται στὸ βούρκο...

Ἐτοῦτοι ἐδῶ δὲν ἀνιῶν αὐτὲς τὶς ὥρες, δὲν μένουν ἀπρακτοί. Ἐγουν τί νὰ κάνουν: Στενάζουν, κλαῖνε ἢ μαθαίνουν νὰ μισοῦν!

Ψιγαλίζει. Κεντοῦν οἱ σταγόνες, μπροστά μας, τὸ κρύσταλλο τοῦ αὐτοκινήτου, καθὼς τρέχει. Ἐπειτα πέφτουν κι' ἄλλες ἀπάνω τους, βαραίνουν, κυλάνε μὲ μικρὲς διακοπὲς κάτω....

.....
Ἦρθαν στὸ νοῦ μου οἱ ἀχρησιμοποίητες ὥρες τῆς «καλῆς κοινωνίας» στὴν πρωτεύουσα, στὶς μεγάλες πόλεις. Οἱ «φοβερὲς

ἐλεύθερες ώρες», πού δέν περνοῦν... Ἦλθε
στό νοῦ μου κι' ἡ δασκαλίτσα πού δέν ἔ-
μενε ἀργή οὔτε λεπτό, βοηθώντας τοὺς
ἄλλους, ἐκεῖ στό ἀκριτικό της χωριό. Μα-
ζῆ της, ὅσοι πιστεύουν σέ κάτι (ἀκόμα κι'
ἐκεῖνοι πού ἐργάζονται γιὰ μιὰ καταστρο-
φή) τίς ἴδιες ώρες, πίσω ἀπὸ φωτισμένα
παράθυρα δουλεῖς, μελετοῦν, σκέπτονται,
συνεργάζονται. Γιὰ νὰ τρέξουν ἔπειτα κον-
τὰ στὸν διπλανό τους. Αὐτοὶ δέν ἀνιοῦν.

Λοιπόν;

Ἔξῃ μὲ δώδεκα... Γιὰ τίς ώρες τῆς
ἀνίας, τῆς ἀνίας πού φέρνει ἡ ἀκαρπία καὶ
ὁ ἐγκωκεντρισιμός, ἓνα φάρμακο:

Σκύβοντας τὸ αὐτί μας, ν' ἀκούσουμε τὴ
σιωπηλὴ ἐπίκλησι ἐκείνων πού γυρεύουν
βοήθεια.

Νὰ προσέξωμε τὸν διπλανό μας!

ΟΥΤΙΣ

Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Στὴν ἀτάραχη νύχτα ἔνα βόδι μουγκρίζει.
Στὸ παχνί μπαίνει ἀχνὴ ἀστροφεγγιά
καὶ τὴν ὄψη τῆς μάννας φωτίζει
πού κρατεῖ τὸ νιογέννητο στὴν ἀγκαλιά.

Κι' ὅταν ὁ ὕπνος τὴν πῆρε πετᾷ ὁ νοῦς φτερωμένος
σὲ μιὰν ἀγνωστὴ βουνοκορφή,
ξανθός, θμορφος ἄντρας, σὲ Σταυρὸ καρφωμένος,
ξεψυχάει κι' ἀγκαθόπλεχτο στεφάνι φορεῖ.

Κρεμασμένο στὸ ξύλο τὸ κορμί Του σπαράζει,
γιὰ τὰ πάθη τοῦ κόσμου ἢ ψυχὴ Του πονεῖ,
στὸ γλωκιδὸ πρόσωπό Του πικρὸ δάκρυ σταλάζει,
τὸ αἶμα ρέει ἀπὸ κάθε πληγὴ...

Ἄνοιρεύεται ἡ μάννα μὲ καρδιὰ τρομασμένη.
Ἐάφνου ἀκούει μιὰ φωνὴ πού τῆς λέει: «Μὴ θρηνεῖς,
μὴ θαρρεῖς πὼς ὁ Γυιὸς Σου πεθαίνει.
Θά πατήσει τὸν θάνατο σὰν Νικητῆς!»

Ἦ λαχτάρῃ τῆς σβύνει κι' ὁ νοῦς ἠσυχάζει
καθὼς φτάνει ἡ γαλήνη σὰν περναῖ ἡ τρικυμιὰ...
Στὸν Παράδεισο βρίσκεται κι' ἀναγαλλιάζεται,
νοιώθει ἀπόκοσμη παρηγοριά.

Ψάλλουν οἱ ἄγγελοι: «Χαῖρε, μάννα ἐσὺ δοξασιμένη,
πού σὲ βλόγησε ὁ Θεός,
ἢ χαρὰ τῆς αἰώνιας ζωῆς σὲ προσμένει,
τ' οὐρανοῦ εἶναι γιορτὴ καὶ τῆς γῆς λυτρωμός!»

Μιὰ πνοὴ μυστικὴ περνάει σὲ ὅλη τὴν πλάση
καὶ τὴ δένει μὲ ἀγάπη γλυκειά...
Στὰ βουναὶ καὶ στὰ πέλαγα, στοὺς κάμπους, στὰ δάση,
στὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων εἰρήνη βαθεῖα.

Ἐνημερώνει, κι' ἡ μάννα ξυπνάει καὶ θυμᾶται
τ' όνειρό της. Κυττάζει τριγύρω δειλὴ.
Τὸ ἄθωο Βρέφος κοντὰ τῆς κοιμᾶται...
Δακρυσιμένη τοῦ δίνει τὸ πρῶτο φιλί.

Ζάκυνθος 1943.

ΜΑΡΙΝΟΣ ΣΙΓΟΥΡΟΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

Ο. ΑΓΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟΝ

Συνεχίζεται ακόμη ο αγών εις τὴν Κύπρον. Κρῖμα εἰς τὸν πολιτισμὸν μας ! Κρῖμα ὅτι ἐχρειάσθη καὶ νὰ γίνῃ τέτοιος αγών, ἀλλὰ εἶναι μυριάκις κρῖμα ὅτι ὁ αγών χρειάζεται νὰ συνεχισθῇ.

Καὶ ὅμως χρειάζεται ! Καὶ θὰ παραθέσωμεν ἐδῶ, ὅσα μᾶς γράφει ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς Πανελληνίου Ἐπιτροπῆς Αὐτοδιαθέσεως τῆς Κύπρου καὶ τόσον γνωστὸς εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς παρούσης στήλης Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Λήμνου κ. Διονύσιος :

Τὰ δευὰ τῶν Κυπρίων ἀδελφῶν μας ὄχι μόνον δὲν ἔληξαν, ἀλλὰ καὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν ἐσχάτως. Ἀπεριγράπτα εἶναι τὰ βασανιστήρια εἰς τὰ ὅποια υποβάλλονται. Χαρακτηριστικῶς σημειῶνω τοῦτο μόνον ἀπὸ ἐπιστολὴν ἀγαπητῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν : « Μὴ δυνθεῖσα νὰ καταβῆ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν τῆς Κύπρου ἢ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, ἐθέσπισε δρακοντίους νόμους αὐτὰς τὰς ἡμέρας. Σήμερον, μὲ αὐτοὺς τοὺς νόμους, δεκάδες νέων θὰ σύρωνται αὔριον εἰς τὴν ἀρχόνην. Θὰ καθίστανται ἀγρηστοὶ ἀπὸ τὰς κακώσεις ἑκατοντάδες νέων κ' ὅποιοι παραπονεθῆ θὰ φυλακίζεται. Μὲ τὰ διατάγματα αὐτὰ εἰσερχόμεθα εἰς τὴν χειρότεραν περίοδον τῆς δοκιμασίας μας ».

Διὰ ταῦτα παρακαλῶ τὰς ἀγαπητάς μας « Ἀκτίνας » ποὺ τόσα ἔχουν γράφει κατὰ καιροὺς διὰ τὴν Κυπριακὴν ὑπόθεσιν, νὰ γράψουν καὶ πάλιν διὰ νὰ συστήσουν εἰς τοὺς ἀναγνώστας θερμὴν ἐκτενῆ προσευχὴν ὑπὲρ τῶν χεϊμαζομένων Κυπρίων ἀδελφῶν μας. Πιστεύω ἀπόλυτα εἰς τὴν δύναμιν τῆς προσευχῆς καὶ εἶναι ἡ μοναδικὴ ἐλπίς μας τώρα. Καὶ ὅτι τὴν δόσῃ ἀσφαλῶς τὴν λύσιν ὁ Θεός, ὅταν σχηματισωμεν ὅλοι στρατόπεδον προσευχῆς καὶ τὴν ζητήσωμεν ἀπὸ τὸν Παντοδύναμον Θεὸν μὲ πίστιν καὶ εὐκρινῆ προσευχῆν.

Ἡ ἔκκλησις αὐτὴ διὰ τὴν προσευχὴν ὑπὲρ τῆς Κύπρου πρέπει νὰ τύχῃ ἀνταποκρίσεως ἀπὸ ὅλους μας, ἀπὸ κάθε Ἑλληνα ὁ ὅποιος πιστεύει εἰς τὴν προσευχῆν... ὅπως ἐπίστευαν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἠλευθέρωσαν τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, ὅπως πιστεύουν καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἀγωνίζονται τώρα διὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐλευ-

θερίας, διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας εἰς τὴν ἑλληνικὴν μας μεγαλόνησον ποὺ λέγεται Κύπρος.

ΚΑΙ Η ΔΙΑΦΩΤΙΣΙΣ

Πρέπει ὅμως ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ νὰ ὑπομνήσωμεν, ἅπαξ ἔτι, τὴν μεγάλην συμβολὴν ἢ ὅποια λέγεται διαφώτισις τῆς ξένης κοινῆς γνώμης. Ἡ διαφώτισις δὲν ἔμπορῆ νὰ γίνεταί μόνον ἀπὸ τὸ κράτος, θὰ ἐλέγαμεν δὲν γίνεταί κατὰ πρῶτον λόγον ἀπὸ τὸ κράτος. Ὑπάρχει καὶ ἡ ἰδιωτικὴ διαφώτισις, ἢ ὅποια μάλιστα ἔχει καὶ μίαν ἰδιαιτέραν ἀξίαν, διότι καθ' ὃ ἰδιωτικὴ, θεωρεῖται περισσότερον πηγαία, δὲν ἔχει ἐκεῖνο τὸ χρῶμα τὸ ὑπηρεσιακόν, τὸ ὅποῖον φαίνεται ὅτι ἔχει ἡ κρατικὴ διαφώτισις.

Ἐχει, λοιπόν, μεγίστην ἀξίαν ἡ χρησιμοποίησις ὅλων τῶν δυνατοτήτων νὰ ἀποταθῶμεν εἰς τὴν κοινὴν γνώμην τὴν ξένην, ὃ καθέννας ἀναλόγως τῶν δυνατοτήτων ποὺ διαθέτει (καὶ πολλοὶ πολλὰς δυνατοτήτας διαθέτομεν ἀλλὰ δὲν τὰς χρησιμοποιοῦμεν) ἐν σχέσει μὲ τὸ θέμα αὐτό. Καὶ θὰ μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἀναφέρωμεν ἐν προκειμένῳ ὅτι ἡ « Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἐπιστημόνων », τῆς ὁποίας ὄργανον εἶναι καὶ τὸ παρὸν περιοδικόν, ἔστειλεν ἐπιστολὰς ἐπὶ τοῦ Κυπριακοῦ θέματος εἰς ὅλους τοὺς γερουσιαστὰς καὶ τὰ μέλη τοῦ Κοινοβίου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς βουλευτάς τοῦ Ἐργατικοῦ Κόμματος τῆς Ἀγγλίας. Εἰς τὰς ἐπιστολὰς αὐτάς ἡ Ἐνωσις κατατοπίζει ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Κύπρου καὶ δεικνύει πόσον στοιχειώδης ὑποχρέωσις ἐναντι τῶν θεμελιωδῶν βάσεων τῆς Δημοκρατίας εἶναι νὰ ἀγωνισθοῦν καὶ οἱ παραλήπται τῶν ἐπιστολῶν διὰ νὰ δοθῇ τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοδιαθέσεως εἰς τὸν πληθυσμὸν τῆς Κύπρου.

Καὶ ἂς μὴ φέρη κανεὶς τὴν ἀντίρρησην, ἄρὰ γε θὰ συγκινηθῆ κανεὶς ἀπὸ τὰς ἐπιστολάς αὐτάς; Πρῶτον, δὲν ὑπάρχει προσπάθεια ἢ ὁποῖα νὰ μὴ φέρη κάποιον καρπὸν. Καὶ οὔτε εἶναι ὀρθὸν νὰ μὴν κινή κανεὶς τὸ δακτυλάκι του, πρὶν τοῦ δοθῆ διὰ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου διαβεβαίωσις ὅτι πρόκειται μὲ αὐτὴν τὴν κίνησιν νὰ φέρη ἄμεσα ἀποτελέσματα. Καὶ δεύτερον: κάθε ἓνας ὁ ὁποῖος λέγει, ἔστω καὶ μέσα του μόνον, ἐνδομύχως, «μπράβο» εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν ΕΟΚΑ, εἰς τὴν Κύπρον, «καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκουσι», πρέπει, διὰ νὰ μὴν εἶναι ὑποκριτής, κάτι καὶ αὐτὸς νὰ ἔχη κάμει διὰ τὸν ἀγῶνα αὐτόν, ἔστω καὶ εἰς τὸν τομέα τῆς διαφωτισέως τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης.

Ἔτσι ἡ ἐπιστολὴ τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων», τῆς ὁποίας προηγήθησαν καὶ τὴν ὁποῖαν, ὡς γνωρίζομεν, θὰ ἐπακολουθήσουν καὶ ἄλλαι τοῦ σωματείου αὐτοῦ ἐνέργειαι, πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν, ἔχει τοῦλάχιστον τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα: ὅτι μᾶς δίδει τὸ δικαίωμα νὰ λέμε εἰς τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς Κύπρου «μπράβο», χωρὶς αὐτὸ τὸ μπράβο νὰ ἀποτελῆ ἀσέβειαν!

ΤΟ ΑΥΤΟΜΑΤΟΝ ΔΙΑΖΥΓΙΟΝ

Λυπούμεθα ὅτι μέσα εἰς τὰ τόσα ἄλλα φλέγοντα θέματα ποὺ ἀπασχολοῦν καὶ, ἂς μὴ τὸ κρούσωμεν, γεμίζουν πόνον καὶ πικρίαν καὶ ἀγωνίαν τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν, θὰ φέρωμεν ἐνώπιον τῶν ἀναγνωστῶν μας πάλιν τὸ ζήτημα τοῦ αὐτομάτου διαζυγίου. Θὰ μᾶς ἐπιτραπῆ ὅμως νὰ τονίσωμεν ὅτι τὸ ζήτημα αὐτὸ κατ' οὐδὲν ὑπολείπεται εἰς σπουδαιότητα τῶν ἄλλων φλεγόντων θεμάτων καὶ ἀποτελεῖ ἐντροπήν ὅτι κάθε τόσον εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ἐπανερχώμεθα εἰς αὐτό.

Δὲν γνωρίζομεν ἕως ποῦ θὰ φθάσῃ ἡ ἀναγγελθεῖσα ἤδη ὡς μέλλουσαν ἀκαταθεθῆ πρότασις νόμου κατὰ τὴν ὁποῖαν, «ἐκάτερος τῶν συζύγων δύναται ἄνευ ὑπαιτιότητος τοῦ ἑτέρου νὰ ζητήσῃ τὸ διαζύγιον, ἐφ' ὅσον οἱ ἐνδιαφερόμενοι εὐρίσκονται ἐν συνεχεῖ διαστάσει ἐπὶ ἑπτὰ τοῦλάχιστον ἔτη».

Πολλάκις ἡ παρούσα στήλη ἔχει τονίσει τί νόημα ἔχει αὐτὴ ἢ «μηχανὴ» τοῦ αὐτομάτου διαζυγίου. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, σύμφωνα καὶ μὲ τὰς Ὀρθοδόξους παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι ἄλλως τε ἀκολουθοῦν πιστῶς τοῦ Κυρίου ρητὰς ἐπιταγὰς, ἀλλὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὴν νομοθεσίαν μας ἀκόμη, ὁ γάμος ἀποτελεῖ δεσμὸν ἰσόβιον, ἀδιάλυτον καὶ ὅπως ἔλεγεν ἤδη τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον «συγκλήρωσιν τοῦ βίου παντός». Τοῦτο ἄλλως τε ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ θεμελιώδη χαρακτηριστικὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἢ μάλλον τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ γενικῶς. Τὸ διαζύγιον εἶναι κάτι τὸ ὁποῖον κοινωνικῶς ἀποτελεῖ συμφορὰν καὶ ἐκκλησιαστικῶς μόλις εἶναι ἀνεκτόν, ἢ Καθολικῆ Ἐκκλησία μάλιστα τὸ ἀγνοεῖ τελείως.

Ὅπωςδὴποτε, καλῶς ἢ κακῶς, τὸ διαζύγιον εἶναι παρ' ἡμῖν ἀνεκτόν καὶ ἀπαγγέλλεται δικαστικῶς. Ἄλλὰ πότε; Ὅταν τὸ ζητῆ ὁ ἄθῶος κατὰ τοῦ ἐνόχου (ἐξαιροῦνται ὄρισμένοι ἀντικειμενικοὶ λόγοι, ὅπως ἡ φρενοβλάβεια, ἡ λέπρα κλπ.). Ὅταν δηλαδὴ διὰ τοῦτον ἢ ἐκείνον τὸν λόγον ὁ ἓνας ἐκ τῶν συζύγων ἐξ ὑπαιτιότητος τοῦ κατέστησεν τὸν ἄλλον ἀφόρητον τὴν συμβίωσιν, εἰς τὸποιν ὥστε δὲν ἠμπορεῖ οὔτε τὸ κράτος, οὔτε ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀξιώσῃ ἀπὸ τὸν ἄθῶον σύζυγον νὰ ἀνέχεται ἐπὶ πλέον τὸν ἔνοχον καὶ νὰ συζῆ μαζί του.

Ἐπαναλαμβάνομεν: καὶ αὐτὸ εἶναι ἤδη ἀπὸ ἀπόψεως χριστιανικῆς μία παραχώρησις. Διότι θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἀξιώσῃ, μάλιστα ὅταν ὑπάρχουν παιδιὰ, καὶ εἰς περίπτωσιν ἀκόμη ὑπαιτιότητος τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν καρτερίαν τοῦ ἄθῶου. Ἄλλὰ τέλος πάντων, τὸ διαζύγιον ὡς μία συμφορὰ ἀναγνωρίζεται εἰς βάρος τοῦ ὑπαιτιοῦ, τοῦ ἐνόχου. Τώρα, ἔρχονται αἱ... υπαιτίαι καὶ ζητοῦν κοντολογίης τοῦτο: Ἐὰν σύζυγος βαρυνθῆ τὴν συζυγικὴν συμβίωσιν ἢ νομίση ὅτι εἰς τὴν πλειοδοσίαν τοῦ γάμου ἄλλος πλειοδότης συμφέρει καλύτερα, τότε θὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν γάμον, ὁπότε, εἰς ἀμοιβὴν τῆς αὐθαιρεσίας του καὶ τῆς λιποταξίας του ἀπὸ τὸν ἐρώτατον αὐτὸν δεσμὸν, θὰ εἶναι ἐλεύθερος πλέον ὁ ἔνοχος ἀπὸ τὸν

ἀθῶον ! Μὲ ἄλλους λόγους θὰ ἔρχεται καὶ θὰ λέγῃ ὁ λιποτάκτης αὐτός, ὅτι ναὶ μὲν ὁ (ἢ) σύζυγός μου δὲν πταίει τίποτε καὶ ἀνέχεται καὶ τὴν κακόβουλον ἐκ μέρους μου ἐγκατάλειψιν ἀκόμη, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχα τὴν — νὰ ποῦμε τὴν λέξιν ; καὶ γιὰ τὴν νὰ μὴν τὴν ποῦμε ; — τὴν κακοήθειαν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη νὰ ἔχω ἐγκαταλείψει τὸ σπίτι μου, εἰς ἀμοιβὴν τῆς κακοθείας μου αὐτῆς θὰ μοῦ δώσετε τώρα τὴν ἐλευθερίαν μου !

ΤΙ ΘΑ ΜΕΙΝΗ ΠΛΕΟΝ ;

Καὶ ἄς μὴν εἶπῃ κανεὶς ὅτι αὐτὸ προϋποθέτει ἑπταετίαν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ διαρκέσῃ ἡ διάστασις καὶ ἑπτὰ χρόνια εἶναι ἐπὶ τέλους ἄκτι : Πρῶτον, ἐδῶ θὰ γίνῃ τὸ γνωστὸν παιγνίδι : τὰ ἑπτὰ ἔτη θὰ γίνουν ἐξ (ἤδη ἔγινεν ἡ μείωσις, διότι ἀρχικῶς ἐζητεῖτο νὰ τεθῆ δεκαετία). Τὰ ἐξ θὰ γίνουν πέντε μεθαύριον — διατὶ ὄχι λιγώτερα... τὰ ξέρομεν δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα πῶς γίνονται αὐτά ! Ἄλλὰ καὶ εἰς τὰ ἑπτὰ χρόνια ἀκόμη ἂν μειώωμεν, θὰ ἔρχεται ὁ λιποτάκτης σύζυγος καὶ θὰ λέγῃ εἰς τὴν γυναῖκα (ἢ ἀντιστρόφως) : « ἔχε ὑπ' ὄψιν σου ὅτι ἐγὼ οὕτως ἢ ἄλλως μετὰ ἑπτὰ χρόνια θὰ σὲ ἀφήσω. Δέχεσαι ἀπὸ τώρα νὰ κάμωμεν ἕνα κατὰ συμπαιγνίαν διαζύγιον νὰ τελειώωμεν ; » Πῶς θὰ πῆ ὁ ἄλλος ὄχι, πῶς δὲν θὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἐκβίασιν, καὶ μάλιστα ἡ γυναῖκα, ἢ ὁποία ἂν πρόκειται νὰ ἐγκαταλειφθῇ καὶ νὰ δοκιμάσῃ καὶ πάλιν τὴν τύχην τῆς, καλύτερα νὰ ἐγκαταλειφθῇ νεώτερα παρὰ πρεσβυτέρα τὴν ἡλικίαν ;

Ποῦ καταλήγομεν λοιπόν ; Καταλήγομεν εἰς τὸ ὅτι ὁ γάμος θὰ εἶναι μία συμβίωσις, ἢ ὁποία θὰ διαρκῆ ὅσον καὶ τὸ κέφι ἀμφοτέρων τῶν συζύγων. Ταῦτα, ὅταν αὐτὴ ἡ Σοβιετικὴ Ρωσία διαρκῶς δυσχεραίνει τὸ διαζύγιον !

Θὰ παρακαλέσωμεν τώρα τοὺς διαφόρους ταγούς καὶ ἄλλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν χριστιανικὴν συγκρότησιν τῆς κοινωνίας μας νὰ μᾶς εἰπῶν, πῶς ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸ ὁ γάμος θὰ εἶναι μυστήριον (« ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν »), τί θὰ μείνῃ πλέον ἀπὸ τὴν συγκλήρωσιν « τοῦ

βίου παντός », πῶς θὰ ἡμπορῇ νὰ γίνῃ λόγος περὶ θεσμοῦ τοῦ γάμου ἢ διάρκειαι τοῦ ὁποίου θὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν αὐθαίρετον κρίσιν τοῦ καθενὸς συζύγου ; Καὶ πῶς θὰ μπορῇ νὰ γίνῃ λόγος περὶ χριστιανικῆς κοινωνίας, ἢ ὁποία δὲν θὰ γνωρίζῃ πλέον γάμον καὶ οἰκογένειαν ;

Δὲν γνωρίζομεν τί θὰ γίνῃ μετὰ τὸ φοβερὸν αὐτὸ σχέδιον τοῦ αὐτομάτου διαζυγίου. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑπάρξῃ οὔτε ἐκκλησιαστικὴ ἀρμοδιότης οὔτε χριστιανικὴ φωνὴ ποῦ νὰ μὴν διαμαρτυρηθῇ καὶ νὰ μὴν ἀντιδράσῃ διὰ παντός νομίμου μέσου κατὰ τῆς ἐγκληματικῆς αὐτῆς καὶ αὐτόχρομα ἀνιέρου κινήσεως !

Η « ΑΤΟΜΙΚΗ ΣΤΗΛΗ »

Θὰ ἤξιζε νὰ γραφοῦν ἐδῶ ὀλίγα λέξεις ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀποστολῆς εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας διὰ νὰ γίνῃ παραλαβὴ τοῦ « ἀντιδραστήρος » τῆς ἀτομικῆς στήλης, ἕνα ἐκ τῶν ὁποίων αἱ Ἠνωμένα Πολιτείαὶ ἐδώρησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅπως ἐπίσης καὶ ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὀργανώσεως ὑπὸ τοῦ Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Ἑλλάδος τριῶν διαλέξεων ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας.

Εἶναι πράγματι εὐλογία τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἢ ἀνακάλυψις τῶν τεραστίων ποσῶν ἐνεργείας, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐναποθηκευμένα κατὰ τρόπον θαυμαστὸν εἰς τὸν πυρῆνα τῶν ἀτόμων τῆς ὕλης καὶ ἡ εὔρεσις τρόπου εὐκόλου ἀποδεσμεύσεως καὶ ὠφελίμως χρησιμοποίησεως αὐτῆς διὰ ποικίλας ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν προαγωγὴν τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀποτελεῖ ὅμως αὕτη ἐπικίνδυνον ὄργανον, πολὺ καταστρεπτικόν, εἰς χεῖρας τοῦ ἀνθρώπου, διότι ἡμπορεῖ νὰ τὸ χρησιμοποίησῃ ὄχι διὰ τὴν εὐημερίαν τῶν λαῶν ἀλλὰ διὰ τὴν ἰδίαν τοῦτων καταστροφήν. Ἄρκει νὰ λεχθῇ ὅτι σήμερον εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὑπάρχει ἀτομικὴ βόμβα ποῦ ἰσοδυναμεῖ μετὰ βόμβαν τροτύλης βάρους διακοσίων χιλιάδων τόννων, πιθανῶς δὲ καὶ βόμβα ὑδρογόνου ἰσοδυναμοῦσα πρὸς βόμβα τεσσαράκοντα πέντε ἑκατομμυρίων τόννων τροτύλης !

* Ἄς εὐχρηθῶμεν νὰ ὠριμάσῃ διαρκῶς καὶ περισσότερο πνευματικῶς ἡ ἀνθρωπότης, ὥστε ὅλη αὐτὴ ἡ κατάκτησις τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας νὰ εὕρῃ ἐφαρμογὰς ποὺ θὰ προσαγάγουν τὸν ἀληθινὸν πολιτισμὸν καὶ θὰ δημιουργήσουν ἐνότητα τῶν λαῶν εἰς τὸν ἀληθινὸν δρόμον τῆς προόδου καὶ τῆς εἰρήνης. Καὶ εὐχόμεθα ὀλοψύχως εἰς αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν προδόν νὰ συμβάλῃ καὶ ἡ «ἀτομικὴ στήλη», ἡ ὁποία θὰ ἀρχίσῃ μετ' ὀλίγον νὰ λειτουργῇ καὶ εἰς τὴν χώραν μας!

Ἡ ΔΕΝΔΡΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ

Z. N.

Δὲν χρειάζεται νὰ τονισθῇ ἐδῶ ἡ μεγάλη ἀξία τῆς δένδροκαλλιέργειας εἰς τὴν χώραν μας καὶ ἡ ἐξαιρετικὴ συμβολὴ τῆς εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἰδιαιτέρως ὅμως θὰ πρέπει νὰ ἐξαρθῇ ἡ σπουδαιότητα ἀξία τῆς καλλιέργειας καρποφόρων δένδρων καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἰδιωτικῆς οἰκονομίας ἀλλὰ καὶ ἐθνικῆς.

Ἀφορμὴν διὰ νὰ κάμωμεν τὴν παρατήρησιν αὐτὴν μᾶς δίδει ἡ ἀπὸ τριετίας ἀναληφθεῖσα ἐπιτυχῆς προσπάθεια τοῦ νομάρχου Βοιωτίας ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τὴν φιλοδασιχὴν ἐπιτροπὴν τοῦ νομοῦ καὶ μετὰ τὴν ἀρωγὴν τοῦ κράτους ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ ζῆλον τῆς περιφερείας αὐτῆς. Ὁ ἐπιτυχῆς π.χ. σχηματισμὸς δένδροστοιχίας μήκους ἐβδομηῆντα πέντε χιλιομέτρων διπλῆς γραμμῆς ἐκ καρποφόρων δένδρων μετὰ ἐκδηλὸν τουριστικὴν ἀξιοποίησιν ὀλοκλήρου τῆς διαδρομῆς τῆς ἐθνικῆς λεωφόρου ποὺ διατέμνει τὸν νομόν, ὅπως καὶ ἡ υποβοήθησις τῶν ἀγροτῶν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν διαφορῶν ποικιλιῶν δένδρων εἰς ὠρισμένας περιοχάς, ἀποτελοῦν πειστικὴν ἀπόδειξιν τοῦ τί ἡμπορεῖ νὰ ἐπιτελέσῃ ὁ Ἕλληνας γεωργὸς καὶ ἀγρότης, ὅταν εὕρεθον ἄνθρωποι νὰ τὸν διαφωτίσουν καὶ νὰ τὸν ἐνισχύσουν.

Μεταπολεμικῶς πνέει ἀναμφιβόλως ἕνας ὑγιῆς ἀνεμος ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν γεωργικῶν καὶ παραγωγικῶν τούτων περιοχῶν. Ἄς καταβληθῇ ὅμως ἀκόμη μεγαλύτερα προσπάθεια καὶ ἄς ἐνθαρρυνθῶν καὶ ἄς ἀνισχυθῶν αἱ ἤδη ἀναληφθεῖσαι καὶ νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ ἐπι-

τυχία θὰ εἶναι μεγάλη. Ὑπάρχει εὐρὸ στάδιον εὐγενεῶς δράσεως καὶ ἀμίλλης τῶν γεωπόνων μας, τῶν δασολόγων, τῶν μηχανικῶν, τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων, ὅλων τῶν Ἑλλήνων γενικῶς καὶ εἰς τὸν τομέα αὐτὸν τῆς δένδροκαλλιέργειας καρποφόρων δένδρων, ἀρκεῖ νὰ μὴ τὸν περιφρονήσωμεν, ἀπερροφημένοι ἀπὸ τὰ κομματικὰ καὶ ὅλας τὰς μικρότητας ποὺ δυστυχῶς ἀπορροφοῦν, εἴτε τὸ ἀντιλαμβάνόμεθα εἴτε δὲν τὸ ἀντιλαμβάνόμεθα, καὶ τὸ ἐνδιαφέρον μας καὶ τὸν χρόνον μας καὶ τὴν ὑπόστασίν μας ὀλοκλήρον.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙ

Ἀγαπηταί «Ἀκτιῖνες»

Μετ' ἰδιαίτερου ἐνδιαφέροντος ἀνέγνωσα τὰς «Ἀπόψεις» τοῦ φύλλου τοῦ Νοεμβρίου ὅσον ἀφορᾷ τὰ δύο ἐξαιρετικῶς ἐπίκαιρα καὶ φλέγοντα διὰ τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν τῆς Πατρίδος ἡμῶν ζητήματα, τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν αὐξήσιν τῶν διδασκτρων καὶ τὴν τύχην τῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν διὰ λόγους σπουδῶν διατριβόντων νέων Ἑλλήνων. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὀφείλω νὰ τονίσω ὅτι ἀμφοτέρω τὰ ζητήματα τίθενται ἐπὶ τῆς μόνης ὀρθῆς δι' ἕκαστον βάσεως.

Α) Διὰ τὸ ζήτημα τῶν διδασκτρων καὶ ἐξετάστρων ὀρθῶς σημειοῦται ὅτι ἡ δαπάνη τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως δὲν εἶναι δικαίον νὰ βαρύνῃ κυρίως τὴν ὀλότητα, ὡς ἡ τῆς στοιχειώδους ἢ μέχρις ἐνὸς σημείου καὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἀλλὰ πρὸ παντὸς τοὺς ἐκ ταύτης ὠφελουμένους. Ἄλλο δὲ εἶναι τὸ ζήτημα, ἐάν, ὡς ὀρθῶς ἐπίσης παρατηρεῖται, εἶναι καθήκον τοῦ ἐκπροσωποῦντος τὴν ὀλότητα κράτους κλπ. νὰ ἐνισχύσῃ δι' ὑποτροφίῶν κλπ. τοὺς διακρινομένους διὰ τὸ ἦθος, τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν ἐπίδοσιν εἰς τὰς σπουδὰς νέους. Τὴν μὴ ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος τούτου δὲν νομιμοποιοῦνται νὰ ἐπικαλεσθῶν καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον, ὁ ὁποῖος εἶναι βέβαιον ὅτι θὰ ἀποβῇ εἰς βάρος των, προβάλοντες τὴν «πενίαν των», οἱ μὴ ἔχοντες τὰ ἀνωτέρω προσόντα, πολλῶν δὲ μᾶλλον δὲν δικαιούνται νὰ ζητοῦν νὰ ἐπιρρίπτωνται αἱ πρὸς χάριν των γινόμεναι δαπάναι εἰς τοὺς ἀριστείς ἢ τὴν ὀλότητα. Ἡ κοινωνία ὀφείλει νὰ ἀφίην ἐλευθέραν τὴν ὁδὸν πρὸς ἀνωτέρας σπουδὰς πρὸς πάντα δυνάμενον πρὸς τοῦτο, οὐδὲν ὅμως καθήκον ἔχει νὰ βοηθῇ τοὺς μετρίους ἢ καὶ τοὺς κάτω τοῦ μετρίου, ὡς δὲν πράττει, οὔτε ὑπεστηρίχθη ὅτι ὀφείλει νὰ πράττῃ, διὰ τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν ἐκμάθησιν τέχνης μετρίως ἢ κάτω τοῦ μετρίου.

Ἐχει συμφέρον καὶ καθήκον νὰ προωθῇ τοὺς

ἐλεκτούς κατὰ τὰ πνευματικά καὶ ἠθικά προσόντα. Ἐξ ἄλλου, ὅταν δίδονται ἐπαγγελίαι περὶ παροχῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως, πρέπει νὰ ἐκπληρῶνται αὐταὶ ἡ τοῦλάχιστον νὰ δημιουργοῦνται καὶ νὰ διατηρῶνται αἱ ἐξωτερικαὶ καὶ ἐσωτερικαὶ προϋποθέσεις τῆς πραγματοποιήσεως αὐτῶν. Ἄνευ τούτου δὲν δύνανται νὰ ζητῶνται αἱ ἀντιστάθμισμα αὐτῶν ἀποτελοῦσαι παροχαὶ τῶν ἐνδιαφερομένων, πολλῶ δὲ μᾶλλον νὰ ἐπιβάλλονται αὐξήσεις αὐτῶν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν εἶδον ἢ δὲν ἤκουσα νὰ ἀναγράφεται εἰς τὰ αἰτήματα τῶν φοιτητῶν, οὔτε νὰ περιλαμβάνεται εἰς τὰ παράπονα, τὰ ὁποῖα προεβάλλοντο πρὸς δικαιολογίαν τῆς ἐξ ἀφορμῆς τῆς αὐξήσεως τῶν διδασκτρων κλπ. κηρυχθεῖσας ἀπεργίας. Δὲν ἤκουσα π.χ. νὰ διατυποῦται παράπονον διὰ τὴν ἀνυπαρξίαν Πανεπιστημιακῆς Βιβλιοθήκης, διὰ τὴν μὴ ἐπέκτασιν τοῦ Οἴκου τοῦ φοιτητοῦ καὶ τῆς φοιτητρίας, διὰ τὴν ἔλλειψιν στοιχειωδῶν ἀνέσεων διὰ τὴν ἐργασίαν τοῦ φοιτητοῦ κλπ. Καθ' ὅσον δὲ ἐνθυμοῦμαι, παρόμοιον αἴτημα δὲν φαίνεται νὰ περιελήφθῃ καὶ ἄλλοτε εἰς ὑπομνήματα φοιτητῶν, ὑποβληθέντα ἐξ ἀφορμῆς ἄλλων ἀπεργιῶν. Ἡ σειρά αὕτη τῶν σκέψεων δὲν παρέχει εὐκαιρίαν ἵνα ἀσχοληθῶ ἀπ' εὐθείας καὶ μὲ τὴν τελευταίαν φοιτητικὴν ἀπεργίαν. Ἐν μόνον θὰ ἠδυνάμην νὰ παρατηρήσω : Ἡ ἐξ αὐτῆς, μάλιστα ὡς ἐκ τῆς ἐξελέξεως, τῆς διαρκείας καὶ τοῦ τρόπου τοῦ τερατισμοῦ προκληθεῖσα ζημία εἶναι τοιαύτη καὶ τοσαύτη διὰ πάντας καὶ ἰδίᾳ διὰ τοὺς σπουδαστάς, ὥστε οὐδὲ πολλοστημόριον αὐτῆς θὰ ἠδύνατο νὰ καλυφθῇ καὶ ἐὰν ἐγίνοντο δεκτὰ οὐ μόνον τὰ ὑποβληθέντα, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ ὑποβληθέντα, οὐσιαστικῶς δὲ ἀπείρως σπουδαιότερα καὶ δεδικαιολογημένα παράπονα.

Β) Τὸ ζήτημα τῶν εἰς τὴν ἀλλοπαθίαν διὰ σπουδὰς διαβιόντων νέων, καλῶς ἐπίσης τοποθετεῖται εἰς τὰς «ἀπόψεις» τῶν «Ἀκτινῶν». Εἶναι γενικὴ πρᾶγματι ἡ ἐντύπωσις πάντων, ὅσοι μεταβαίνουν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν καὶ ἐρχονται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν, τῶν ἀρμόδιων καθηγητῶν καὶ ἄλλων ὅτι δύο τινὰ συμβαίνουν : α) Οἱ περατώσαντες ἐνταῦθα τὰς σπουδὰς τῶν καὶ μεταβαίνοντες εἰς ἀλλοδαπὴν πρὸς ἐξακολούθησιν αὐτῶν ἢ εἰδικέουσιν, κατὰ κανόνα τοῦλάχιστον οὐ μόνον ἀπλῶς ἐπιτυχάνουν ἀλλὰ καὶ συνήθως διακρίνονται κατὰ τρόπον τιμῶντα καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ Ἱδρύματα, ἐξ ὧν προέρχονται καὶ β) Οἱ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐξ ἄλλου ἀργίζοντες τὰς σπουδὰς τῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν, ἀτυχῶς εἰς τὰς περισοτέρας τῶν περιπτώσεων ἀποτυγχάνουν. Καὶ οἱ λόγοι τῆς ἀποτυχίας εἶναι πολλοὶ καὶ διάφοροι φύσεως. Ἐνίοτε ἀτυχῶς δὲν περιορίζεται τὸ πρᾶγμα εἰς ἀπλὴν ἀποτυχίαν, ἀλλ' ἔχει καὶ θλιβερωτέρας ἐξελίξεις. Εἶναι ἐπομένως πρόδηλον ὅτι δεόν νὰ λαμβάνονται ἐκάστοτε ἐκεῖνα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ἐνθαρρύνουν καὶ ἐνισχύουν τὴν πρώτην προσπάθειαν, ἐμμηδενίζουσι δὲ ἢ τοῦλάχιστον περιορίζουν τοὺς κινδύνους τῆς δευτέρας τάσεως. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνήκουν ἢ δημιουργία καὶ αὐξήσις τῶν ὑποτροφιῶν, καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δεόν νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ ἀξιο-

λογος προσπάθεια, τὴν ὁποίαν καταβάλλει ἀπὸ τινος τὸ Ἱδρυμα Κρατικῶν Ὑποτροφιῶν, εἰς δὲ τὴν δευτέραν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπαχθῶσιν ἢ δημιουργία καὶ ἡ αὐξήσις τῶν προϋποθέσεων, δι' ὧν τὰ Ἀνώτατα Ἐκπαιδευτικά Ἱδρύματα θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἐκπαιδεύσουν μεγαλύτερον ἢ σημερινὸν ἀριθμὸν σπουδαστῶν, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ ἡ μὴ παροχὴ ἀδείας ταξιδίου ἢ ἡ μὴ χορήγησις συναλλάγματος εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους κλπ. Πάντως δὲν ἐπιτρέπεται περαιτέρω ἀνακονὴ ἀνευ μεγάλων κινδύνων.

Ἰγμέτερος
Γ. Θ. ΡΑΜΜΟΣ
Καθηγητῆς τῆς Νομικῆς Σχολῆς
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΡΧΙΑ

Ἄγαπηται « Ἀκτινῆς »,

Τονίζεται συχνὰ ἡ σημειουμένη ἐγκατάλειψις τῆς ἐπαρχίας ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς καὶ ὁ συνουσιασμός τῶν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἢ καὶ μερικὰς ἄλλας μεγάλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἡ ἐγκατάλειψις αὕτη εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν μεταπολεμικῶς δημιουργηθεισῶν συνθηκῶν καὶ τῆς ἐγκαταλείψεως καὶ ἀδιαφορίας τοῦ κέντρου καὶ τοῦ κράτους πρὸς τὴν ἐπαρχίαν καὶ μάλιστα τὴν ὄρεινὴν. Ἀμφότερα αὐτὰ ἀποτελοῦν γεγονότα ἀδιαμφισβήτητα, τὰ ὁποῖα διαπιστώνει ἡ πραγματικότης.

Ὅμως δὲν θὰ πρέπει τὰ γεγονότα αὐτὰ νὰ τὰ ὑπερβάλλωμεν καὶ νὰ τὰ ὑπερτονίζωμεν καὶ νὰ δημιουργοῦμεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι βαίνομεν κατ' ἀνάγκην καὶ μοιραίως πρὸς τὴν πλήρη ἀπονέκρωσιν καὶ τὸν θάνατον τῆς ἐπαρχίας. Διότι, οὔτε ἀληθὲς εἶναι τοῦτο, οὔτε συντελεστικόν εἰς τὴν μελλοντικὴν ἐξέλιξιν καὶ πρόδον τῆς χώρας μας. Δὲν πρόκειται βεβαίως νὰ ἐπιχειρήσῃ ἀνάπτυσιν ὅλων τῶν ζητημάτων ποῦ σχετίζονται μὲ τὸ ὅλον θέμα, ἀλλ' ἀπλῶς νὰ παρουσιάσω μερικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα δίδουν εἰκόνα τῆς πραγματικότητος. Καὶ ὁμιλοῦν μόνον τῶν :

Εἶναι γεγονός ὅτι μετὰ τὴν κατοχὴν, τὸν συμμοριτοπόλεμον καὶ τὴν ἐπιστροφήν ἰδίως τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῶν συμμοριοπλήκτων εἰς τὰς πατρίδας τῶν, ἐγένετο ἐντατικὴ, ἐντατικωτάτη ἢ καλλιέργεια τῆς γῆς, ὥστε ἡ παραγωγή εἰς πολλὰ εἶδη νὰ ἐπληρῆσῃ τὴν προπολεμικὴν. Ἐπίσης πλεῖστα νέα εἶδη ἐκαλλιεργήθησαν ἢ ἐπεξετάθη ἡ καλλιέργειά τῶν εἰς ἄλλα μέρη, ὅπως εἶναι ἡ ὄρυζα, ὁ βαμβάξ, ἡ πατάτα, διάφορα λαχανικά καὶ ὄσπρια, ὥστε νὰ ἔγωμεν πλουσιωτάτην ἀπόδοσιν καὶ παραγωγήν. Ποιοὶ ἔκαμαν τὰς ἐργασίας αὐτάς καὶ ἐπέτυχαν τοιαῦτα ἀποτελέσματα ; Οἱ Ἑλλήνες ἀργῶται καὶ γεωργοὶ μὲ τοὺς κόπους τῶν καὶ τὰς ἰκανότητάς τῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ζωοτεχνία ἀνεπτύχθη σημαντικῶς, ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ θαλασσοῦ πλοῦτου ὑπῆρξεν ἐξαιρετικὰ ἀποδοτικὴ διὰ τὴν ὅλην οἰκονομίαν.

Ποιοὶ οἱ ἐργασθέντες εἰς τοὺς τομεῖς αὐτοὺς ; Οἱ Ἑλλήνες ποιμένες καὶ ἀλιεῖς, οἱ ὁποῖοι νύκτα

καὶ ἡμέραν κοπιᾶζουσι καὶ μοχθοῦν εἰς τὰ βουνὰ καὶ τὰς θαλάσσας. Ὅλας αὐτὰς τὰς προόδους τὰς ἐπέτυχον ἄνθρωποι με μεγάλην ζωτικότητα, δημιουργικότητα καὶ σκληρὰν ἐργασίαν, ἀναμφίβολως. Δηλαδή πλῆθος Ἑλλήνων ποὺ ἀγαποῦν τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ ἐπιδίδονται με ζῆλον εἰς τὴν ἐντατικὴν ἐκμετάλλευσίν των. Εἰς τὴν πλοῦσίαν ἀπόδοσιν συνετέλεσεν ἀφ' ἑτέρου καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ κράτους παροχὴ νεωτάτων μηχανικῶν μέσων καλλιέργειας καὶ ἡ ὑπὸ πολλῶν εἰδικῶν (γεωπόνων, δασολόγων κλπ.) εἰσαγωγὴ νέων μεθόδων βελτιώσεως τῆς παραγωγῆς.

Ἡ ἐπαρχία εὐρίσκειται ἐν ἐξελίξει καὶ συνεχῶς καταβάλλει ἐντατικωτάτας προσπάθειαι διὰ νὰ ἀποδώσῃ τὸ μέγιστον εἰς ποσὸν καὶ ποιόν. Καὶ πράγματι ἔχει σημειώσῃ αἰσθητὴν αὐξήσιν καὶ ἡ ἐθνικὴ οἰκονομία ἔχει ὑποστῆ τὴν εὐεργετικὴν τῆς ἐπίδρασιν, ὅλοι δὲ στηρίζομεν πολλὰς ἐλπίδας εἰς τὴν δημιουργικὴν αὐτὴν ἐργασίαν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαρχίας. Εἰς τοῦτο ἔχει συντελέσει πολὺ καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς συνεταϊριστικῆς ἰδέας μεταξὺ τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῶν ἀγροτῶν καὶ γεωργῶν, οἱ ὅποιοι ἀπολαμβάνουσι ἤδη τὰ ἀγαθὰ τῆς.

Θὰ πρέπει ὅμως ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος νὰ ὁμολογηθῆ ὅτι ἕνα μέρος τῶν κατοίκων τῶν ἐπαρχιῶν συνεχῶς ἔρχεται εἰς τὴν πρωτεύουσιν, διότι πιστεύει ὅτι εἰς αὐτὴν ἡ ζωὴ εἶναι ἀνωτέρα, οἱ ὅροι ἐργασίας καὶ διαβίωσιν καλύτεροι. Τὸ ὅλον τοῦτο ρεῦμα δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ ἀναστειλώμεν. Ἀποτελεῖ, εἰς ἕνα βαθμὸν, νόμον βιολογικόν, καθ' ὃν, οἱ εἰς τὰς πόλεις καὶ μεγαλοπόλεις ἐκ τῶν ὄρεινῶν χωρίων συνωθούμενοι, συνεχῶς ἐξελισσόμενοι, ἐκφυλίζονται. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς ἕνα βαθμὸν αἱ ἐπαρχίαι θὰ τροφοδοτοῦν τὴν πρωτεύουσιν πάντοτε με νέον αἷμα, τοῦ ὁποίου ἔχει καὶ θὰ ἔχη ἀνάγκην. Δυνάμεθα ὅμως καὶ ἔχομεν καθήκον νὰ τὸ περιορίσωμεν. Καὶ θὰ τὸ ἐπιτύχωμεν αὐτὸ, ἂν ἐνδιαφερθῶμεν περισσώτερον διὰ τὴν ἐπαρχίαν, ἂν προσέξωμεν τὸν Ἕλληνα ἀγρότην καὶ γεωργόν, τὸν μικροῖδιοκτήτην, τὸν σκληρῶς ἐργαζόμενον καὶ τὸν ἐργάτην, ὅλους αὐτοὺς ποὺ διαρκῶς μοχθοῦν διὰ νὰ ἀποδώσῃ ἡ γῆ τὸν πλοῦτον τῆς καὶ νὰ χαροῦμεν ὅλοι τὴν χαρὰν τῶν δώρων τῆς Δημιουργίας.

Νὰ δεῖξωμεν μεγαλύτεραν καὶ ἔμπρακτον στοργὴν διὰ τὴν ἐπαρχίαν καὶ τοὺς κατοίκους τῆς. Νὰ ἐνδιαφερθῶμεν διὰ τὴν περισσώτερον ἀξιοποίησιν τῆς ἐργασίας του, διὰ τὴν καλύτεραν τοποθέτησιν τῶν εἰδῶν τῆς παραγωγῆς του καὶ τὴν ἐπιτυχηθῆ διάθεσιν αὐτῶν τὴν ἀποφυγὴν τῶν μεσαζόντων — τρίτων καὶ τετάρτων προσώπων — οἱ ὅποιοι καὶ τὸν παραγωγὸν ζημιώουσι, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατοίκους τῶν μεγαλοπόλεων ὅχι ὀλιγώτερον. Νὰ ἐνισχύσωμεν τὰς ὄρεινὰς ἰδίαις περιουσίας με εἶδη πρώτης ἀνάγκης εἰς τιμὰς προσιτάς δι' αὐτάς· νὰ τοὺς δώσωμεν λατρικὴν περίθαλψιν, νὰ τοὺς παράσχωμεν κάποιαν, ἔστω καὶ στοιχειώδη, κοινωνικὴν πρόνοιαν. Εἰ δυνατόν νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἀσφαλίσωμεν κατὰ κάποιον τρόπον τὸν κάθε κάτοικον τῆς ἐπαρχίας. Ἀκόμη νὰ τοῦ δώσωμεν καὶ κάποιαν ψυχαγωγίαν, κάποιον πολιτισμὸν, κάποιαν κοινωνικότητα.

Βεβαίως, δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἔχει σημειωθῆ μία σημαντικὴ πρόοδος εἰς ἀρκετοὺς ἐκ τῶν ἄνω τομέων. Διότι καὶ νοσοκομεῖα ἀρκετὰ ἔχουν ἰδρυθῆ καὶ ἐπιτυχῶς λειτουργοῦν, καὶ παιδικοὶ σταθμοὶ εἰς τοὺς ὑποίους αἱ ἐργαζόμενα μητέρες στέλλουσι τὰ παιδιά των καὶ εἶναι ἐλεύθεραι διὰ νὰ ἐργασθοῦν, καὶ κέντρα κοινωνικῆς προνοίας, καὶ σπῖτια τοῦ παιδιοῦ καὶ ἀγροτολέσχει καὶ τεχνικαὶ σχολαὶ διὰ νὰ τροφοδοτοῦν τὴν ἐπαρχίαν με εἰδικούς τεχνίτας καὶ ἄλλα ἀνάλογα ἔργα. Ὅμως ὑπολείπονται πολλὰ. Καὶ πρέπει νὰ γίνωμεν, διότι ἡ ἐπαρχία δίδει ζωὴν εἰς ὅλον τὸ ἔθνος.

Ἀκόμη ἡ ἐπαρχία χρειάζεται καὶ θέλει τὴν πνευματικὴν συμπαράστασιν τῆς πρωτεύουσας. Ὁ ἐκπαιδευτικὸς καὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ καλὸς ἐκπρόσωπος τῆς Δικαιοσύνης — ὅλοι αὐτοὶ δίδουσι πολλὰ τὰ πνευματικά. Ὅμως θέλει περισσώτεραν πνευματικὴν τροφήν. Ἀξιετιμῶν προσπάθειαι τῶν τελευταίων ἐτῶν διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ χριστιανικὴν ἐνίσχυσιν καὶ καλλιέργειαν τῶν ὁμοεθνῶν μας, ὅπως γνωρίζουσι οἱ ἀναγνώσται τῶν « Ἀκτινῶν », μᾶς πείθουσι ὅτι ὁ λαὸς τῶν ἐπαρχιῶν εἶναι ἀνὸς καὶ ποθεῖ τὸ ὑγιές καὶ τὸ καλόν. Θέλει ἀνθρώπους ποὺ θὰ τοῦ δεῖξωμεν εὐλικρινῆ στοργὴν καὶ ἀγάπην. Καὶ αὐτὴν τὴν στοργὴν καὶ τὴν ἀγάπην πρέπει νὰ τὴν δεῖξωμεν με εὐλικρινεῖαν καὶ ἀπλότητα, ἀλλὰ κατὰ τρόπον πρακτικόν ὅλοι μας. Τὸ ἐπίσημον Κράτος, ἡ διοικούσα Ἐκκλησία, ἡ πνευματικὴ Ἠγασία, αἱ ποικίλαι πνευματικαὶ Ὄργανώσεις, ὅλοι μας.

Εἶναι τοῦτο συμφέρον μας καὶ καθήκον μας. Εἶναι στοιχειώδης ὀφειλὴ μας πρὸς αὐτὴν.

Μετὰ πολλῆς τῆς τιμῆς
ΔΗΜ. Δ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

ΔΙΑ ΤΑ ΧΩΡΙΑ ΜΑΣ

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Ἡμεῖς ποὺ ζῶμεν εἰς τὴν ἐλληνικὴν Ἐπαρχίαν βλέπομεν με κατάπληξιν ὅτι αἱ ἀρμόδια ὑπηρεσίαι τῶν Ὑπουργείων δὲν ἔχουν διάθεσιν νὰ ἀλλάξουν τακτικὴν εἰς τὴν προτεραιότητα τῆς μελέτης τῶν προβλημάτων τῆς Χώρας μας. Ἐπειτα ἀπὸ τὰ σγέδια καὶ τὰ ἐκτελούμενα ἔργα πρὸς ἀναμόρφωσιν τῆς πλατείας Ὀμονοίας τῶν Ἀθηνῶν, ἀνεγράφησαν πληροφορίαι σχετικῶς με τὴν μελετωμένην ἀναμόρφωσιν καὶ τῆς πλατείας Συντάγματος Ἀθηνῶν. Προφανῶς θὰ γίνῃ νέα διάθεσις ἑκατομμυρίων δραχμῶν διὰ τὸν ἐξωραϊσμὸν τῆς πρωτεύουσας. Μηχανικοὶ, πολεοδόμοι, ἀρχιτέκτονες, οικονομολόγοι, καθηγηταὶ Πολυτεχνείου, κλπ. ὅλοι συμφωνοῦν με τὰς ὑπηρεσίας τῶν Ὑπουργείων διὰ νέα ἔργα τῶν Ἀθηνῶν.

Αὐτὰ μελετοῦν καὶ αὐτὰ εἰσγγοῦνται.

Ἡμεῖς, ὅμως, ποὺ πιστεύομεν ὅτι Ἑλλάδα δὲν εἶναι μόνον ἡ Ἀθήνα ἀλλὰ ἡ Ἐπαρχία καὶ τὰ χωριά μας, αἰσθανόμεθα χρέος μας νὰ ἐψώ-

σων τὸ προάπονον καὶ τὴν διαμαρτυρίαν τῶν χωριῶν μας, ἰδίως τῶν 4.600 ὀρεινῶν χωριῶν μας, διότι ἐξακολουθεῖ ἡ ἀνίσος διανομὴ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ ἡ μελέτη μόνον τῶν προβλημάτων τῶν πόλεων.

Δυστυχῶς ἡ συνέχισις τῆς τακτικῆς αὐτῆς εἶναι ἄβλητος διὰ τὴν Πατρίδα.

Οἱ ἀρμόδιοι Ὑπουργοὶ καὶ οἰκονομολόγοι, ὅσοι τέλος διαχειρίζονται ὑπευθύνως τὸ δημόσιον χρῆμα, ἄς ἀλλάξουν τακτικὴν. Ἄς ἀρχίσουν πρῶτα ἀπὸ τὴν περιφέρειαν, ἀπὸ τὰ ὄρενά μας χωριά. Ἄς γίνουν ἐκεῖ πρῶτα τὰ ἀπαραίτητα ἔργα καὶ μετὰ νὰ συνεχισθοῦν τὰ ἐξωραϊστικά ἔργα τῆς Πρωτεύουσας. Πρέπει νὰ μελετηθοῦν πρῶτα αἱ ἀνάγκαι τῶν χωριῶν καὶ μετὰ τῶν Ἀθηνῶν.

Ἄν δὲν γίνῃ αὐτό, ἡ ἀστυφιλία θὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς ὑπαίθρου. Τὰ χωριά ἐρημώθουν. Οἱ νέοι ζαλιζοῦνται ἀπὸ τὴν συνεχῶς ἐξωραϊζομένην Πρωτεύουσαν καὶ φεύγουν διὰ τὴν Ἀθήνα.

Ἀναφέρουμε ἓνα μόνον παράδειγμα : Εἰς τὸ χωριὸν Πλατάνια τῆς Τριφυλίας δὲν ὑπάρχει οὔτε σχολικὸν κτίριον, οὔτε διδασκαλός. Καί, ὅμως, αὐτὸ τὸ ὄρειον χωριὸν ἔδωκεν εἰς τὴν Πατρίδα τοὺς καλύτερους στρατιώτας, ἀξιωματικούς, ὑπαλλήλους, ἐκπαιδευτικούς, δικηγόρους ἱατροὺς κ.λ.π. Καὶ ἐρωτᾶται : Τί πρέπει νὰ σκεφθοῦν οἱ κάτοικοι αὐτοῦ τοῦ χωριοῦ καὶ ποῖον δρόμον πρέπει μ' ἀκολουθήσουν, ἀφοῦ δὲν ἔχουν τοῦλάχιστον δάσκαλον καὶ σχολεῖον ; Ἔως πότε θὰ περιμένωμεν μίαν ἀντίδρασιν σοβαρὰν καὶ ἐπίσημον κατὰ τοῦ πνεύματος καταστρεπτικοῦ ἀνέμου τῆς ἀστυφιλίας ;

Μετὰ τιμῆς

ΚΟΣΜΑΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΟΣ

Κυπαρισσία

Διηγηόρος, τέως Ἐπαρχος Κονίτσης

Χ.Ε.Φ.Α.

Ἄγαπηταὶ « Ἀκτίνες »

Τὸ σημεῖωμα τοῦ κ. Μποζῶνη, ἐξ ἀφορμῆς τῆς προβολῆς τῶν « Ἐκκλησιαζουσῶν », γιὰ τὸν Ἀριστοφάνη ἐδημιούργησε πολλὸν θόρυβον εἰς τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους· εἰδικώτερα οἱ κλασσικοὶ φιλόλογοι ἐξέφρασαν καὶ δημοσίᾳ τὴν ὀξείαν ἀντίθεσίν του.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς τὸ δημοσίωμα καὶ εἰς δημιουργεῖ πολλὰ ἐρωτήματα καὶ ἀφίνει κενά. Ἦτο δυνατόν τὸ Ἐθνικὸν νὰ ἀγνοήσῃ τὴν κωμῶδιαν, ποῦ δὲν εἶναι κατώτερον θεατρικὸν εἶδος, τὴν στιγμὴν ποῦ εἶχεν εἰς τὸ ἐνεργητικὸν του τὸ ἀνέβασμα τῶν τραγωδιῶν ; Ἐπειτα τὸ βαθύτερον νόημα τῆς Ἀριστοφανεῖου κωμωδίας εἶναι τὸ ἐπιθέμενον ὑπὸ τοῦ συνεργάτου σας ; Ἀκόμη ἐὰν ὁ Ἀριστοφάνης δὲν κατορθῶναι σήμερα νὰ διδάξῃ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ δεχθοῦμε πὼς μειώνει τὴν πνευματικὴν, ἱστοριοθεατρικὴν καὶ καλαισθητικὴν ἀνάπτυξιν τῶν θεατῶν ; Δὲν

μπορεῖ νὰ ἀφίση ἀδιάφορο τὸ κοινὸν ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν καὶ νὰ τὸν τέρψῃ σὰν τέχνη ;

Καὶ ἂν εἶναι βάσιμη ἡ ἀμφισβήτησις τῆς ἠθικῆς διδαχῆς τοῦ Ἀριστοφάνους, μήπως δὲν ἐλέχθη κατὰ τέτοιον καὶ γιὰ τὸ ἔργον τοῦ Σωκράτους ; Ὅσον διὰ τὸ ζήτημα τῶν ἀσέμνων ἐκφράσεων καὶ μερικῶν θρησκευτικῶν κείμενων δὲν ὑστεροῦν. Θὰ τὰ καταργήσωμεν λοιπὸν ;

Σήμερα εἶναι ἀπαράδεκτον ἓνας καλλιτέχνης νὰ κατασκευάσῃ τὸ ἀγάλμα ἐνὸς συγχρόνου Ἐθνικοῦ ἥρωος ἢ Ἀγίου γυμνόν. Συνεπῶς, κατὰ τὴν ἰδίαν λογικὴν (σχετικῶς μὲ τὸ πρόβλημα τοῦ Ἀριστ.) θὰ ἔπρεπε μίαν ὥραν πρῶτα νὰ καταθρονατισθῶμεν τὸν Ἐρμῆν τοῦ Πραξιτέλους καὶ νὰ θρασώσωμεν τὰς παραστάσεις τῶν Ὀλυμπίων ἀετωμάτων. Μὰ αὐτὸ θὰ ἦτο ἐθνικὴ αὐτοκαταστροφὴ τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ὅσον διὰ τὴν ἐπίκλησιν τῶν γυμνῶν ξένων φιλόλογων ἐπὶ τοῦ θέματος δὲν τὰς δεχόμεθα τόσον εὐχαρίστως, ὅσον τὰς γραμματικὰς καὶ φιλολογικὰς τῶν ἐργασίας ἐπὶ τῶν χειρογράφων καὶ τῶν ἐκδόσεων. Διότι ἐδῶ χριάζεται Ἑλληνικὸν Μεσογειακὸν αἰσθητήριον καὶ Ἑλληνικὴ συνέδῃσις. Καὶ εἶναι αὐτὰ ποὺ τοὺς λείπουν.

Μετὰ τιμῆς

ΤΕΛΕΙΟΦ. ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

Σ.Α. Δημοσιεύουμε τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολὴν παραλείποντες τὴν ὑπογραφήν τὴν ὁποῖαν αὐτὴ φέρει, διότι φειδόμεθα τοῦ ἐπιστολογράφου, ὅστις γράφει ὅ, τι γράφει, ἐνῶ οὔτε τὰς παραστάσεις τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου παρηκολούθησε οὔτε, ἴσως, Ἀριστοφάνους ἔργον ἐδιέβασεν εἰς τὴν ζωὴν του. Εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο καταλήγομεν, διὰ νὰ μὴ καταλογίσωμεν εἰς τὸν ἐπιστολογράφον κακὴν πίστιν. Διότι κακὴ πίστις, ὅγκοι κακῆς πίστεως, Ἰμαλαία κακῆς πίστεως χρειάζονται διὰ νὰ παραλληλίσῃ κανεὶς τὰς κωμωδίας τοῦ Ἀριστοφάνους μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ... Σωκράτους, ἔστω καὶ ἐξ ἐπόψεως τῶν κατηγοριῶν ποῦ διετυπώθησαν κατὰ τοῦ δευτέρου. Ἄν, ἐξ ἄλλου, δὲν κατόρθωσεν ἀκόμη ὁ ὑπεραπιστῆς τοῦ Ἀριστοφάνους νὰ ἀντιληφθῇ τὴν διαφορὰν ποῦ χωρίζει τὸ γυμνὸν ἀπὸ τὴν αἰσχρολογίαν τὴν συνεχῆ καὶ ἀδιάκοπον, ἴσως τὸ κατορθώσῃ βραδύτερον. Ἀλλὰ τὰ θρησκευτικὰ κείμενα ποῦ « δὲν ὑστεροῦν » τοῦ Ἀριστοφάνους εἰς ἀσέμνους ἐκφράσεις ποῦ τὰ εἶδε ; Δὲν παίρνει, ἔστω καὶ τώρα, καμμιά εἰκασοσιὰ στίχους ἀπὸ τὰς « Ἐκκλησιαζουσας » νὰ μᾶς εὔρῃ τὸ ἀντίστοιχον εἰς... θρησκευτικὰ κείμενα ; Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν « ἱστοριοθεατρικὴν » καὶ « καλαισθητικὴν ἀνάπτυξιν » εἰς τὸ « μεσογειακὸν αἰσθητήριον » κλπ. θὰ ἦτο καλύτερον νὰ ἀφήσῃ νὰ ὁμιλοῦν περὶ τοιούτων πραγμάτων ἐκεῖνοι ποῦ τὰ καταλαβαίνουν καὶ μὲ τοὺς ὁποίους εἶναι σοβαρὸν νὰ συζητήσωμεν. Ἐκτος ἂν ἐβῆ νὰ προβάλλῃ τὰς ἀντιλήψεις του ὡς « χριστιανικὰς » καὶ νὰ ἰδρύσῃ ἴσως καὶ « Χριστιανικὴν Ἐνωσιν Φίλων τοῦ Ἀριστοφάνους » (ΧΕΦΑ) !

Ἄς φροντίσῃ λοιπὸν διὰ τὸ πτυχίον του καλῶ-

τερα ὁ «τελειόφοιτος τῆς φιλολογίας». Καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἄς ἔχῃ ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὸ «καταθρυματιζῶ» γράφεται μὲ δύο μ καὶ τὸ «χρειάζεται» μὲ ει.

Ο ΤΟΥΝΒΕΕ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Ἄγαπηται Ἀκτινες,

Τὸ προσφάτως ἐκδοθὲν βιβλίον τοῦ διασήμου ἱστορικοῦ Arnold Toynbee «πῶς βλέπει ἕνας ἱστορικῶς τὴν Θρησκείαν» (An Historian's Approach to Religion) ἔγινεν ἀντικείμενον πολλῶν σχολίων καὶ δημοσιογραφικῶν συζητήσεων, πού, ὡς φαίνεται, εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχήν. Τὸ ἐν λόγῳ ἔργον, ὅπως ὁμολογεῖ ὁ συγγραφεύς, εἶναι καρπὸς τῶν ἐρευνῶν τοῦ διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς γνωστῆς δεκατῆς ἱστορικῆς ἐργασίας του.

«Δὲν ἀνέμενα ὅτι θὰ παρίστατο ἀνάγκη νὰ ἀριερώσω τόσον χρόνον εἰς τὴν Θρησκείαν κατὰ τὴν περίοδον τῶν μελετῶν καὶ ἱστορικῶν μου ἐρευνῶν. Ὅσον ὅμως ἐπροχώρουν εἰς αὐτάς, τόσον περισσότερο συναντοῦσα τὸν παράγοντα τῆς θρησκείας εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀνθρωπότητος», γράφει ὁ συγγραφεύς. Διὸ καὶ ἡ συγγραφή τοῦ σχολιαζομένου βιβλίου.

Τὰ σημεῖα δὲ πού διήγειραν δυσμενεῖς κρίσεις μεταξὺ ἐκκλησιαστικῶν καὶ θεολογικῶν κύκλων, εἰς βαθμὸν μάλιστα πού νὰ ἀμβισβητηθῇ ἡ ἀξία τοῦ συγγραφέως καὶ ὡς ἱστορικοῦ ἀκόμη, εἶναι τὰ ἐξῆς: πρῶτον ἀποδίδει κατὰ τινὰ τρόπον ἴσῃ ἀξίαν εἰς ὅλας τὰς θρησκείας μὲ ἀνάλογον εἰς ἑκάστην ἀποστολήν, καὶ δεύτερον ἡ ἐκκλησίαι τὴν ὁποῖαν κάνει νὰ δεικνύωμεν ὄχι μόνον ἀνεκτικότητα ἀλλὰ καὶ κατανόησιν καὶ ἐκτίμησιν εἰς τὰς μὴ χριστιανικὰς θρησκείας.

Τὸ καθ' αὐτὸ ὅμως μήνυμα τοῦ ἐπιφανοῦς ἱστορικοῦ εὐρίσκεται εἰς τοὺς ἐξῆς λόγους, τοὺς ὁποῖους καὶ εἰς τὸ παρελθὸν μὲ παρρησίαν εἶχεν ἐκφράσει. Ἄφου πρῶτον διαγράψῃ τὴν πορείαν τῆς θρησκείας ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῆς ἀνατολῆς τῶν πρωτόγονων θρησκειῶν, πού εἶναι καὶ αὐτὰ ἀποτέλεσμα τῆς διαφθορᾶς τῆς ἀργεχόνου Ἄποκαλύψεως, σταματᾷ καὶ προσδίδει ἰδιαιτέρων ἔμφρασιν εἰς τὰ συντριπτικὰ ἀποτελέσματα πού ἐπέφεραν τὴ «κοσμικοποίησις» (secularization) τῆς ζωῆς κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα. Ἄποφαίνεται δὲ ὅτι ἡ μεγίστη ἀνάγκη τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου εἶναι «νὰ θέσῃ τοὺς πόδας του καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ὁδοῦ». Μόνον μία τοιαύτη ἐπιστροφή θὰ ἀποτρέψῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν ἐγωκεντρικὸν του καὶ θὰ τὸν καταστήσῃ Θεοκεντρικόν. Μόνον μία τοιοῦτου εἶδους ἀπόφασις θὰ τὸν ὀδηγήσῃ ἀπὸ τὴν λατρείαν τοῦ ἑαυτοῦ τὸν εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ.

Μετ' ἐκτιμήσεως καὶ πολλῆς ἀγάπης

ΔΗΜ. Ι. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΣ

ιερέυς.

Perth Amboy, N.J. U.S.A.

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ

Ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς συζητήσεως

Μεγάλη συζήτησις ἡ μᾶλλον μεγάλη καὶ ὁμαδικὴ ἐπίθεσις ἔγινε τὸν τελευταῖο καιρὸ ἀπὸ τῆς στῆλης μιᾶς ἀγορευμένης ἐφημερίδος — τῶν «Νέων» — ἐναντίον τῆς ἀποφάσεως μιᾶς κρατικῆς ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν τιμητικὴ ἀπονομὴ «ἠύξημένης συντάξεως» στὸν θεατρικὸν συγγραφέα Δημήτρην Μπόγγρη. Ἡ ἐπίθεσις ἔγινε ὄχι γιὰ τὴν ἀπονομὴ τῆς συντάξεως, πού τὴν παραδέχονται ὅλοι, ἀλλὰ γιὰ τὸ σκεπτικὸν τῆς ἀποφάσεως καὶ πῶς συγκεκριμένα γιὰ δύο κυρίως λόγους: Πρῶτα διότι ἡ ἀπόφασις, γιὰ νὰ ἐξάρῃ τὴν ἑλληνικότητα καὶ τὴν ἠθικὴ ποιότητα τῶν ἔργων τοῦ Μπόγγρη, ἐμείωσε τὸ σύνολον τῆς ὅλης θεατρικῆς παραγωγῆς τοῦ τόπου, πού τὴν παρουσάζει εἴτε νὰ εἶναι ἐπηρεασμένη ἀπὸ «φαντακικοὺς κομποδορβωτάς, πού καλλιεργοῦν τὴν ἀγωνίαν καὶ τὴν ἀπελπισίαν μὲ προθέσεις ἐξεγερτικὰς», εἴτε νὰ μιμῆται τὰ ἔργα «ξένων ἱκανῶν μὲν τεχνητῶν τῆς σκηρικῆς οἰκονομίας, μονοπλεύρων ὅμως καὶ χωρὶς διάκρισιν καλοῦ καὶ κακοῦ, διαλαλητῶν τῶν σκοτεινῶν δυνάμεων τῶν ἐνστικτῶν καὶ πάσης νοστροῆς ἀθλιότητος».

Ὁ δεύτερος καὶ σημαντικώτερος λόγος τῆς ἐπιθέσεως εἶναι ὅτι ἡ ἀπόφασις τῆς Ἐπιτροπῆς θέτει καὶ ὀρισμένες βασικὰς ἀρχάς, οἱ ὁποῖες, κατὰ τὴν γνώμην τῆς, ἐνῶ ἀποτελοῦν οὐσιαστικὰ καὶ ἀπαραίτητα συστατικὰ γιὰ ἕνα ἄξιον θεατρικὸν ἔργο, κατοχυρώνονται συγχρόνως καὶ ἀπὸ τὸ ἀρθρον 16 τοῦ συντάγματος, τὸ σχετικὸ μὲ τὴν «ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀγωγήν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδεολογικῶν κατευθύνσεων τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ».

Πῶς συγκεκριμένα, οἱ βασικὰς ἀρχές, πού θέτει τὸ ἔγγραφο τῆς ἐπιτροπῆς, εἶναι δύο: α') ὅτι τὸ θεατρικὸν ἔργο (ὅπως βέβαια καὶ κάθε ἔργο τέχνης) πρέπει νὰ ἔχῃ πνευματικὴν καὶ ἠθικὸν περιεχόμενον, αὐτὸ πού στὴν ἑλληνικὴν περίοδον λεγόταν «λόγος» καὶ στὴν χριστιανικὴν «πίστις» — «τὸ λογικὸν ἡμέρωμα καὶ ἡ ψυχικὴ ἀνάστασις τοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὴν σύμμετρον καλλιέργειαν τῶν ψυχικῶν ἱκανοτήτων του».

καὶ β) ὅτι τὸ λογοτεχνικὸν ἔργο καὶ προπάντων τὸ θεατρικόν, πού ἀποτείνεται καὶ συγκινεῖ μολύτερον ἀριθμὸν ἀνθρώπων, ἔχει «μεγάλην παιδευτικὴν σημασίαν» καὶ ἐπομένως ἀνάλογο μορφωτικὸν ρόλο, τὸν ἴδιον ρόλο, πού «ἐπαίξαν ἐπὶ αἰῶνας τὰ δημοτικὰ τραγούδια, τὰ παραμῦθια, οἱ θρύλλοι, οἱ χοροὶ, οἱ ρυθμοὶ καὶ ἡ λαϊκὴ καὶ θρησκευτικὴ τέχνη, πολῦτιμοι φορεῖς τῆς λεβεντιάς καὶ τῶν ἀνθρωπιστικῶν παραδόσεων καὶ μεγάλοι διδάσκαλοι τῆς εὐγενείας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ».

Αὐτὲς ὅμως τῆς ἀπόψεως τῆς ἐπιτροπῆς τῆς καταδικάζουν οἱ ἐπικριταὶ τῆς, διότι, ὅπως γράφουν, «ἀρνοῦνται τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως» καὶ ἀποτελοῦν «παρεμβατισμὸν στὴν τέχνην», ἀλλὰ καὶ διότι δὲν εἶναι παρὰ ἀντιπνευματικὴ «ἠθικολογία», χρῆσιμη μόνον γιὰ νὰ γράφονται «χρηστομάθειες».

Τὸ θέμα εἶναι τόσο σημαντικό καὶ σοβαρό, πού ἀξίζει νὰ τὸ ἀντιμετωπίσουμε κι' ἐμεῖς με λίγα λόγια. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν ὅλη θεατρικὴ παραγωγὴ τοῦ τόπου, πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι με τὴν ἀπόλυτη καὶ χωρὶς ἐξαίρεσεις καταδικὴ τῆς ἑπιτροπῆς τὴν ἀδίκησε. Διότι, ἂν καὶ ὑπάρχουν ἀναμφισβήτητα καὶ σὲ μεγάλη ἔκταση καὶ βῆθμοι οἱ περιπτώσεις καὶ οἱ ἐκδηλώσεις πού διαπιστώνει ἡ ἑπιτροπὴ, ὑπάρχουν ἐπίσης ἀρκετοὶ συγγραφεῖς καὶ ἀρκετὰ ἔργα με γνήσιαν ἐλληνικότητα καὶ με πραγματικὴ πνευματικὸτητα καὶ ἠθικὴν υγιεία. Καὶ θὰ μπορούσαμε ἐδῶ ν' ἀναφέρουμε ἐνδεικτικὰ, ἂν ὄχι γιὰ τὸ σύνολο τοῦ ἔργου τους, ἀλλὰ γιὰ ὀρισμένα τουλάχιστον ἐπιτεύγματα τους, τὸν Γρηγόριο Ξενοπούλου, τὸν Παντελεὶ Χόρν, τὸν Σπύρο Μελλά καὶ ἀπὸ τοὺς νεώτερους τὸν Ἀγγελὸ Τερζάκη.

Λάθος ἐπίσης τῆς ἑπιτροπῆς ἦταν ν' ἀναφερθῆ στο ἄρθρο τοῦ συντάγματος, γιὰ νὰ στηρίξῃ σ' αὐτὸ τὴς ἀπόψεις τῆς. Ἐδῶσε ἔτσι τὴν ἀφορμὴ νὰ σχηματισθῆ ἡ ἐντύπωση ὅτι ἐπιδιώκει κρατικὴν ἐπέμβαση στὴ θεατρικὴ παραγωγὴ τοῦ τόπου. Καὶ αὐτὸ βέβαια εἶναι ἀπαράδεκτο. Διότι ἡ πνευματικὴ δημιουργία δὲν κανονίζεται — δὲν μπορεί, μὰ ὅσῃ καὶ πρέπει νὰ κανονίζεται — σύμφωνα με νομικὰς διατάξεις καὶ ἄρθρα ἀλλὰ σύμφωνα με τὴς βαθειὰς καὶ πηγαῖες παρορμήσεις τῆς ψυχῆς τοῦ συγγραφέως, με τὴς ἀρχὰς καὶ τὰ ἰδανικὰ, πού πιστεῖται καὶ ἀκολουθεῖται.

Φυσικὰ, αὐτὸ δὲν σημαίνει ἀσυδοσία καὶ δὲν μπορεί ὁ λογοτέχνης καὶ τὸ ἔργο του νὰ μὴν ὑπέχουν τὴς εὐθύνες — πνευματικὰς καὶ ἠθικὰς, ἀλλὰ καὶ νομικὰς ἀκόμη — πού ἐξυπακούει καὶ προκαλεῖ ἡ ἐλευθερία τῆς δημιουργίας. Ἀλλὰ ἡ βασικὴ αὐτῆ ἐλευθερία στὴν ἐμπνευση καὶ στὴν ἔκφραση τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν σκέψεων τοῦ συγγραφέως πρέπει πάντοτε νὰ ὑπάρχη — με τὴν αὐτονόητη βέβαια καὶ ἀπαραίτητη προϋπόθεση ὅτι ἡ πηγὴ τῆς ἐμπνεύσεως καὶ εἶναι καθαρὴ καὶ τὰ αἰσθημάτων καὶ οἱ σκέψεις υγιεῖς, σύμφωνα με τὸν νόμο τοῦ ἀληθινοῦ νοήματος καὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς τέχνης, πού εἶναι καὶ νόμος τοῦ πνεύματος καὶ νόμος τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἀλλὰ χαρακτηρίζουν ἐπίσης τὴς ἀπόψεις τῆς ἐπιτροπῆς ὡς « ἠθικολογία ». Καὶ τονίζουν ὅτι ἡ τέχνη δὲν εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἠθικολογῆ. Τὸ παραδεχόμεσθε. Δὲν εἶναι βέβαια ὑποχρεωμένη νὰ ἠθικολογῆ, ἀλλὰ εἶναι ἀσφαλῶς ὑποχρεωμένη νὰ μὴν ἀνθικολογῆ. Ἐφόσον εἶναι — καὶ εἶναι βέβαια — μιὰ ἀπὸ τὴς κυριώτερες ἀξίες τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι ὑποχρεωμένη ἀπὸ τὴν φύση τῆς καὶ ἀπὸ τὴν θέση τῆς νὰ ἐναρμονίζεται, νὰ συνεργάζεται καὶ νὰ συνταυτίζεται με τὴς ἄλλες ἀξίες καὶ με τὸ ὅλον πνεῦμα τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ. Ἀλλὰ πολὺ περισσότερο ἀκόμη εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ μὴν ἀντιβαίνει, νὰ μὴν προσροχρὴ καὶ νὰ μὴ βλάπτῃ, φθέρῃ καὶ καταστρέφῃ τὴς ἄλλες ἀξίες τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Διότι τότε παύει νὰ εἶναι ἀξίαν πολιτιστικὴ, παύει ἐπομένως νὰ εἶναι ἀληθινὴ τέχνη.

« Μόνος σκοπὸς τῆς τέχνης — γράφουν οἱ

ἴδιοι — εἶναι νὰ συγκινή, καὶ με τὴν συγκίνηση, με τὴν καλλιέργεια τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου, ν' ἀνεβάζῃ τὸν ἄνθρωπο σὲ ὑψηλότερο προορισμό ». Σύμφωνα καὶ σ' αὐτό. Ἀλλὰ ποιά εἶναι τάχα ἡ συγκίνησης ἐκείνη πού προκαλεῖ τὴν καλλιέργεια τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου καὶ ἀνεβάζει τὸν ἄνθρωπο σὲ ὑψηλότερο προορισμό; Ὅχι βέβαια ἡ ἐξωτερικὴ, ἡ ξέβαθη καὶ περαστικὴ ἐντύπωση, πού προκαλεῖ ἡ ἐπιτήδεια τεχνικὴ καὶ ἡ φανταχτερὴ μορφή ἐνὸς θεατρικοῦ ἢ ἄλλου λογοτεχνικοῦ ἔργου. Οὐτε ἡ παθολογικὴ ἀναταραχὴ καὶ ἡ ἐπιδερμικὴ διέγερσις, πού φέρνει ἡ ἐπιδέξια προπαγάνδα ἢ ὁ ὑπόλοιπος σεξουαλικὸς.

Αὐτὰ ὄχι μόνον δὲν ἔχουν καμμιά σχέση με τὴν ἐσωτερικὴ καλλιέργεια καὶ με τὸν ὑψηλὸ προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ, τὸ ἀντίθετο, ζυπνοῦν καὶ διεγείρουν τὰ ταπεινότερά του ἐνστικτα καὶ τὸν ἀπομακρύνουν καὶ τὸν ξεστρατίζουν ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ προορισμὸ του.

Μόνον ἡ βαθειὰ, σταθερὰ καὶ μόνιμη δόνησις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος — ἡ δόνησις πού ἐξαγνίζει καὶ πλαταίνει τὴν καρδιά καὶ ἀνανεώνει καὶ ἀνυψώνει τὴν σκέψη — αὐτὴ μόνον εἶναι ἡ ἀληθινὴ, ἡ ζωογόνα καὶ γόνιμη συγκίνησης, πού χαρίζει στὸν ἄνθρωπο τὴν πραγματικὴ συναίσθηση τοῦ ὑψηλοῦ προορισμοῦ του. Καὶ ἡ συγκίνησης αὐτὴ δὲν μπορεί νὰ προσέλθῃ παρὰ μόνον ἀπὸ τὸ καθαρὸ βάθος, τὴν γνήσια πνευματικὴ οὐσία, τὸ ὑγιὲς περιεχόμενο τοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου — καὶ ὅλα αὐτὰ βέβαια ἐκφρασμένα καὶ μορφοποιημένα με ἀληθινὴ καὶ ἀξία τέχνη.

* * *

Μὲ αὐτὲς τὴς προϋποθέσεις δὲν μπορεί ποτὲ ἓνα ἔργο τέχνης νὰ γίνη, ὅπως γράφουν, « χρηστομάθεια », ἐπειδὴ θὰ ἔχη ἠθικὸ περιεχόμενο. Μπερδεύουν ἀσφαλῶς τὸ « ἠθικὸ » με τὸ « ἠθικολογικὸ ». Ἡ « χρηστομάθεια ἠθικολογεῖ, διότι αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς. Ἐνῶ τὸ ἔργο τέχνης, καὶ ὅταν ἔχη ἠθικὸ περιεχόμενο, δὲν τὸ ἔχει θέσει ἐκ τῶν προτέρων ὡς ἀντικειμενικὸ τοῦ σκοποῦ.

Τὸ ἠθικὸ περιεχόμενο ἀπορρέει φυσιολογικὰ καὶ αὐτόματα ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ συγγραφέως πρῶτα-πρῶτα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν φύση τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων πού παρουσιάζει, ἀπὸ τὴν ἀξία τῆς ζωῆς πού ἀπεικονίζει, ἀπὸ τὴν σημασία τῆς συνθέσεως πού τεχνουργεῖ. Καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμα τὴν λάσπη, πού ἓνας ἀξίος τεχνίτης μπορεί νὰ μαζέψῃ ἀπὸ τὴς καταβόθρες τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, ἔχει τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν δύναμη νὰ πλάσῃ — ὅπως ὁ γλύπτης ἀπὸ τὸν πηλὸ — ἓνα καθαρὸ καὶ ὠραῖο ἔργο τέχνης, πού ν' ἀκτινοβολῆ τὴν εὐγένεια καὶ τὴν ὁμορφιά. Φτάνει νὰ πιάσῃ καὶ νὰ δουλέψῃ αὐτὴ τὴ λάσπη με χέρια τίμια καὶ με πρόθεση ἀγνή, καὶ νὰ τῆς ἐμφυσήσῃ τὴν θαυματουργικὴ πνοὴ τῶν ὑψηλῶν ἰδανικῶν.

Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ ἠθικὸ περιεχόμενο : μιὰ καθαρὴ πνοὴ, πού διαπνέει ἀπαλὰ, κάποτε καὶ ἀνεπαίσθητα, ὀλόκληρο τὸ ἔργο τέχνης καὶ τοῦ δίδει παλμὸ καὶ ζωντάνια καὶ τὸ γεμίζει,

ΓΙΑΤΙ ΣΠΟΥΔΑΖΟΜΕ ;

Δὲ θά μπορούσε εύκολα νά ἀμφισβητήσῃ κανείς, ὅτι εἶναι ἐλάχιστα ἱκανοποιητικὸς ὁ προσανατολισμὸς τῶν φοιτητῶν, ἀπέναντι στοῦ τόσο ἀπλό ἐρώτημα : « Γιατί σπουδάζουμε ; » ; Κάποιες παλιές ἱστορίες γιὰ κλίσι καὶ ἀγάπη στὴν ἐπιστήμη, φαίνεται νάχουν οὐσιαστικὰ ξεπεραστῆ καὶ τὸ κριτήριό ποὺ ἐπικρατεῖ φανερὰ εἶναι ἡ δυνατότης ἐνὸς καλοῦ μισθοῦ ἢ τῆ ἱκανοποιητικὰ ἐλεύθερα κέρδη ποὺ θά προσφέρῃ τὸ δίπλωμα.

Κρύβουν ἴσως πολλὴ γενικότητα οἱ διαπιστώσεις αὐτές, μὰ ἐκεῖνο ποὺ δὲν μποροῦν νά κρύψουν εἶναι ἡ φανερὴ τους ἀλήθεια.

Βλέπετε, τὸ μέτρο μιᾶς ἱκανοποιητικῆς οικονομικῆς ἀποδόσεως, εἶναι καθολικὸ σήμερα γιὰ τὴν μέτρησι τῶν ἀξιών, καὶ ἐπομένως δὲν θά μπορούσαν νά μείνουν ἀνετηρέαστα τὰ ἀμφιθέατρα καὶ οἱ διάδρομοι.

Δὲν χρειάζεται παρὰ ἓνα προσγειωμένο σκῦψιμο στὴ φοιτητικὴ πραγματικότητα γιὰ νά τὸ ἀντιληφθῆ κανεῖς.

Ἵσως χαρακτηριστικὴ ἐκδήλωσις μιᾶς τέτοιας νοοτροπίας εἶναι ἡ ταυτόχρονος ὑποψηφιότης σὲ Σχολές μὲ κοινὰ εἰσαγωγικὰ μαθήματα, ἀλλὰ μὲ ἐντελῶς διαφορετικὸ πεδίο ἐρεῦνης καὶ διαφορετικὴ ἐπαγγελματικὴ καριέρα.

Πῶς νά κάνουμε, ὅλες οἱ χάρες καὶ οἱ χαρὲς μιᾶς ἐπιστήμης πηγαίνουν στὴν ἀκρῆ, ὅταν προβάλεται ἡ δυνατότης γιὰ ἓνα ἀπολαυστικὸ βούτηγμα στὴ φτηνὴ μετριότητα μιᾶς ἀνετης μικροαστικῆς ζωῆς. Ἐνα σπιτάκι στὴν ἐξοχῆ, ἓνα αὐτοκίνητο ἴσως, καὶ τὰ παρόμοια.

Τὰ ὑπόλοιπα, γιὰ ἔσωτερικὲς ἀνάγκες κλπ. ἀπτονται ἴσως πολλῆς φιλολογίας.

ΜΙΑ ΚΛΩΤΣΙΑ ΣΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

Μὰ ὅλα αὐτὰ εἶναι μιὰ καθαρὴ παραθεώρηση τῶν ἀναγκῶν, κλίσεων καὶ πόθων τῆς ψυχῆς.

τὸ πλατίνει καὶ τὸ ὑψώνει με οὐσιαστικὸ νόημα καὶ μὲ ἀνώτερο προορισμὸ, χωρὶς βουή, κραυγὲς καὶ κηρύγματα, χωρὶς συχνὰ οὔτε καὶ μιὰ λέξη ἠθικολογικῆ, παρὰ μόνον μὲ τὴν ἀθόρυβη καὶ λεπτὴ παρουσία τῆς, ποὺ ἀναδίνεται ἀπὸ τὸ ἔργο σὰν μυστικὸ ἄρωμα.

Ἐὐὐαν δὲν ὑπάρχει τὸ ἄρωμα αὐτὸ, ὅταν λείπει ἡ πνοὴ τῆς ψυχῆς καὶ τὸ πνεύματος, τὸ ἔργο εἶναι νεκρὸ, ὅσο κι' ἂν τὸ συνοδεῖ ἡ πύδ παταγωδῆς τυμπανοκρουσία. Ὁθ εἶναι ἀπλῶς μιὰ κραυγαλέα καὶ ἀπελπισμένη συνοδεία θανάτου.

Καὶ ἀνοίγεται ἔτσι μπροστὰ μας ἓνα μεγάλο θέμα. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ φτιάξῃ κανεῖς μιὰ πετυχημένη ζωῆ, ὅταν τὴν στηρίξῃ σὲ κάτι ποὺ οὐσιαστικὰ δὲν τὸν τραβάει, δὲν τὸν ἱκανοποιεῖ, γεμίζει ὅμως ὑποφερτὰ, ἢ ἔστω πλοῦσια τὸ πορτοφόλι του ;

Στὸ κάτω - κάτω, εἶναι κάπως ἐκνευριστικὸ νὰ δώσης τὰ χρόνια τῆς ζωῆς σου σὲ μιὰ ἐπιστήμη ποὺ τὴ βλέπεις — οὔτε λίγο οὔτε πολὺ — σὰν μακάλικο !...

Πολὺ περισσότερο, δὲν μπορεῖς νὰ βασίσης σὲ κάτι τέτοιο, ὄνειρα καὶ ἐλπίδες γιὰ μιὰ μεγάλη ζωῆ...

Βέβαια τὸ ζήτημα εἶναι ἀρκετὰ γενικώτερο, καὶ συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴν ὀλοφάνερη ὑποχώρησι τῶν πνευματικῶν ἐνδιαφερόντων τῶν σημερινῶν φοιτητῶν, ἔτσι ποὺ φράσαμε νὰ μὴν ἀκούγονται στὶς ἀνώτερες Σχολές μας ἄλλα θέματα ἀπὸ τὸ ποδόσφαιρο, κινηματογράφου, σεξολογία.

Εἶναι ἀκόμα καὶ θέμα τῶν γονέων ποὺ βοηθᾶνε πολὺ σὲ μιὰ τέτοια νοοτροπία ἐπαγγελματικῶν προσανατολισμοῦ, ὅταν δὲν τὴν ἐπιβάλλουν.

« Ὁθ γίνης αὐτὸ » δὲν ἔχει δεῦτερη κουβέντα, γιὰ τὸ « αὐτὸ » ἔχει ἀρκετὴ κοσμικὴ φινέτσα, πολλὰ λεφτὰ, καὶ ἐπὶ πλέον εἶναι ἡ δουλειὰ τοῦ πατέρα ποὺ πρέπει νὰ τὴν συνεχίσει ἐξάπαντος ὁ γυιὸς, ἀδιάφορο στραγγαλιζοντας ἢ ὄχι τὰ ταλέντα καὶ τοὺς πόθους του.

Μὰ ἐπὶ τέλους δὲν χρειάζεται παρὰ λίγη ἀνθρωπιά γιὰ νὰ συντρίψῃ κανεῖς μερικὲς τέτοιες ἐγκληματικὲς νοοτροπίες. Εἶναι καιρὸς νὰ καταλάβουμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος διαφέρει λίγο ἀπὸ μιὰ μηχανὴ ποὺ πρέπει νὰ βγάξῃ συνεχῶς λεφτὰ, ὁ ἄνθρωπος ἔχει καὶ λίγο πνεῦμα μέσα του ποὺ ἀξίζει μιὰ καλύτερη μεταχείρησι ἀπὸ τὴν κλωτσιὰ ποὺ καθημερινὰ τοῦ δίνουμε. Καὶ εἶναι ἀνάγκη, μεγάλη καὶ ἐπιγούσα ἀνάγκη, ἔτσι ν' ἀρχίσουμε νὰ σκεπτόμαστε τουλάχιστον ἐμεῖς οἱ φοιτητὰι, μιὰ καὶ μένει ἀκόμα μέσα μας λίγος νεανικὸς ἰδεαλισμὸς.

Ἐντὶθετα, ὅταν ὑπάρχει ἡ ἀστεῖρευτη καὶ ζωογόνα αὐτὴ πνοὴ — κι' ἄς τῆς κολλοῦν τὸ μειωτικὸ τάχα παρανόμι « ἠθικολογία » — δίδει στοῦ ἔργο ζωῆ, βιωσιμότητα, κάποτε καὶ ἀθανασία. Διότι τὸ κάνει ἀληθινὸ ἔργο τέχνης, ποὺ μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ μορφή συνδυάζει τὸ πνευματικὸ περιεχόμενον, καὶ μὲ τὴν καθαρὴ καὶ γνήσια συγκίνηση ποὺ προκαλεῖ. ἀνεβάζει πραγματικὰ τὸν ἄνθρωπο σὲ ὑψηλότερο προορισμὸ καὶ ἀναποκρίνεται στὴν πολιτιστικὴν ἀποστολὴ τῆς τέχνης.

ΜΙΑ ΑΛΗΘΙΝΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

Τὸ τελευταῖο βιβλίο τοῦ σεβαστοῦ Καθηγητοῦ καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Μαρῖνου Γερουλάνου, « ἡ Ἱατρικὴ ἀπὸ πνευματικῆς ἐπισκοπήσεως » εἶναι μιὰ ἀληθινὴ δημιουργία.

Εἶναι — καλύτερα — μιὰ ἀκόμα σφραγίδα στὴν πνευματικὴ δημιουργία μιᾶς δλόκληρης ζωῆς.

Ἐγραψαν βέβαια οἱ « Ἀκτίνες » γι' αὐτό, στὴ στήλῃ τῶν « ἀπόψεων » τοῦ παρασμένου μηνός. Ἐδῶ τὸ ἀναφέρομε σὰν ἀντίβαρο τῶν ὅσων παραπάνω εἴπαμε γιὰ τὸν σημερινὸ κατατρεγμὸ τοῦ πνεύματος.

Μιὰ σεβάσμιμα μορφή φανερώνει γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ τὸ μυστικὸ τοῦ μεγαλείου τῆς ζωῆς τῆς. Καὶ εἶναι τὸ μυστικὸ αὐτό, ὅτι ἐβλεπε πάντα τὴν ἐπιστήμη τῆς « ἀπὸ πνευματικῆς ἐπισκοπήσεως ».

Στὴν « σήμερον κρατοῦσαν κοινωνικὸ - οἰκονομικὴν κατεύθυνσιν ἐν τῇ Ἱατρικῇ » ἀντιτάσσεται μιὰ ἀληθινὰ πνευματικὴ θεώρησις, δυνατὴ νὰ δημιουργήσῃ ἕχι μόνον ἓνα ὠραῖο βιβλίο, ἀλλὰ προπάντων μιὰ δυνατὴ πραγματικότητα προσωπικῆς γιὰ τὸν καθένα ζωῆς, ποῦ θὰ ἀντέχῃ στὴν καθυμερίωσίν της.

Τονίστηκε τῆς παρασμένες « ἀπόψεις » ὅτι αὐτὸ τὸ βιβλίο πρέπει νὰ διαβαστῇ ἀπὸ ὅλους. Γιὰ τὸν δικὸ μας κόσμον, τὸν φοιτητικὸ, θὰ λέγαμε ὅτι θὰ πρέπῃ νὰ τὸ ζήσωμε ὅλοι.

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΜΑΣ

Στὰ τέλη τοῦ παρασμένου χειμῶνα οἱ φοιτητὰί τῆς Χ.Φ.Ε. ἀνελάμβαναν μιὰ προσπάθεια. Προσπάθεια μὲ σκοπὸ : ἡ Ἐλληνικότης τῆς Κύπρου καὶ οἱ ὁμότῃτες τῶν Ἀγγλων νὰ γίνουσι ὅλοι γνωστά. Ἡ πέννα καὶ ἡ ὠμὴ πραγματικότητα τῆς φωτογραφίας ἐπιστρατεύθησαν. Ἐγινε καὶ ἐπιστράτευσις θυσιῶν : στίς ὄρες, στὰ μαθήματα, στὴν ἀνάπαυσι.

Οἱ δικτὼ ἐκδόσεις τῆς Π.Ε.Α.Κ. κίνησαν κατὰ χιλιάδες ἀπὸ τὰ χέρι τῶν φοιτητῶν μὲ κατεύθυνσι : Πανεπιστήμια, Κοινοβούλια, Ὀπερες, Ὑφῆλο.

Φτιάχτηκαν ἀκόμη δέκα φωτογραφικῆς ἐκδόσεις στὴν Ἀθήνα, Θεσσαλονίκη καὶ σ' ἄλλες

πρωτεύουσες σχετικῆς μὲ τὰ μαρτύρια τῶν Κυπρίων.

Καρπὸς αὐτῆς προσπάθειας εἶναι καὶ τὸ γράμμα ποῦ ἡ Σκωτικὴ Βουλὴ ἔστειλε στὸν Ἀ' Γραμματέα τῆς Χ.Ε.Φ. Τὸ δημοσιεύομε ἀκριβῶς γιὰτὶ προέρχεται ἀπὸ τὴν Σκωτικὴν Βουλὴν.

« Σὰς εὐχαριστῶ θερμῶς διὰ τὴν εὐγενῶς ἀποσταλέντα εἰς ἡμᾶς ἔντυπα ἐπὶ τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος. Ἡ Σκωτικὴ Γραμματεία καθὸς καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν Συμβούλιον τοῦ Σκωτικοῦ Ἐθνικοῦ Κοινοβέσιου πολὺ εὐχαρίστως ἀνέγνωσαν τὰς περιεχομένας εἰς τὰ ἐν λόγω ἔντυπα πληροφορίες, αἰσθάνονται δὲ βαθυτάτην συμπάθειαν διὰ τοὺς πόθους τοῦ Κυπριακοῦ Λαοῦ ὅστις ἀγωνίζεται διὰ τὴν αὐτοδιάθεσίν του ».

Εὐλικρινῶς Ὑμέτερος
R. E. MUIRHEAD
Διευθυντῆς

ΕΝΑ ΜΗΝΥΜΑ

Ἡ ἥρωϊκὴ ἐπανάστασις τῶν Οὐγγῶν βρῖσκει πλήρη δικαίωσι σὲ κάθε ἀληθινὰ ἀνθρώπινη ψυχῇ. Καὶ ἡ δικαίωσις αὐτὴ γίνεται ἀκόμη πιὸ θερμῆ ἀπὸ τοὺς λαοὺς ἐκείνους ποῦ ἔχουν νιώσει τί ὀ πῆ καταπίεσις τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας. Μιὰ τέτοια ψυχικὴ συμπαράστασις ἀποτελεῖ καὶ τὸ μῆνυμα τῆς χριστιανικῆς κινήσεως τῶν Ρώσων φοιτητῶν τῆς διασποράς γιὰ τὰ γεγονότα τῆς Οὐγγαρίας. « Ἡ Χριστιανικὴ κίνησις τῶν Ρώσων φοιτητῶν τῆς διασποράς κλίνουν γόνυ μ' αἰσθήματα βαθυτάτου σεβασμοῦ ἐνώπιον τοῦ Οὐγγρικοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπερασπίζεται ἥρωϊκῶς τὴν ἀνθρώπινην ἐλευθερίαν.

Ἡμεῖς, οἱ χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι, προσευχόμεθα ὑπὲρ ὅλων ἐκείνων ποῦ ἔπασαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος αὐτοῦ, σκοπὸς τοῦ ὁποῖου εἶναι ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ πιστεύομεν σταθερῶς ὅτι αἱ θυσίαι εἰς τὰς ὁποίας ὑπεβλήθη ὁ Οὐγγρικός λαὸς δὲν εἶναι μάταιαι. Θὰ ἔλθῃ μιὰ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ κράτη τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ὑπὸ τὸν Σοβιετικὸν ζυγὸν ἀκόμη κι' αὐτὴ ἡ Ρωσσία θὰ ἴδουσι τὸν θρίαμβον τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς Εἰρήνης ἐδραιωμένης ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης ».

Ο ΕΝΤΕΤΑΑΜΕΝΟΣ

Παρακαλοῦνται οἱ κ.κ. συνδρομητὰί τῶν « Ἀκτίνων » ὅπως ἀποστείλουν τὴν συνδρομὴν των διὰ τὸ νέον ἔτος 1957 ἐκ δρχ. 45, ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον, εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ περιοδικοῦ (Καρύτση 14, Ἀθήναι).

Περιοδικὸν « Ἀ κ τ ῖ ν ε ς », ὄργανον τῆς « Χ ρ ι σ τ ι α ν ι κ ῆ ς Ἐ ν ὠ σ ε ω ς Ἐ π ι σ τ η μ ὶ ν ὢ ν ». Ἐκδόσις Χριστ. Ἐνώσεως « Ἀκτίνες ». Γραφεῖα : ὁδὸς Καρύτση 14, Ἀθήναι (1) Τηλ. 35 - 023. — Θεσ/νίκης : Ἀγ. Σοφίας 38. — Πειραιῶς : Φίλωνος 34α. — Ὑπεύθυνος : Γ. Δ. Ἱατρίδης, κατοικία Ἀριστοφάνους 10, Ἀθῆναι (1). — Ἐτησίαι συνδρομὴ δρχ. 45, ἔξωτ. δολλ. 3. — Πρόσται. τυπογραφεῖον : Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομηχάλη 176. — Χειρόγραφα, δημοσιεύομενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.